

תמצית הש"ס

גליון מספר 72 שבת קמ"ט. – עירובין כ"ב: לפרטים- 0527692282

מה אסור לקרוא בשבת

אף שקריאה בשבת אין בזה שום מלאכה, וגם אינו בכלל "ודבר דבר" שאינו אסור אלא דיבור, מ"מ יש דברים שאסור לקרוא בשבת שמא יבואו לעשות מלאכה, וכדלהלן.

קמ"ט. המזמון אורחים ומכין להם מיני מגדים, מותר למנות בפה בשבת את מנין האורחים (ואת מי יושיב בפנים במקום מכובד ואת מי יושיב בחוץ) ואת מנין המנות, אבל לקרוא מותר הכתב אסור חכמים.

טעמי האיסור והנ"מ ביניהם- לרב ביבי טעם האיסור הוא שמא ימחוק חלק מהמוזמנים, שירצה שלא יזימנם השמש כשיראה שאין לו מספיק אוכל לכולם, ולאביי טעם האיסור הוא שמא יקרא בשטרי הדיטות של מקה. (ולעיל קט"ז: כתב רש"י שזה איגרת השלוחות למצוא חפץ). הגמ' אומרת שרב ביבי מודה לטעם שמא יקרא בשטרי הדיטות, ואביי מודה לטעם שמא ימחוק, ועל כן אסור לכו"ע לקרוא מע"ג הכותל כשכתוב במקום נמוך שמא ימחוק, אף שאין בזה חשש שמא יקרא בשטרי הדיטות כיון ששטר בכותל לא ימחלף, וכן בחקוק ע"ג טבלה או פנסק (-כעין לוחות של סוחרים) דבחוק אינו נח למחוק ואדחכי והכי מידכר אסור לכו"ע, שמא יקרא בשטרי הדיטות, ובחקוק בכותל לכו"ע מותר דכותל בשטר לא ימחלף, והנפקא מינא במחלוקתם היא כשזה כתוב על הכותל במקום גבוה שאינו יכול למחוק, שרוב ביבי אסור משום לא פלוג, ולאביי מותר דלא אמרינן לא פלוג. תוס' (ד"ה לעולם) בדעת רש"י. וה"ר פורת מבאר שגם לרב ביבי לא אומרים לא פלוג, והמחלוקת היא כשהכתב הוא על הכותל במקום גבוה אם שטר בכותל ימחלף או לא.

ואף שרבה אסר לקרוא בשבת לאור נר אפילו אם הנר נמצא במקום גבוה מאד משום לא פלוג, דברי רבה אינם לכו"ע.

וכן מצינו שנחלקו בדבריו לענין האיסור להסתכל במראה של מתכת בשבת שהיא עצמה מגלגלת את השיער וא"צ ללכת להביא מספרים, שמא ישייר נימין המדולדלים שאינם שוים לשאר השיער, (אבל בסתם מראה מותר, מפני שעד שילך להביא מספרים יזכר שהיום שבת), שת"ק אסור אף בקבועה בכותל, ור"מ מותר.

כתב המהלך תחת הצורה כגון כותל שמצוייר עליו חיות משונות, או תחת דיוקנאות של בני אדם ומעשיהם כגון מלחמת דוד וגלית, אסור לקרות בשבת שמא יקרא בשטרי הדיטות, ודיוקנא עצמה אף בחול אסור להסתכל בה דכתיב "אל תפנו אל האלילים" אל תפנו אל אשר אתם עושים מדעתם – מדעת לבבכם וחלל שלכם, אלילים לשון חללים. וכתבו תוס' (ד"ה ודיוקני) שאין האיסור אלא בעשויה לשם עבודה זרה.

תמצית ההלכה-

מה אסור לקרוא בשבת- אסור לקרוא בשבת מליצות ומשלים של חולין או ספרי מלחמות, ואף בחול אסור משום מושב לצים, ועובר משום "אל תפנו אל האלילים", ואסור להסתכל בדיוקנא העשויה לשם עבודת כוכבים, ויש מהמורים גם בעשויה לנוי, אמנם דווקא הסתכלות אסורה אבל ראיה שרי, וכ"ש שההולך לטריטאות וקרסאות וכדו' שאסור, וגם בפורים אין מותר אלא השחוק שעושים זכר לאחשורוש, והכתוב צווח ואומר "אל תשמוח ישראל אל גיל בעמים", וגם יש בזה משום מגרה יצר הרע בנפשיה, וכן הקרא בדברי חשק עובר גם על מגרה יצר הרע, והמעתיק והמדפיס והמוכר הם מחטיאים את הרבים, וגדול המחטיא יותר מההורג, וכתב הרמ"א ששיירות חולין וסיפורי מלחמות אסורים דווקא בכתובים בלשון לע"ז, אבל בכתובים בלשון הקודש מותר, אבל האגדה והט"ו והב"ח והרבה אחרונים אסורים, וכן דעת הגר"א. ונ"מ בזה גם לאגרת שלום הכתובה בלשון הקודש, אך דברי חשק או שטרי חובות וחשבונות אסור לכו"ע אף בכתובים בלשון הקודש, וכל שאסור לקרותו אסור גם לטלטלו. וגם מותר לקרותו אפי' כתוב בלשון לעז. וקריאת עיתונים בשבת אף שבשבות יעקב מיכל בזה, הרבה אחרונים אסורים מפני שיש בהם ידיעה מענייני משא ומתן, (ט"ו).

קמ"ט: מותר לחלק מנות בשבת ע"י גורל, והיינו כשמחלק לבניו ובני ביתו, שבזה מותר אפילו במנה גדולה כנגד קטנה, כמו שמותר להלוות לבניו ובני ביתו הסמוכים על שלחנו בריבית כדי להטעימם טעם ריבית שידעו כמה היא קשה, וכיון שהכל משלו אין כאן ריבית, ואין בזה משום מידה ומשקל ומניין כיון שלא בא אלא להשוותם בלא קנאה, ומותר אף מנה גדולה כנגד מנה קטנה כדי להטעימם טעם קנאות. אבל בני חבורה המקפידים זה על זה ואינם מוחלים ומותרים זה לזה, ומחלקים מנות לפי גורל, עוברים משום מידה ומשקל ומשום לווים ופורעים ביו"ט שאסרו חכמים שמא יכתוב, ולהלל שאוסר להלוות ככרות שמא יתיקרו החיטים ויבאו לידי ריבית עוברים אף משום ריבית, ומנה גדולה כנגד קטנה אף בחול אסור, משום קוביא שיש בזה גזל, דאינו אלא אסמכתא, ואם היה יודע שיפסיד לא היה מתרצה. וכתבו התוס' (ד"ה בני חבורה) שבמקפידים זה על זה עצה טובה שלא יעשו גם דבר שמותר בשאר בני אדם, שמא יבואו לעשות באופן האסור, והיינו שאף שמותר לומר מלא לי כלי זה אם אינו כלי של מידה, ומותר לכין משקל זה כנגד זה ביד, ומותר לבקש ביצים וכדו' לפי מנין אף בלי להזכיר סכום המקח (שאם מאה אגוזים מחירים דינר וכבר נתן לו תשעים, לא יאמר לו תן לי עוד עשרים ותחייב לך על עשרה, מפני שנראה כעושה להשלים הדינה, אבל מותר לומר בסתמא תן לי עשרים), ומותר ללוות בלשון שאלה, במקפידים יש חשש שיבואו לעשות באופן האסור, ולדברי הלל יש גם חשש ריבית אם מחזיר לו יותר מפני שהוא בוש לתת כמה שהלווה כיון שנתן לו הנאה, וכיון שהוא מקפיד ואינו מוחל הוא ריבית, אבל בשאר בני אדם שהם מוחלים לא הוא ריבית, וסתם שכנים שאינם חברים מקפידים ומ"מ מותר בדרך שאלה. ובפירוש הראשון כתבו תוס' שבבני חבורה אסור אף במקומות שמותר לשאר בני אדם. עוד כתבו תוס' שרק בבני חבורה שרגילים תדיר לישאל זה מזה חוששים שיבואו לידי איסור, אבל בסתם שכנים מותר.

מותר להטיל גורלות על הקדשים ביו"ט לחלקם בין הכהנים, (אמנם כתבו תוס' (ד"ה מטילין) שאין הגורל מועיל לענין שזה יהיה ממונו לקדש בו את האשה ולהוציא דיינים, אלא רק שלא יבואו למריבה), אבל על המנות של חול – של ערב יו"ט, אסור, ולא התירו אפי' כדי שלא יבואו למריבה.

כל שחבירו נענש על ידו או שהוא דובר שקרים, אינו נכנס במחיצתו של הקב"ה.

נבוכדנצאר היה מטיל פור על גדולי מלכות לידע איזה בן יומו של משכב זכור, ובשעה שביקש לעשות כך לצדקיה הצדיק נמשכה ערלתו ג' מאות אמה. כל ימי נבוכדנצאר לא נמצא שחוק בפה כל בריה. כשירד לגיהנום רעשו כל יושביו, שלא ידעו אם בא למשול עליהם או ליענש כמותם, ויצאה בת קול ואמרה שגם הוא בא ליענש כמותם. קשר תנין בראש אורי זכר ורכב עליו, לקיים "וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו".

איסורי שבת התלויים בדיבור וכדומה

כתיב "אם תשיב משבת רגליך וכו' ממצוא חפצך ודבר דבר", מכאן לומדים שיש דברים האסורים בשבת אף שאין בזה שום מלאכה אלא דיבור או הליכה וכדומה, ולהלן יבואר מה בכלל האיסור.

ק"נ. שכירת פועלים בשבת, ודין הרהור במקום

שדיבור אסור- אסור לשכור פועלים בשבת, ואסור לומר לחבירו לשכור פועלים, דכתיב "ממצוא חפצך", (וכן אסור לומר לשכור פועלים למחר, או לומר לחבירו שכור לי פועלים למחר, ורק לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר מותר, כיון שעי' בורגנים מותר ללכת לשם גם בשבת. תוד"ה מה), ואפי' לומר לעכו"ם לשכור לו פועלים שאין בזה לפני עוור אסור משום שבות, אבל מותר לרבי יהושע בן קרח ("מ שהוא בנו של ר"ע שהיה קרח, ואין נראה שהיו קורים בלשון גנות, אלא היה בנו של אדם ששמו קרח. תוד"ה ורבי) לומר לחבירו הנראה שתעמוד עימי לערב אף ששניהם יודעים שכוונתו לשכור לפעולתו, (ואף לנכרי מותר, ויש אסורים מפני שהנכרי עושה לדעת אותה אמירה. תוד"ה אומר), דכתיב "ודבר דבר" דיבור אסור הרהור מותר, ות"ק אסור אף בזה, והלכה כרבי"ק. וכן מותר להרהר בחפציו בשבת, דהרהור לאו כדיבור דמי, ומ"מ אסור להרהר בדברי תורה בבית המרחץ ובבית הכסא דכתיב "והיה מחניף קדוש" ולא כתיב ביה דבר, אלא מקום התניה צריך להיות בקדושה כיון שישראל מהרהרים תמיד בדברי תורה, ואף דכתיב "ולא יראה בך ערות דבר", ההוא מיבעי ליה לאסור לקרות ק"ש כנגד אדם ערום, אפילו אם הוא נכרי, דאף דכתיב בהו "בשר חמורים בשרם", הא כתיב בהו "וערות אביהם לא ראו", אבל בהרהור אין איסור.

אלו חשבונות מותרים בשבת- מותר לחשב בשבת חשבונות של מצוה, ופוסקים צדקה לעניים (ובתוספתא איתא שלב"ש אין פוסקים צדקה אפילו להשיא יתום ויתומה, ובי"ה מתירים. תוד"ה ואמר), ומפקחים פיקוח נפש ופיקוח רבים, והולכים לבתי כנסיות ולטריטאות ולקרסאות ולבסילקאות לפקח על עסקי רבים, ומשדכים על התינוקות ליארס (וב"ש אסורים. שם). ועל התינוק ללמדו ספר או אומנות שזה מצוה דכל שאינו מלמדו אומנות מלמדו ליסיות, דכתיב "ממצוא חפצך ודבר דבר" שצריך לעשות חפצי שמים מותרים. חשבונות של דבר אבל חשבונות שאינם שלו ושל מה בכך כגון כמה עולה לבנות בית ואין צורך בזה לו או לאחר, ושכבר הוציאם, מותרים.

אם אין קמח אין תורה

החוב המעיק קופץ בעיניים באמצע הלימוד? הריכוז מופרע בהלוואות או המינוס שבבנק? מוזמן למסילה לעשות סדר כלכלי ולחיות ברוגע ושלווה כלכלית, ומהיום להשקיע את כל הרמ"ח בתורה ביתר שאת!

מסילה | 02-5000475 | info@mesila.org

סיכום כללי ומבחי "לדעת" בסוף הגליון.

חלוקת דפי הסכומים והמבחנים במוקדי ההפצה. עינת התשובות, וכן רשימת נקודות הפצת המבחנים והסיכומים, בטלפון 0737289669.

ניתן להשיג את גליונות תמצית ואת מבחי "לדעת" על הדף היומי, וכן את גליונות תמצית משנה ברורה או קנין חכמה, במייל A0527692282@gmail.com או בנקודות ההפצה.

ניתן להשיג את ד' חלקי תמצית הש"ס על כל הש"ס בחלק מחנויות הספרים, וכן ניתן לקבלם במשלוח עד הבית במחיר 95 ₪ בלבד בטלפון 0537125663.

עלויות ההדפסה רבות, ניתן לתרום ב"נדרים פלוס" בקופת "תמצית משנה ברורה".

ק"נ: מעשה בחסיד שחשב בשבת לגדור פרצה בגדר שדה, וזכר ששבת ונמנע מלגודרה, ונעשה לו נס וגדל שם צלף שהוא אילן עם הרבה ענפים ויש לו ג' מיני פירות אבינות קפריסין ולובין, וממנו נתפרנס.

איסור אמירה בדבר שאסור לעשותו בשבת- אסור לאדם לומר שיעשה דבר שאסור לעשותו בשבת, אפילו אם אומר שיעשה זאת בעצמו (תוד"ה אבל), אבל באופן שיש אפשרות שיהיה מותר לעשותו אפילו אם צריך לתקן דבר לשם כך, כגון לומר שילך למקום שאפשר ללכת לשם ע"י בורגנים בכל ע' אמה שא אז זה נחשב כעיר אחת וכולה כד' אמות, או לטלטל דבר שאפשר ע"י מחיצות, מותר אף לומר חבירו. תוד"ה לכרך. ומותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי.

החשכה על התחום- אסור ללכת בשבת להמתין על התחום כדי שבמוצאי שבת יוכל לשכור פועלים, או להביא פירות מחוברים (וכתבו התוס' ד"ה במחובר) שקש יבש אין בו איסור תולש (ומטמא טומאת אוכלין), אבל יש בתלישתו איסור מצד יפוי הקרקע), או שהם מוקצה (תבן מסריח הרבה, אבל מסריח קצת ראוי לבהמה. תוד"ה תבינא), דכל דבר שאסור לעשות בשבת אסור להחשיך עליו, (אמנם בסוף התחום מותר להמתין, וכן שאסור ללכת לתוך שדהו כדי לדעת מה היא צריכה, או ללכת לפתחי מדינה שמצוי שם מרחצאות, שאני התם דמוכחא מילתא. תוד"ה ואין), אבל מותר להחשיך על התחום להיות קרוב לצאת למקום שצריך שם לשמור, ובאופן זה מותר להביא פירות בידו –לקוצצם מן המחובר, כיון שעיקר מחשבתו לא היתה לשם כך, ולצורך כלה או מת שזה חפצי שמים מותר להחשיך אף לדבר שאסור לעשות בשבת כגון תלישת ענפי הדס וגזירת תכריכים, וכן מותר לומר באופנים הנ"ל, ורבי יוסי בן יהודה אוסר להזכיר סכום המקח. אך כיון שאסור לעשות מלאכה במוצאי שבת קודם שיבדיל, צריך להבדיל בתפילה ועל הכוס לפני שמביא פירות בידו, ובמערבא אמרי דכיון שאמר המבדיל בין קודש לחול להכירא בעלמא ללות את המלך מותר לעשות מלאכה, ואח"כ מבדיל על הכוס, וכ"ש שאם הבדיל בתפילה מותר. אסור להחשיך כדי להביא בהמה מחוץ לתחום, וי"ג שמותר להחשיך, כיון שאפשר להביא את הבהמה ע"י בורגנים, אמנם בהמה שאינה יכולה ללכת בעצמה אסור, כיון שא"א לטלטלה שהרי היא מוקצה. תוד"ה אין. ואם הובא סמוכה לתחום, קורא לה והיא באה.

תמצית ההלכה-

איסור אמירה והחשכה על התחום בשבת- אע"פ שדבר שאסור לעשותו בשבת אסור לומר שיעשהו למחר, מותר לומר שהוא הולך לכרך פלוני למחר, או לומר לחבירו שילך עימו לשם, כיון שהיום יכול ללוי ע"י בורגנים המרוחקים יד מזה פחות משבעים אמה וד' טפחים, אבל לומר שירכב או יסע בקרון אסור, וכן מותר להחשיך על התחום כדי להביא מחוץ לתחום דבר שאינו מוקצה. וכן כל דבר שיש צד התר לעשותו היום, מותר לומר לעשותו למחר, כגון לומר שיביא מחר מחוץ לתחום פירות שנתלשו לפני שבת, כיון שאם היו מחיצות היה מותר להביאם בשבת, ולומר להביא בשבת אסור אפ"י נכרי, ואם הביאם אסור להשתמש בהם. אבל בדבר שאין צד התר לעשותו בשבת, אפ"י איסורו מדרבנן, אסור לומר שיעשה דבר זה בשבת אף כשמדבר בינו לבין עצמו, או לומר לחבירו לעשותו, ולכן אסור לומר לחבירו שיביא לו למחר פירות מוקצים, אפ"י אם הם בתוך התחום, אמנם אם לא מייחד לו פירות אלה, אף שידוע שכונתו לפירות המוקצים, מפקיר רק הרווח ושור, וכן אסור להחשיך בסוף התחום כדי להביא פירות מוקצים, אבל להחשיך בתחום המוקצים כדי למהר לילך שם לשומרם מותר, אפ"י אם הם מחוברים, כיון שהשמירה עממה מותרת, והיציאה מותרת ע"י בורגנים, ואם לא נתכונן אלא לשומרם יכול אף להביאם. ולהחשיך בתוך התחום לתלוש פירות ועשבים מגינתו מותר, דלא בניכרא מילתא למה הוא מחשיך, אבל אם עומד אצל הגינה אסור, דמינכרא מילתא. ומותר לומר לחבירו שמוך לי פירות שבתחומך ואני אשמוך לך פירות שבתחומי, ואפ"י בשבת, ולא היו שוכרו. (סימן ש"ז.)

שימוש במלאכת נכרי בשבת

אסור לומר לנכרי בשבת לעשות מלאכה שאסור לישראל לעשותה, ואם הנכרי עשה מעצמו, אם עשה זאת עבור ישראל אסור להשתמש בזה, וכדלהלן.

קנ"א. נכרי שהביא חלילים בשבת, אסור לישראל להשתמש בהם אלא אם באו ממקום קרוב. לרש"י האיסור הוא לעולם משום קנס, כיון דמוכחא מילתא שבאו בשביל ישראל, ולתוס' (ד"ה נכרי) מותר בכדי שיעשו. עוד כתבו התוס' (ד"ה אא"כ) שאף אם הנכרי הביאם דרך רה"ר מותר, דכיון שהביא ממקום קרוב אין הבאתו מועילה כל כך. לרב איירי בידוע שבאו ממקום קרוב, ולשמואל מותר אף באין ידוע כל שיש אפשרות לתלות שבאו ממקום קרוב בתוך התחום.

עיר שיש בה נכרים וחיממו בה מרחץ בשבת אסור לרוחץ בה אלא אם יש בעיר רוב עכו"ם, אבל אם רוב ישראל ואפ"י מחצה אסור, וימתין עד כדי שיחמו. (ללישנא קמא ברש"י היינו כשיטת רב לעיל, ואמנם הכא מותר בכדי שיעשו, דלא מוכחא מילתא כולי האי כיון דאיכא נכרים. וללישנא בתרא ברש"י אין מכאן ראיה לרב, דבמחצה על מחצה ודאי הוחמו גם בשביל ישראל, וכן עיקר). ר"י מתיר באבנטבי קטנה לרוחץ מיז, אם יש בעיר אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמתוממים לו ועשרה קומקמין בבת אחת, ד"ל שהיממוה לצורכו משחשיכה.

עשה הנכרי ארון בשביל נכרי או כדי למכור או חפר קבר מותר לישראל ליקבר שם, ואיירי שידוע שעשה עבור עכו"ם, ואם עשה בשביל ישראל אסור עולמית.

עשית צרכי המת בשבת

מת הוא מוקצה בשבת, אמנם מפני כבודו התירו לטלטלו אם מניחים עליו ככר או תינוק, וכן התירו לעשות למת בשבת דברים נוספים מפני כבודו, וכדלהלן.

קנ"א: מותר לעשות כל צרכי המת בשבת ומותר לסוכו ולהדירו ובלבד שלא יזיז בו אבר, (ואף שאסור לסוך או להדיח קרקע משום אשוויי גומות, ואף במרחץ שיש לו רצפת אבנים אסור, שמא יבוא להתיר באינו מרוצף, מת בקרקע לא מיחלף), ומותר להביא כלים קרים ולהניחם עליו כדי שלא תתנפח כריסו, וסותמין את נקביו כדי שלא תכנס בהם הרוח, וקושרין את הלחי שלא תוסיף להפתח יותר, אבל אסור לסגור מה שכבר נפתח, (וכן קורה שנשברה סומכים אותה בספסל שהרי יש עליו תורת כלי, כדי שלא תשבר יותר, אבל ה לעלותה אסור משום בונה).

אסור לעצם עיני המת בשבת אפילו אחרי יציאת הנפש מפני שמזיז בו אבר, ויכול לתת יין בחוטמו ושמן בין ריסי עיניו ולאחוז בשני גודלי רגליו ועי"ז עיניו נעצמות מאליהן. ועם מיתתו אסור לעצם את עיניו אף בחול, מפני שזה מקרב את מיתתו.

תינוק בן יומו חי מחללים עליו את השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, אבל מת אפ"י אם הוא דוד המלך אין מחללין עליו שבת, כיון שהוא פטור מן המצוות. (חי א"צ לשומרו מן העכברים, ואין אריה רודף אחרי ב' בני אדם אא"כ הם נדמים לו לבהמה, ומת צריך לשומרו מן העכברים כיון שבטלה אימתו).

תמצית ההלכה-

טיפול במת בשבת- מותר לסוך את המת בשמן, וכן מותר להדירו במים קרים וכן לשמוט את הכר מתחתיו כדי שלא יסריח, ובלבד שלא יזיז בו שום אבר, אבל אסור לשומטו מע"ג הכר, או להגבירו מהכר. ואם היה פיו נפתח והולך קושר את הלחי באופן שלא יפתח יותר, אבל לא באופן שיסגר קצת ממה שנפתח. וכן אסור להעצים עיני המת בשבת, ובקצת מקומות נוהגים להעצים עיני המת וליישר אבריו, ואומרים דאייתא בזוהר שזה סכנה, ובמקום שנהגו כך אין למחות בידם, אך באמת בזוהר לא נזכר אלא לענין עיניים, וא"כ ליישר אבריו אין שום סמך להקל, ובא"ר כתב שבמקום שנוהגים להקל בזה משום כבוד המת יניחו על האברים דבר התר ודוחק עליו עד שיפשוטו אבריו. ואם המת מלוכלך בטיט וצואה עד שמאוס בעיני רואיו, מותר לטלטלו ע"י ככר או תינוק, ולרוצחו במים בידו ולא בפפה, אבל בלא הכי אסור אפ"י ע"י נכרי. ומותר לזלף חומץ ע"י בגדים של המת, בשביל שלא יסריח למוצאי שבת ויוכלו להתעסק בטהרתו. (סימן ש"א.)

אסור לישן בבית יחיד.

בני אדם שמניחים דברי תורה ועושים כל ימיהם כחגים, עליהם נאמר "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם".

עשה צדקה כל זמן שמצוי בידך מומן ואתה מוצא עניים ועורך בידך -קודם שתמות, ובימות המשיח לא יהיו עניים והם ימים שאין בהם לא זכות דבר לזכות בו כיון שכולם יהיו עשירים, ולא חובה לאמץ לב ולקפוץ יד, ולשמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכותי בלבד. העניות גלגל חוזר בעולם, ולכן לעולם יבקש אדם רחמים שלא יבוא לידי עניות. כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים.

ימי הזקנה והמיתה

כריסו של אדם נבקעת לאחר ג' ימים ממותו ונופלת על פניו ואומרת טול מה שנתת בי.

קנ"ב. הגמ' מביאה כמה דברים בענין ימי הזקנה, ומבארת את דברי שלמה "וזכור את בוראך בימי בחורותיך וכו' " המזדברים על ימי הזקנה.

כל השטוף בזימה זקנה קופצת עליו.

זקני ת"ח כל זמן שמזקינים חכמה נוספת בהם, ועמי הארץ טיפשות נוספת בהם.

כל צדיק בגן עדן נותנים לו מדור לפי כבודו.

קשה רימה למת כמחט בבשר החי. נפשו של אדם מתאבלת עליו ז' ימים. מת שאין לו מנחמים –אבלים שצריכים לחנמם, הולכים י' בני אדם ויושבים במקומו –במקום שמת שם.

קנ"ב: כל דבר שאומרים בפני המת יודע, עד שיסתם הגולל, וי"א עד שיתעכל הבשר דכל זמן שיש לו בשר יש לנפש צד חיות להבין. רש"י מבאר שהגולל הוא כסוי ארונו של מת, ודופק הוא מדף הנתון ביצידו. ולר"ת (תוד"ה עד) גולל היינו אבן גדולה שנמצאת על ארון המת שהיא נקראת מצביה, וגוללים אותה שם לסימן, ודופק הם ב' אבנים שנותנים אחת לראשו ואחת למרגלותיו. והביא ראייה מדאמר בברכות שהיו מדלגים על ארונות לקראת מלכי אומות העולם, ואם הארון הוא הגולל הרי הגולל והדופק משטמים באהל, ולר"ת הארון אינו משטמא כיון שברוב הארונות יש חלל טפה.

נשמת הצדיקים גנוזה תחת כסא הכבוד, ושל הרשעים בכף הקלע, של רשעים ובינוניים נמסרים לדומה –מלאך הממונה על הרחות, של רשעים אין לה מנוח, ושל בינוניים יש לה מנוח. עתידיים צדיקים דהוו עפרא, ומי שאין בו קנאה ותחרות על חבירו אינו מרקיב אלא שעה קודם תחית המתים, דכתיב "ורקב עצמות קנאה", ואף אם בשרו קיים אין לו רשות לצאת מקברו. כל י"ב חודש גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת, ולכן יכלה בעלת האוב להעלות את שמואל, ואחר י"ב חודש הגוף בטל ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת. אא"כ היא רוצה. תוד"ה ונשמתו.

קנ"ג **מהספדו** של אדם ניכר אם בן עולם הבא הוא, שאם הוא כשר כולם בוכים עליו ומורידים דמעות ומספרים שבחו. ומה שאמרו רב אחים בהספידא שיתאמצו בהספד שלו כדי שיבכו, דהתם קאימנא לשמוע איך תחממם, היינו שאם יחממו את השומעים לבכות יבכו אבל בלאו הכי לא. שאין רחמי בני אדם נכמרים כי"כ על זקן, אמנם ע"י חימום יבכו אם הוא חסיד.

איזהו בן עולם הבא, כל שדעת רבותינו נוחה הימנו.

כתיב "שוב יום אחד לפני מיתתך" וכיון שאין האדם יודע באיזה יום ימות נמצאו כל ימיו בתשובה, וכדאמר שלמה "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר", וי"מ שהכונה שיהיה עליו ציצית ותפילין.

מי שהחשיך:

מה התירו למי שהחשיך בדרך

אסור מדאורייתא לטלטל בשבת ד' אמות ברה"ר, ומדרבנן אסור לטלטל מוקצה אף פחות מד' אמות, או לומר לנכרי לעשות עבורו דבר שאסור לישראל, או לתת לחרש שוטה וקטן, או לטלטל פחות פחות מד' אמות, אולם אדם שנמצא בדרך ויש עימו כיס של מעות התירו חכמים לטלטלו באופנים מסוימים, כדי שלא יעבור על אסור דאורייתא דל טלטלו ד' אמות ברה"ר, וכדלהלן.

מי שהחשיך בדרך ועמו כיס של מעות, מעיקר הדין אסור אפ"י לתת לנכרי שהרי הוא שלוחו לישאנו בשבת, אולם ק"ם להו לרבנן שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ויבוא לטלטלו ד' אמות ברה"ר, ועל כן התירו לו להצילו באופנים דלהלן:

א' יתנו לנכרי מבעוד יום, אע"פ שהוא שלוחו.

ב' אם אין נכרי יניחו על החמור (ונכרי עדיף, משום דחמור האדם מצווה על שביתתו), ויניחו על החמור כשהיא מהלכת וכשהיא עומדת יטלו ממנה, כדי שלא יעבור משום מחמר ע"י שיעשה החמור עקירה והנחה, דכתיב "לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך" וכן שם מלאכה העשויה ע"י שניהם, ובמניחה על חבירו אין שייך התר זה, דכל שבגופו חוי"ב וטטאת לכוון מעביר ד' אמות ברה"ר שחייב אפילו אם עקר מן הארץ בדרך היתר (דרך בטעון מבעוד יום או שהטעינו חבירו אין עקירה) בחבירו פטור אבל אסור דהוי כשניים שעשאוה, וכל שבחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחילה.

ג' אם אין חמור יתננו לשוטה ולא לחרש דשוטה אין לו דעת כלל אבל לחרש יש דעת קלושה. וחמור עדיף משוטה, משום שאינו אדם, אבל בשוטה יש לחוש שיבואו להתיר בנן דעת.

ד' אם אין שוטה יתננו לחרש או קטן, וכתבו התוס' (ד"ה מי) שיניחו עליו כשהוא מהלך וכשהוא עומד יטלו ממנו, שהרי אסור שקטן יעשה לדעת אביו. (הגמ' מסתפקת למי מהם עדיף לתת, למי"ד שחרש שתרם (וכן שוטה וקטן דכתיב "אשר ידבנו ליבו" מי שיש לו לב להתנדב, והתורם את שאינו שלו בלי רשות דכתיב "תבואת זרעך", וכנסי שתרם של ישראל אפילו ברשות דאין שליחות לנכרי דכתיב "גם אתם" מה אתם בני ברית אף שחלכם בני ברית) אין תרומתו תרומה, ויש בזה מחלוקת אמוראים, אבל לר"א שחרש הוא ספק בן דעת ותרומתו ספק והיא אסורה לזרים, ויחזור הפקח ויתרום אחרת, ודאי עדיף קטן מחרש).

ה' מוליכו פחות פחות מד' אמות. ולא גילו דבר זה, מפני שיש לחוש דילמא אתי לאתויי ד' אמות ברה"ר. לר"א רבוי הגזירות (י"ח דבר שגזרו בעליית חנני בן חזקיה בן גרון, שזו אחד מהם) הרבה את חיזוק התורה, לרבי יהושע רבוי הגזירות גרם לרפיון בקיום התורה. ולביאור התוס' לכ"ע זה טוב מה שגזרו.

מציאה שעדיין לא זכה בה, אין שייך בה ההתרים הנ"ל, מפני שלא טרח בה ואין חשש שיבוא לטלטלה ד' אמות ברה"ר. ואם כבר זכה בה, ללישנא קמא מותר, וללישנא בתרא הגמ' מסתפקת אם שייך בה ההתר כיון שהיא שלו, או שאין שייך בה ההתר כיון שלא טרח בה.

היתה חבילה מונחת על כתיפו רץ עד שמגיע לביתו וכל זמן שאינו עוצר אין כאן עקירה לאיסור, ולא ילך בנחת כדי שיהיה הכר שלא יעשה עקירה והנחה, וכשיגיע לביתו ישליכנה כלאחר יד שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחוריו, כדי שלא יעשה הכנסה מרה"ר לרה"י.

תמצית ההלכה-

מי שהחשיך בדרך ובידו מעות, הקלו חכמים בדבר זה כדי שלא יבוא לטלטל את המעות בשבת, וההתרים הם לפי הסדר דלהלן- א' לתת ע"ג חמור של נכרי (אם החמור לא שכור לו, דאל"כ עדיף הניתח לנכרי) וזהוה שא יגורם להליכת הבהמה. ב'- לתת לנכרי. ג' לתת את המעות על ג' חמורו, וכדי שלא יעבור על מחמור, ניח את המעות עליה אחר עעקרה יד ורגל, ויטלם כשהבהמה עומדת, ויחזור ויניחם כשתחזור ותעקרו יד ורגל. ד'- אם יש משא כבד על החמור או בעגלה ואינו יכול לסלקו כני"ל, יקנה את החמור לנכרי כדי, ואם אינו יודע דרכי הקנין יפקירנו בפני ג', ואם ע"פ בינו לבין עצמו. ה'- לתת לשוטה. ו'- לתת לחרש או לקטן, ואם הקטן הוא בנו טוב שיתן לחרש ושוטה, ז'- אם אין יכול לעשות את האפשרויות הנ"ל, יטלטל פחות פחות מד' אמות, שיעמוד רגע אחד כל פעם, ועדיף לטלטל פחות פחות מד' אמות ע"י שמעביר מאדם אחד לשני. ח' י"א שאם אינו יכול לעשות באופנים הנ"ל מותר לרוץ עם הכיס עד ביתו, והריצה היא הכר שלא יעשה עקירה והנחה, והמילא לא הפסיד, ולדין שאין לנו רה"ר גמורה אפשר דלכו"ע שרי בכל ענין. (סימן רס"ו).

קנ"ד. חיוב סקילה חטאת ומלקות במחמר- המחמר אחר בהמתו בשבת, לרמי בר חמא בשוגג חייב חטאת ובמוזיד חייב סקילה, דכתיב "לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך" בהמתו דומיא דידיה. ורב זביד מתני שרמי בר חמא בשוגג אינו חייב חטאת דילפינן מעו"ז דעד דעביד מעשה בגופיה, ובמוזיד חייב סקילה מהקישא ד"אתה ובהמתך". לרבא הוקשה כל התורה לעבודה זרה שאין חייבים לא חטאת ולא סקילה אלא בעושה מעשה בגופו, וכן אמר רבא אחיו של מרי בר רחל, וי"א אבוי של מרי בר רחל (ולפי זה מה שרב הוצרך להכשיר את מרי בר רחל לפורסיה דבבל שהיה אביו עכו"ם) אבל אמו היתה מישראל ולכן הוכשר, היה זה מרי בר רחל אחר. והתוס' לא גרסו לישנא זו, כיון שמבואר ביבמות שאבוי של רב מרי היה גר), בשם רבי יוחנן שאינו חייב חטאת וסקילה, ואף אינו חייב מלקות, דאין לוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ביי"ד כיון שזה ניתן בעיקר לאזהרת מיתה, דלא ענש מיתה אא"כ זוהיר, והכא שאר מלאכות שחייבים עליהם מיתה גם הם בכלל אזהרה זו, ואף למ"ד שלוקין, במחמר אין לוקין משום דכתיב "אתה ובהמתך" ו"אתה" מיותר ללמד שכאן אין אפילו לאו, וממילא רק הוא חייב ולא במלאכה הנעשית ע"י בהמתו. וכתבו התוס' (ד"ה בלאו) שאע"פ שבלאו ד"לא תענה" לוקין עליו אע"פ ששייך בו מיתה, שאני התם דגלי קרא בהדיא דיתן למלקות (כגון במעידים על אדם שהוא בן גרושה), אבל בעלמא אם שייך מיתה אין לוקין, בין היכא שלא היתה התראה, ובין באופן שלא שייך בו מיתה כלל כגון הכא. עוד ביארו התוס' שבי"לא תענה" נאמר אזהרה על כל עדות ועדות, וממילא בעדות שלא שייך מיתה יש אזהרה למלקות, אבל בלא תעשה כל מלאכה.

קנ"ד: כיצד פורק את המשא מהבהמה- היה מהלך בדרך והיתה בהמתו טעונה, כשמגיע לחצר החיצונה של העיר ששם זה המקום הראשון שהוא משתמר, נוטל בידו את הכלים הניטלים בשבת, וכלים שאינם ניטלים כגון כלי מקיז דם שאינם ראויים בשבת לכלום כיון שהם מאוסים, אם אין הפסד בנפילתם או שיש הפסד מועט מתיר את החבלים והשקים נופלים על הקרקע, ואם יש יותר הפסד בנפילתם מניח כרים וכסתות תחתיה, ואיירי בכלים קטנים שיכול לשומטם מכר לכר עד שיגיעו לארץ שאינו מבטל כלי מהיכנו, ואם היתה טעונה שליף של תבואה מניח ראשו תחתיה ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאיליו. ור"ג לא פרק מחמורו דבש שהדביש (שהוא מוקצה, אע"פ שהוא ראוי להניח על פצעי הגמל), לא התיר החבלים כי היו הכלים נשברים, לא הניח כרים וכסתות כיון שהיו מתלכלכים וקמבטל כלי מהיכנו, וקסבר צער בעלי חיים דרבנן דאי הוי דאורייתא זה דוחה איסור ביטול כלי מהיכנו שהוא דרבנן, ובמוצאי שבת מתה הבהמה.

שימוש בצדדי בהמה בשבת- אסור להשתמש בבעלי חיים בשבת, אמנם רבה שפשף את בנו בצדדי הבהמה, דסבר צדדים לא גזרו בהם רבנן דאין זה דרך תשמישו. וממה שמותר להתיר את החבלים מהבהמה אין ראה להתיר צדדים, דייל' דלא איירי בשקים המחוברים ברצועה (שצריך להשען על הבהמה כדי להוציאם יחד. ש"י. והתוס' ביארו שבזמן הפריקה השקים נשענים על הבהמה), אלא באופן שיכול לנתק כל אחד בפני עצמו.

שימוש בצדדי אילן בשבת- לרבה מותר להשתמש בצדדי אילן בשבת, ולדבריו החוקק באילן ומניח קנים בחקיקה ומסכך עליהם, או שענפי האילן משמשים לדופן אבל הסכך אינו מונח עליהם (שלש בידי אדם ואחת באילן, שאם ניטל האילן יכולה לעמוד בפני עצמה), מותר להכנס לסוכה זו ביו"ט, ורק אם ענפי האילן משמשים לדופן והניח עליהם סכך (שתיים בידי אדם ואחת באילן) אסור להכנס לשם ביו"ט, ואין הטעם משום כשרות הדפנות, שהרי אפילו אם כולם קבועות באילן כשר, אלא מפני שהסכך קשור לדפנות והאדם מניח כליו על הסכך. (ובתוס' (ד"ה שתיים) ביארו באופן נוסף, שקרקעית הסוכה היא על האילן, וההולך בסוכה הוא משתמש באילן). הגמ' מביאה מחלוקת אם מותר לעלות ביו"ט לסוכה הסמוכה באילן, ורוצה לתלות את המחלוקת אם מותר להשתמש בצידי אילן. ולאביי אף אם זו מחלוקתם המחלוקת היא אם מותר להשתמש בצידי צדדים כשחקק באילן והעמיד קנים בצדדים וסיכך עליהם, שהשימוש בסכך נחשב צידי צדדים, (ואם נעץ יתד באילן ותלה עליו את הכלכלה שבתוכה העירוב דבכהאי גוונא הוו מיזי צדדים, שאם מותר להשתמש באילן והניח את העירוב למטה מי"ט הוי עירוב, אבל למעלה מו' לא הוי עירוב דסתם כלכלה יש בה ד' טפחים והוי רה"י והוא נתכוין לשבות ברה"ר, וצריך שיהיה ראוי לאכול את העירוב במקום שבתו, וכתבו תוס' (ד"ה למטה) שבפחות מי"ט לא הוי כרמלית, דאין כרמלית בכלים, אי נמי כרבי דאמר שכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בבין השמשות), אבל צדדים (כשתלה הכלכלה על האילן עצמו) אסורים לכ"ע. ולרבא המחלוקת היא בין בצדדים בין בצידי צדדים (והתנא שמכשיר עירוב בצידי צדדים איירי בכלכלה דחוקה שכשמוציאה הוא מזיז את האילן ומשתמש באילן עצמו). ולהלכה צדדים אסורים וצידי צדדים מותרים, ועל כן הרוצה לעלות בסולם לא ישעינו על האילן אלא על יתד הנועץ באילן ולא יניח רגלו אלא על הסולם ולא על היתד.

תמצית ההלכה-

שימוש באילן בשבת- אסור לעלות בשבת על אילן המחובר לקרקע, וכן אסור להלכות עליו או להשתמש בו שום תשמיש, וכל זה למעלה מג' טפחים, אבל בחלק שפחות מג' טפחים מותר להשתמש באילן עצמו בין בענפים בין בשורשים היוצאים מן הקרקע. אם עלה בשבת בשוגג מותר לרדת, ואם עלה במוזיד אסור לרדת עד מוצאי שבת. ואם עלה לפני שבת בכל גוונא מותר לרדת בשבת, אמנם אם הניח שם חפץ מבעוד יום אסור ליטלו בשבת. אסור להשתמש בצידי האילן (אילן התחוב או קשור לאילן עצמו, ולכן אסור לעלות על סולם שנשען על האילן עצמו, אפי' סכמו לפני שבת, ואפי' לסומכו על דבר המחובר לאילן אסור, אבל בצידי צדדים וכגון לעלות על סולם שסכמו לפני שבת על דבר המחובר לאילן מותר), ובלבד שלא יעלה על הדבר המחובר לאילן עצמו. וכן אם תלה סל על דבר המחובר לאילן, מותר להניח בסל פירות או ליטול ממנו פירות, אבל לתלות או להוריד את הכלכלה אסור, ואם תלאת על האילן עצמו אסור גם להניח בתוכה או ליטול מתוכה, ואם פי הכלכלה צר למוטטל ממנה הוא מזיז את האילן, אסור בכל גוונא. מותר לגעת באילן, ולהשען מותר רק לאדם בריא, אבל לתש כח שסומך עליו בכל כוחו אסור, ואם האילן זו אסור אף בריא, דזה גופא נחשב שימוש באילן. (סימן של"ו).

האכלת בהמה בשבת

המזין מאכל לבהמה בשבת באופן שאין בזה שום מלאכה האסורה בשבת, מ"מ יש דברים שאסרו חכמים משום טירחא או מטעם אחר, וכדלהלן.

קנ"ה. הכנת מאכל לבהמה בשבת-

לרב הונא מותר לטרוח באוכל מוכן, אבל אסור לשוויי אוכלא משום שהוא מוליד אוכל בשבת, ועל כן חבילות קש הקשורות בשני קשרים או שלש מותר להתירם כדי שיהיה נח לבהמה לאוכלם ולפזרם דרוב בני אדם מניחים אותם לעצים כדי שלא יתחממו ותקוץ בהם מלאוכלם, אבל ענפי ארז לחים אסור בין להתירם ובין לפזרם, שחת וחורובים קשים אסור לרסקם -לחותכם לבהמה, אבל רכים הראויים כבר לאכילה מותר דאינו אלא לתענוג בעלמא, (ולפי זה קשה מרבי יהודה שמתיר אף בחרובין לדקה שקשה לה לאוכלם כיון ששיניה דקות), ודלועין ונבילה רכים מותר לחותכם לבהמה ואינם מוקצה לבהמה אע"פ שהם מאכל אדם, וקשים אסור, ומחתכים תבן ואספסתא ומערבים.

לרב יהודה מותר לשוויי אוכלא משום צער הבהמה, אבל אסור לטרוח באוכל מוכן לתענוג בעלמא, ועל כן מותר להתיר חבילות קש קשורות, (לרש"י משום דחשיב לשוויי אוכלא, ולתוס' משום שאין בזה טורח, ומטעם זה מותר גם לרב הונא), אבל אסור לפזרם, וענפי ארז לחים מותר אף לפזרם דבלאו הכי לא הוי אוכל, שחת וחורובים רכים הראויים לאכילה אסור לרסקם, אבל קשים מותר, ורבי יהודה מתיר אף בחרובין רכים לדקה דשוויי אוכלא הוא, ודלועין ונבילה קשים (כגון בשר פיל או בשר רגיל לכלבים קטנים) מותר לחותכם, ורכים אסור, ותבן סרוח לא לגמרי ואספסתא לחמורים קטנים מותר לחתוך ולערב דאף שחת קשה להם וזה נחשב שוויי אוכלא, אבל בראויים לאכילה אסור. ותבן סרוח לגמרי ההוא עומד לטיט ואסור בטלטול.

קנ"ה: האבסה דריסה הלעטה המראה והלקטה בשבת- אין אובסים את הגמל (-הכנסת כמות גדולה כאבוס בתוך מעיו, ע"י שגורם לו לרבוץ ופוקס את פיו נותן חכה כדי שלא יוכל לסגור, ומאכילו כרשנים ומים בבת אחת והמים מבליעים את הכרשנים בעל כרחא) ואף לדרוס פחות מאבוס אסור, אבל מותר להלעיס (כשהוא עומד שבוה אינו יכול לתחוב כ"כ באופן שאינו יכול להחזיר, כרשיניים בפני עצמם ומים בפני עצמם, למקום שיכול להחזיר), אבל להאמיר (למקום שאינו יכול להחזיר -לפנים מבית הבליעה) עגלים אסור, ומהלקטים (דספי ליה בידיים) ומלקטים (שוורק לפניו) לתרנגולים, אבל ליוני שובך וליוני עליה אסור אפילו מלקטים, כיון שאין מזונותיהם עליו, וכמו שמצינו שמותר לתת מזונות לכלב אבל לא לחזיר דאורי דאם שיגדל חזירים, ומטעם זה אין נותנים מים או חיטים לפני דבורים או יונים שבשובך, אבל נותנים לאווזים תרנגולים ויוני הרדסיות שמזונותם עליו. זה ביאור מתני' לרב יהודה, ותניא כוותיה. ורב חסדא ס"ל שהמראה היא בכלי והלעטה ביד ותרוויהו למקום שאינה יכולה להחזיר, מהלקטין למקום שאינה יכולה להחזיר וצלקטין למקום שיכולה להחזיר.

תמצית ההלכה-

נתינת מזונות לפני בעלי חיים- בעלי חיים שמזונותיהם מוטלים על האדם מותר לתת לפניהם מזונות בשבת, וכן כלב שמזונותיו עליו מותר לתת לפניו מזונות אפי' אם אינו מגדלו בביתו, (וכלב רע שאסור לגדלו אסור לתת לפניו מזונות). אבל בעלי חיים שאין מזונותיהם עליו אסור לתת לפניהם מזונות, וכגון דבורים ויוני שובך ויוני עליה אפי' הם שלו, וכן בחזיר לפי שאסור לגדלו, ויש נוהגים לתת חיטים לפני עופות בשבת שירה, ואינו נכון שהרי אין מזונותיהם עליו. (סימן שכ"ד).

טומאה במעי בעלי חיים- כלב שאכל בשר מת ומת הכלב אם לא שהה הבשר במעיו ג' ימים מעת לעת הרי הבשר מטמא באהל, אבל בכלב חי אינו מטמא, דטומאה בלועה בבעלי חיים אינה מטמאה, (דיועד הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטים דאין נותנים לו הרבה מזונות, לפיכך שוהה אכילתו במעיו ג' ימים, ונלמד מזה שדרך ארץ לזרוק עצם לכלב כמידת אזנו, ויכה אותו אח"כ במקל שלא ייהא מרגילו אצלו, ואם הכלב בעיר לא יאכילו כדי שלא ימשך אחריו ויפסידו), ובעופות ודגים מטמא אם לא שהו שיעור שתפול לאור ותשרף.

גיבול במאכל אדם או בהמה- אחד נותן קמח ואחד נותן מים האחרון חייב דנתינת מים זהו גיבול, דברי רבי, ורבי יוסי

בר יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל. לרבי אין נותנים מים למורסן ואין גובלים את הקלי, דמנתנית מים מיחייב, (קלי היינו קמח מתבואה שנתייבשה בתנור כשהיא קליוה, שלעולם הוא מתוק, ומעריבים בו שמן ומים ועושים ממנוו שתיאה), ולרבי"י מותר לתת מים ולגבל את הקלי אף בעבה בשינוי מעט מעט, וכן יכול לתת מים למורסן, וי"א שיגבל פעם אחת שתי ופעם אחת ערב, ואם לא נתערב יפה יערוו לכלי והוא מעתערב מאיליו, ואף לרבי בוחשים את השתית הרכה בשבת ע"י שינוי שיתן קודם את השתית ואח"כ את החומץ, (ושותים זיתום המצרי, מפני שיש ששותים אותו שלא לרפואה).

קנ"ו: מותר לפרק בשבת. לרש"י הכונה להעביר מאכל מבהמה לבהמה, ולתוס' הכונה להריק מים ומורסן מכלי לכלי כדי שיתגבל היטב.

לרב מנשיא אסור לתת לבהמות יותר ממה שהם צריכות לאכול דהוי טירחה שלא לצורך, ורב יוסף ועולא מתירים אפילו הרבה.

מזל זמן הלידה – מי שנולד ביום ראשון יהיה מנהיג כל מידותיו טובות או רעות, הנולד בשני יהיה רגזן, בשלישי יהיה עשיר ונואף, ברביעי יהיה חכם ומאיר, בחמישי יהיה גומל חסדים, בשישי יהיה חזן במצוות, נולד בשבת ימות בשבת ויהיה קדוש. ולרב חנינא מזל השניה גורם ולא מזל היום, הנולד במזל חמה יהיה בעל הדרת פנים ואוכל וישתה משלו וסודותיו יהיו גלויים ולא יצליח בגניבותיו, במזל נוגה יהיה עשיר ונואף, במזל כוכב יהיה נהיר וחכם, במזל לבנה יסבול חולאים ויבנה ויסתור ויבנה וישתה לא משלו וסודותיו מכוסים ויצליח בגניבותיו, במזל שבתאי מחשבותיו יתבטלו וי"א שמה שיחשבו עליו יתבטל, במזל צדק יתן צדקה, ובמזל מאדים יהיה שופך דמים והיינו מקיז דם או גנב (-ליסיסם ההורג נפשות) או טבח או מוהל.

מזל לישראל – לרבי חנינא יש מזל לישראל ואין תפילה וצדקה משנה את המזל, לריו"ח אין מזל לישראל דעי' תפילה וזכות משתנה מזלו לטובה. רש"י. וכתבו התוס' דהא דאיתא במ"ק דבני חיי ומזוני לאו בוכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, מ"מ ע"י זכות גדולה המזל משתנה לפעמים, ולפעמים אינו משתנה, וכן מבואר מדברי רב על אברהם שאמר לו הקב"ה צא מאיצטגנינות שלך, ומדברי שמואל שצדקה מצילה ממיתה עצמה על האיש שחטב עצים ומצא בהם נחש, ומדברי ר"ע שאמר לו שבתו תמות ביום ומוצא פתה וזכות הצדקה, ומדברי רב נחמן בר יצחק שאמרו לו שבנו יהיה גנב והקפיד על כיסוי ראשו ליראת שמים.

קנ"ו: מחתכין דלועין תלושים לפני בהמה וסתמן למאכל אדם קיימי. ואת הנבלה שנתנבלה מערב שבת לפני הכלבים. ואם נתנבלה בשבת, לר"י היא מוקצה, ולר"ש אינה מוקצה. הגמי בפסחים ובביצה מוכיחה מאן שמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. והקשו התוס' (ד"ה רבי יהודה) שכשהיא חיה היא מוקצה מחמת איסור ואינה ראויה לכלבים, ותריצו שהדיק הוא מעופות וכדומה שאפשר לתתם חיים לפני הכלבים. וי"א דאיייר ביו"ט, שזה מוכן לאדם ע"י שחיטה. וה"ר פורת מפרש שהדיק הוא מלשון המשנה.

מחלוקת ר"י ור"ש במוקצה – לעולא רב (שאסר לטלטל מחצלאות שמכסים בהם סחורה) ולוי (שלא בדק בהמה ביו"ט אלא סמוך לאשפה, שמה תימצא טריפה, ואפילו לכלבים אינה ראויה) הלכה כר". לשמואל (שהתיר לטלטל מחצלאות שמכסים בהם סחורה) זעירי (שהתיר לטלטל ביו"ט בהמה שמתה, ורק בהמת קדשים שהיא אסורה בהנאה אסור), וריו"ח (ומותר לבקע עצים להסקה מקורות העומדות לבנין או מקורה שנשברה ביו"ט או מעצים שבמוקצה, אמנם בעצי ארוז ואשוח שהם יקרים אסור, ומותר לסלק מעל השלחן עצמות וקליפין. וכתבו התוס' (ד"ה והא שריו"ח לית ליה מיגו דאתקציא) הלכה כר"ש. רב אחא ורבינא נחלקו אם הלכה כר"ש חוץ ממוקצה מחמת מיאוס כנר ישן, או חוץ ממוקצה מחמת איסור דחיייה בידיים (תוד"ה לבה) כנר שהדליקו בו באותה שבת, ובמוקצה מחמת חסרון כיס מודה ר"ש.

תמצית ההלכה –

כללי איסור מוקצה – מוקצה מחמת חסרון כיס ומוקצה מחמת גופו, איסור לטלטל אף לצורך גופם או מקומם. כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטל לצורך גופו ומקומו, אבל לצורך שמירתו אסור. כלי שמלאכתו להתר מותר לטלטלו אף לצורך שמירתו. (סימן ש"ח). מוקצה מחמת מיאוס מותר לטלטלו בשבת. מותר לטלטל בשבת את כל המאכלים, אפילו היו עומדים לסחורה, אבל

מאכל שהיה מחובר בבין השמשות, או שלא היה ראוי לאכילה ודחאו בידיים אסור. (סימן ש"ו.)

קנ"ז: **הפרת נדרים בשבת** – חכם או בי"ד מתירים נדרים בשבת לצורך השבת כמון בנדר שלא לאכול היום, אף שהיה לו פנאי להתירם לפני שבת. והבעל מיפר נדרי אשתו בשבת, י"א שהפרת הבעל מעת לעת וא"כ מיפר אף שלא לצורך השבת כיון שהוא יכול להפר משתחשך, וי"א שהפרת הבעל היא רק באותו יום, וא"כ מיפר אף שלא לצורך השבת דאם לא יפר עכשיו לא יוכל להפר עוד.

פקיקת חלון ומדידה בשבת – מותר לפקוק את המאור (- חלון הבית. כרבנן קכ"ה). **בשבת** אף שלא לצורך מצוה (תוד"ה באונא), וכן מותר למדוד את המטלית כמון אם היתה טמאה ונגעה בטהרות מודדים את יש בה שלש על שלש אצבעות, ואת המוקה אם יש בו עומק ג' אמות מים ורוחב אמה על אמה, ובימי אבא שאול בן בטנית היתה טומאה בשביל שבין ב' בתים ומעל הטומאה היתה גיגית סדוקה, ופקקו את המאור בטפיח חרס לפני מות המת, וגב הכלי חרס היה כנגד השביל, וכיון שכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו הוא חוצץ בפני הטומאה, וקשרו מוקידה בגמי שהוא מאכל בהמה והוא מתנתק מעצמו כשיבש ואינו בטל להיות קשר של קיימא, כד' לדעת אם יש בגיגית סדק פותח טפח ואז הטומאה יוצאת משם, או שאין בה פיתח טפח ואין לטומאה מקום לצאת וממילא היא נכנסת לתוך הבית דרך החלון, ומדבריהם למדנו שפוקקים וקושרים לכתחילה קשר שאינו של קיימא, ומודדים להתלמד על דבר הוראה בשבת. התוס' (ו"ה הלקטי') מבארים כפירוש ר"ח שהיו שם ב' חדרים צמודים, ובאחד מהם היה מת, והיה חור ביניהם ובחור היתה הגיגית והגיגית היתה סדוקה ובדקו אם הסדק הוא טפח והטומאה עוברת לאחד השני או לא.

רבה בר רב הונא ישב בגיגית מים בשבת ומדד את גדלה, ואף שמדידה שאינה של מצוה אסורה, עשה זאת כמתעסק בעלמא שלא לצורך.

תמצית ההלכה –

מדידה בשבת – אסור למדוד מדידה שאינה של מצוה. ומ"מ אם אינו אומר מכוך לי, אלא אומר מלא לי כלי זה. אפי' אם רגיל למדוד ולמכוך בו מותר. דעת השו"ע שאין להתיר אלא באופן שהלוקח נוטל את הכלי לביתו, או שממלא כלי שהביא מביתו, אבל אסור למדוד בכלי המיוחד למידה ולשפוך לתוך כלי של הלוקח, מפני שזה דרך מקח וממכר של חול. וכתב הרמ"א שאם אינו מכוין למידה מדויקת אלא מעטעט או מוסיף מעט, מותר אף באופן זה. ואם אומר למוכר מלא לי כלי זה ולמחר נמדוד אותו, מותר, אבל לא יאמר תן לי מידה מסוימת או חציה, כיון שמזכיר שם מידה, ולומר מלא לי כלי זה עד השנתות מותר.

מסכת עירובין

הקדמה למסכת עירובין

איסורי הוצאה וטלטול בשבת

מדאורייתא ומדרבנן

איסורי הוצאה וטלטול בשבת מדאורייתא – אחת מל"ט אבות מלאכה האסורים בשבת מדאורייתא זו מלאכת הוצאה, והיינו שאסור מן התורה להוציא בשבת חפץ מרשות היחיד (להלן רה"י) לרשות הרבים (להלן רה"ר), או להכניסו מרה"ר לרה"י, וכן אסור להעביר חפץ ד' אמות בתוך רה"ר. המקור בתורה שהוצאה זה מלאכה הוא ממה שכתוב רבינו אמר לישיראל "אל תצור ואשה על יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביאי", והיינו שלא יביאו תרומה למשכן, מאוהליהם שזה רה"י למחנה ליה שהוא רה"ר. (שבת צ"ו: והגמ' שם מוכיחה שזה היה בשבת, וי"א שהלימוד של הגמ' הוא מהלשון מלאכה שנאמר בפסוק זה על הוצאה). וטלטלו ד' אמות ברה"ר נמסר בהלכה למשה מסיני. וברה"י מותר לטלטל ללא הגבלה.

חכמים עשו סייג לתורה, ואסרו לטטול והוצאה בכמה אופנים כדי שלא יכשלו ח"ו באיסורי הוצאה וטלטול האסורים מדאורייתא.

איסור טלטול והוצאה בכרמלית – כיון שיש כמה תנאים כדי להחשיב מקום לרה"ר, ומאידיך יש כמה תנאים להחשיב מקום לרה"י, ממילא כל מקום שאינו בכלל רה"ר או רה"י נחשב מדאורייתא למקום פטור, שמדאורייתא מותר לטלטל שם יותר מד' אמות, וגם להוציא מרה"י או מרה"ר לשם. אמנם מדרבנן יש רשות נוספת הנקראת כרמלית, שמדרבנן יש לה דין רה"ר לאסור לטלטל בה ד' אמות או להוציא מרה"י לכרמלית, וכן אסור להוציא

מרה"ר לכרמלית. ולהלן יבואר מהם התנאים להחשיב מקום לרה"י או לרה"ר או לכרמלית, ומה גם מדרבנן נחשב מקום פטור.

איסור טלטול ברשות היחיד המשותפת לשני בני אדם או יותר – מדאורייתא כל מקום המוקף מחיצות כדין מותר לטלטל בו ללא הגבלה, וכן מותר לטלטל מתוך רה"י של אדם אחד לרה"י של אדם אחר, אולם שלמה המלך ובית דינו גזרו לאסור להוציא חפץ מבית לחצר של אחר או לחצר משותפת (אף שגם הוא שותף בה), אולם התירו חכמים איסור זה על ידי הנחת "עירוב חצינות", והיינו שאם מניחים בערב שבת פת באחד מהבתים הפתוחים לחצר, ע"י זה כולם נחשבים כרשות אחת, ומותר לטלטל מהבתים לחצר, ו"שיתופי מבואות" היינו שבעלי החצרות ניהו פת באחת החצרות הפתוחות למבוי, ועי"ז הם נחשבים רשות אחת להתיר טלטול מהחצרות למבוי, (באופן שהמבוי יש לו ג' מחיצות ולחי או קורה בצד הרביעי, וכדלהלן).

איסור טלטול במבוי – מבוי (רחוב שהוא מוקף בבתים הצמודים זה לזה), המוקף מחיצות מגו' רוחות, מדאורייתא (לרוב הראשונים) הוא נחשב לרה"י ומותר לטלטל בו, וחכמים אסרו לטלטל בו, שמה יבואו לטלטל גם ברה"ר, כיון שמבוי הוא דומה לרה"ר. והתירו לטלטל בו באופן שיניח בכניסה למבוי לחי (עמוד בצד הכניסה) או קורה (מצד לצד מעל הכניסה).

טלטול במקום שאינו מוקף לדירה – מקום המוקף מחיצות מדאורייתא הוא נחשב רשות היחיד ומותר לטלטל בו ללא הגבלה, אמנם חכמים אמרו שאם המחיצות לא נעשו בשביל לדור שם אלא לשמירת חפצים או לצניעות וכדומה, ויש שם יותר מבית סאתים, אסור לטלטל שם ד' אמות.

איסורים נוספים מדרבנן – מצינו במסכת שבת כמה גזירות דרבנן ששייכים לאיסור הוצאה, כגון האיסור לעשות רק עקירה או רק הנחה. איסור טלטול חפץ ברה"ר פחות פחות מד' אמות, איסור הוצאה בתכשיטים וכדומה שמדאורייתא זה מלבוש וחכמים אסרו לצאת בהם שמה יורידום ויבואו לטלטלם באיסור, ואיסור טלטול מוקצה.

נמצא שכדי להתיר לטלטל ד' אמות או יותר בשבת במקום מסוים, צריך לברר: א' האם המקום מוקף מחיצות כדין ויש לו דין רה"י מדאורייתא ומדרבנן. ב' האם המקום נחשב מוקף לדירה, ואין בו יותר מבית סאתים שאינם עומדים לדירה. ג' האם המקום אינו משותף לכמה אנשים, ואם כן האם עשו בו עירוב חצרות או שייתופי מבואות כדין.

מושגים יסודיים בעירובין

רשות היחיד – כדי להחשיב מקום לרה"י צריך שהמקום יהיה מוקף מחיצות בגובה לפחות י' טפחים, וגודל אותו מקום הוא לפחות ד' טפחים על ד' טפחים. גם בור עמוק י"ט, או עמוד או כלי בגובה י"ט, אם יש בהם שטח של ד"ט על ד"ט, הרי תוכם נחשב לרה"י, ואסור להעביר מרה"ר לתוכם או מתוכם לרה"ר. אויר רה"י עולה עד לרקיע, ולכן כל מקום שהוא רה"י נחשב כל המקום שמעליו לרה"י.

רשות הרבים – מקום המשמש להילוך הרבים, או מקום שהרבים מתקבצים שם לסחורה, נחשב רה"ר בתנאים הבאים. א' שיהיה רחב ט"ז אמה. ב' שלא יהיה מקורה. ג' שאין לו מחיצות. ד' י"א שאם לא עוברים שם ששים ירובא בני אדם אינו נחשב רה"ר. ה' רה"ר אינה אלא עד גובה י"ט, ומשם ולמעלה זה מקום פטור.

כרמלית – מקום שיש בו ד"ט על ד"ט ואין לו מחיצות, אבל אין לו את תנאי רה"ר, כגון ים, או שדות (בקעה), או רה"ר מקורה, או תל בגובה פחות מ"ט, או חריץ עמוק פחות מ"ט, מדאורייתא הוי מקום פטור שמתר לטלטל בו ללא הגבלה, וכן מותר לטלטל לתוכו או ממנו, ומדרבנן דינו כרה"ר שאסור לטלטל בו יותר מד' אמות, וכן אסור לטלטל מרה"י או מרה"ר אליו או ממנו לרשויות אלו.

מקום פטור – עד גובה ג"ט נחשב המקום כחלק מאותה רשות שהוא נמצא בה, וברה"י גם מקומות גבוהים יותר הם חלק מרה"י, אבל מקום המוקף מחיצות גבוהות ג"ט או שהוא גבוה ג"ט, והוא נמצא ברה"ר (וי"א דה"ה בכרמלית), הרי הוא מקום פטור. וכן מחיצות גבוהות י"ט שאין ביניהם שטח של ד"ט על ד"ט, הוי מקום פטור. וכן רה"ר במקום שהוא למעלה מ"ט הוי מקום פטור.

כל המקומות שמדאורייתא הם נחשבים לרה"י, כגון מבוי וקרפף, אף שחכמים אסרו לטלטל בהם באופנים מסוימים, מ"מ מדאורייתא ידים כרה"י, והמעביר חפץ מרה"ר לשם חייב חטאת.

דיני מחיצות – דעת רוב הראשונים שמדאורייתא כל מקום המוקף ג' מחיצות הרי זה רה"י (ולרמב"ם צריך מדאורייתא ד' מחיצות), ואחת המחיצות מתוכם יכולה להיות ע"י הנחת לחי (שזה כעין התחלת מחיצה), ומדרבנן צריך ג' מחיצות שלימות, ותיקון נוסף במחיצה הרביעית. צריך שלא יהיה הפרוץ מרובה על העומד (ואם הפרוץ והעומד שווים יש בזה מחלוקת), ושלא יהיה במחיצה פתח של יותר מי' אמות (שעד י' אמות זה נחשב לפתח

שהוא חלק מן המחיצה, וביותר מי' אמות זה נחשב לפירצה במחיצה, ואמנם לדעת רבי יהודה יש מקום שהתירו חכמים גם פתח של עד י"ג אמות ושליש, והיינו בדין דימוידין שזה ד' מחיצות בצורת רב ד' הפינות, שבוה מותר למלא מים מבזר שדינו כרה"י לתוך חבלה הדימוידין). עליה תלולה שבתוך מרחק של ד' אמות יש עליה גובה של י' טפחים (אל המתלקט י"ט בתוך ד' אמות), הרי זה נחשב כמחיצה. י"א שא רבים מהלכים בין המחיצות אין להם תורת מחיצה.

דיני מחיצה שנמסרו בהלכה למשה מסיני- לבזד- מחיצה שיש בה שטח של פחות מג' טפחים ללא מחיצה, הרי החלל נחשב כסתום. גזר אסיק- מחיצה שהיא גבוהה ל' טפחים היא נחשבת מחיצה גם כלפי השטח שמלמעלה ממנה, (ואפילו בגג הבית נחשב שיש לו מחיצות מכח מחיצות הבית, אא"כ תקרת הבית היא בולטת יותר ממחיצות הבית), גזר אחית- מחיצה הנמצאת למעלה נחשבת מחיצה גם למקום שתחתיה, (אולם אם יש תחתיה ג' טפחים או יותר יש מחלוקת (שבת ק"א) אם זה נחשב למחיצה). פי תקרה יורד וסותם- תקרה ישרה שרוחבה ד"ט או יותר, נחשב הסיום של התקרה כאילו הוא יורד למטה ויש שם מחיצה.

מתי צורת הפתח נחשבת למחיצה- מקום שיש בשני צידיו קנים (וכדומה), ויש מעליהם קנה, הרי אותו מקום נחשב כפתח, ומדאורייתא דינו כמחיצה אמורה.

טלטול במבוי והתירו ע"י לחי וקורה- מבוי שיש לו ג' מחיצות כדין, ובצד הרביעי הוא פתוח לרה"ר, מותר לטלטל בו רק ע"י תיקון הצד הרביעי, לב"ש ע"י שמניח שם לחי וקורה, ולב"ה מספיק או לחי או קורה, ולר"א צריך ב' לחיים. יש כמה תנאים למבוי שאפשר להתירו בלחי וקורה (שיהיה ארוך לפחות ד' אמות. שיהיו פתוחים לתוכו לפחות ב' חצרות של ב' בתים.

שיהיה אורכו יותר מרוחבו). הקורה רוחבה טפה, וי"א שהיא צריכה להיות עד גובה כ' אמה. הלחי עוביו כל שהוא, וגובהו י"ט.

עירוב חצרות - חצר שפתוחים לה הרבה בתים, שכל אנשים שונים, והדירות הם קבועות ולא עראיות, אסרו חכמים לטלטל מבית לחצר או מבית לבית או במבוי, אא"כ יערו. וצורת העירוב היא שיקחו פת שלימה, שהיא שייכת לכל בני המבוי (ויזכו לכולם ע"י אחר, ע"י הגבהה או חליפין ולא ע"י מעות, או שיקבצו קמה או מעות מכולם), ושיעור הפת כגורגרת לכל אחד (אמנם גם במרובים א"צ יותר מ"ח גרוגרות שהם ב' סעודות), ויעמידו את הפת באחד הצדדים שבחצר, ובית שהוא ראוי לדירה. וצריך להניח את כל העירוב בכלי אחד, ושלא יקפידו זה על זה מלאוכלו, ואי"צ שיהיה בו שוה פרוטה. צריך לומר את נוסח העירוב "בהדין עירובא וכו' " ולברך על מצות עירוב. וכל זה לענין טלטול כלים ששבתו בבית, אבל כלים ששבתו בחצר או בגג או בקרפף, מותר לטלטלם שם בלא להכניסם לבית. אין לערב שתי חצרות יחד, אם יש ביניהם כותל בגובה י"ט, או חריץ עמוק י"ט ורחב ד"ט, ואין ביניהם פתח או חלון או סולם.

שיתופי מבואות - מדאורייתא מותר לטלטל מן החצרות למבוי, אמנם כיון שהמבוי הוא רשות ממשותפת לכל בני החצירות, גזרו חכמים שלא לטלטל במבוי אא"כ ישעו שיתופי מבואות, והיינו לשתף את כל החצרות יחד ע"י פת או דבר אחר ממניי מאכל. וצריך לשים את המאכל בבית, אפי' אם אין בו ד' אמות, או להניחו באויר החצר, ואי' צד דווקא פת כמו בעירובי חצרות כיון שמשתפים את החצרות וחצר אינה בית דירה, אך צריך להניחו במקום המשתמר, ולכן אין נותנים אותו באויר המבוי.

ביטול רשות ושכירת מקום- אחד מבני החצר שלא עירב הרי הוא אסור את הטלטול לשאר בני החצר, והדיקה היא שיבטל את רשותו. מעיקר הדין דירת נכרי אינה חשובה ביהודה לאסור על בני החצר לטלטל מבית לחצר, אם עירבו, אמנם חכמים גזרו שנכרי שדר עם ב' ישראלים לפחות, יאסור עליהם לטלטל מבית לחצר, ולא יהני ביטול רשות כמו בישראל, כדי שלא ידורו עם הנכרים וילמדו ממועשיהם, ואם שכרו מהנכרי את רשותו מותרים, דכיון שהנכרי אינו מתרצה בקלות להשכיר רשותו, יתרחק הישראל מלדור עימו.

תחומין- מן התורה מותר לכל אדם ללכת י"ב מיל מהמקום ששבת שם בכניסת השבת, וי"א שבם יותר מ"ב מיל מותר מדאורייתא. אמנם חכמים אסרו לצאת מחוץ לאלפים אמה. מונים את האלפים אמה מחוץ למקום שביתתו, והיינו מחוץ לד' אמות שלו, ואם שבת במקום המוקף מחיצות בגובה י"ט, מונים אלפים אמה מחוץ למחיצות, (ואם המקום אינו מוקף לדירה זה מועיל רק אם המקום אינו יותר מעית סאתים). אם שבת בעיר מונים את האלפים אמה מחוץ לבית. מי שהוא בדרך לעיו ונכנס לתחום העיר והושכח לו, קנה שיעיר, אבל בסתמא קנה שביתה במקומו. גם כלי האדם בהמותיו ופירותיו וכדו' קונים שביתה במקום שביתת בעליהם, ואסור לאף אדם להוציאם יתר מחוץ לתחומם, ואם הדבר הוא של שניים בשותפות אין מותר להוציאו אלא למקום ששניהם מותרים ללכת לשם. אמנם אם הדבר מיועד לשימוש בשבת או ביו"ט עבור אדם אחר, כגון שור שדרך מוכרו, או כלי שהבטיח להשאילו, הרי הוא כרגלי הקונה

או השואל. ויש דברים שאינם קונים שביתה במקומם, כגון חפצי הפקר, או מי נהרות ומעיינות הנובעים, או מי גשמים, והרי הם כרגלי מי שזכה בהם. וכלי נכרי קונים שביתה במקום שהיו שם בכניסת השבת.

קביעת התחום- השובת בעיר יש לו אלפים אמה לכל רוח מחוץ לעיר, וכל בית דירה שנמצא בתוך ע' אמה ושיריים לעיר הרי הוא חלק מהעיר, ולדעת ר'חמנא העיר אינה מצטרפת לעיר אא"כ ישבה ולבסוף הוקפה, או שיש בה בית דירה והיא בתוך ע' אמה ושיריים לעיר. ועיר שיש לה פחות מד' זויות או יותר או שרוחבה אינה שוה בשני הצדדים, מרבעים אותה, ונמצא משתכר בזויות. עיר העשויה קקשת אם אין בין ראשי הקשת ארבעת אלפים אמה, ורואים את החלל כאילו הוא מלא בתים, ואם יש שתי ארבעת אלפים אמה או יותר, מודדים אלפים אמה מהבתים. ושם עיירות שאין ביניהם קמ"א אמה ושליש, הרי הם כערי אחת. וב' כפרים שיש כפר שלישי במרחק פחות מאלפים אמה, ואם היו שמים אותו ביניהם היה בין כפר לכפר פחות מקמ"א אמה ושליש, הרי שלשתם כערי אחת, ומודדים אלפים אמה מחוץ לשלשתם. מודדים את תחום העיר ע"י מומחה, בחבל פשתן, באורך חמישים אמה, והמודדים ישמו את החבל כנגד ליבם, וימתוהו בכל כוחם. ואם יש באמצע הו או גיא, אם יכול למדוד במקום אחר כנגד העיר ימדוד שם, ואם לאו לפעמים צריך למדוד בחבל של ד' אמות. וכיון דתחומין דרבנן הקלו שאם יש ב' מדידות סותרות שומעים למיקל, ובלבד שלא ירבה יותר משיעור האלכסון של התחום (שזה חמש מאות ושמונים אמה), וכן עבד או שפחה נאמנים לומר שכאן הוא התחום (שמדדו מומחה). היוצא מחוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות, ואם חזר לתחומו דינו כאילו לא יצא, ואם נתגוהו במקום המוקף מחיצות, בשוגג או באונס מותר ללכת בכל ההקף, ובמזיד אין לו אלא ד' אמות.

עירוב תחומין- מי שבשעת ביה"ש שובת בעצמו במקום מסוים, או שמניח שם (בעצמו או ע"י שליח) מזון ב' סעודות בסוף אלפים אמה מהמקום שהוא נמצא שם בביה"ש והוא יכול להגיע לעירובו ולאכול, (ובכא בדרך יכול לקנות שביתה באמירה), אם כונתו לקנות שביתה באותו מקום, זה נחשב שהוא שובת באותו מקום אע"פ שהוא חזר ולן בביתו, ומותר לו ללכת ממקום עירובו אלפים אמה לכל רוח. ואין מערבין אלא לצורך דבר מצוה, ובדיעבד מועיל העירוב אף לדבר הרשות.

הזהירות הנצרכת בזמננו בענייני טלטול- בזמננו ברוב המקומות בארץ ישראל יש עירוב המקף את העיר בצורות הפתח. אמנם כדי להתיר עיר לטלטול שם פרטים רבים, ולא בכל העירובין מצליחים לעשות הכל כמו שצריך, ולכן צריך לברר בכל מקום האם הטלטול באותו מקום הוא לכתחילה. ונציין כאן כמה ידיעות חשובות בענין זה. א' צריך שכל צורות הפתח מסביב לכל העיר יהיו כתיקנם, והיינו שהחוט יעמוד בצורה מדויקת מעל העמוד. ב' צריך שלא יהיה בתוך העירוב שטחים בגודל בית סאתים שהם זרועים ולא עוברים בהם, ויש אוסרים גם בשטחים ריקים אם לא עוברים בהם. ג' נחלקו רבי יהודה ורבנן אם צורת הפתח מועילה ברה"ר דאורייתא, וא"כ עירוב ע"י צורות הפתח תלוי בדעות הראשונים מה נחשב רה"ר והאם בעיני ס' רבוא, והמשנה ברורה כתב שאין בידינו למחות ביד המקלים בזה אולם כל ירא שמים יחמיר לעצמו שלא לסמוך על צוה"פ אף אם אין שם ס' רבוא. ד' דעת הרמב"ם שאין להקיף רשות ע"י צורות הפתח הרחבות מי' אמה, אא"כ יש עומד מרובה על הפרוץ בשתי מחיצות זו כנגד זו, והשו"ע פסק כדעת החולקים, והמ"ב כתב שכןן לחוש לשטת הרמב"ם. ה' העלים צורת הפתח אחת נקרעת או שעמוד אחד מתעקם או נופל לפני שבת או במהלך השבת, ודבר כזה פוסל את כל העירוב. ו' מלבד הקפת העיר במחיצות צריך לעשות בעיר עירובי חצרות ושיתופי מבואות כדי להתיר לטלטל ברשות משותפת, ואם גר בעיר נכרי (ומצוי שיש עובדים שיש, ושוכרים דירה לעצמם) או מומר לחלל שבת בפרהסיא, הרי הוא פוסל את העירוב, וצריך לשכור ממנו את רשותו, ובעירובין גדולים מסתמכים על שכירת רשות מהמשטרה או מחברת החשמל וכדומה שאולי יש להם רשות להניח חפצים בבית הנכרי או המומר, ולא ברור ששכירות כזו מועילה.

סדר הנושאים הנלמדים במסכת עירובין

א' איסור טלטול במבוי, והתר הטלטול ע"י לחי או קורה. (ב. ט"ו – ט"ו). דין מבוי שפתחו רחב מי' אמות או יותר מ"ב מיל מותר (ה.). איזה מבוי או מדינה הלכשיר בלחי וקורה. (ה. – ה.). טלטול בפתח המבוי וכמה מדיני לחי וקורה. (ח. – י.). שיעור פתח המבוי. (י. – י"א). דיני צורת הפתח. (י"א). באיזה אופן מותר לטלטל במבוי ובחצר מדאורייתא ומדרבנן. (י"ב). דיני הקורה והלחי. (י"ד – ט"ו).

ב' מה נחשב מחיצות להתיר טלטול בתוכם. (ט"ז: - כ"ו). אלו מחיצות מועילים לקבוצת בני אדם הנמצאים בדרך (שיירה), ודיני מחיצה של שתי או של ערב. (ט"ז: - י"ז). פסי ביאות- התר הוצאת מים מבארות ע"י עשית פסים בד' פינות. (י"ז: - כ"ג). האם הילוך הרבים בין המחיצות פוסל את המחיצות. (כ"ב).

טלטול בקרפף (שטח גדול מוקף מחיצות שאינו משמש למגורים) וברחבה שאחורי הבתים. (כ"ג: - כ"ו).

ג' דיני עירוב. (כ"ו: - מ:). ע"י מה מערבים. (כ"ו: - ל"א:). היכן מערבים. (ל: - ל"ה:). דין ספק עירוב. (ל"ה: ל"ו:). תנאי בעירוב ודין ברירה. (ל"ו: - ל"ז:). עירוב ליו"ט הסמוך לשבת, וקדושת יו"ט שני. (ל"ח: - מ:).

ד' תחומין - (מ"א: - ס"א:). כמה יכול ללכת מי שיצא מחוץ לתחומו. (מ"א: - מ"ד:). היכן ובאיזה צורה האדם קונה שביתה. (מ"ב. מ"ה. - נ"א:). מהיכן ומתחילים למדוד אלפים אמה. (נ"ה. - נ"ז:). צורת המדידה. (נ"ח). דינים נוספים. (ס: - ס"א:).

ה' עירובי חצרות ושיתופי מבואות- באיזה עיר אפשר לערב עירוב חצרות. (נ"ט). איך מערבים בחצר שיש בה נכרי וכדומה. (ס"ב. - ס"ט:). איך אפשר לטלטל בחצר שיש בה כאלו שלא עירבו. (ס"ט: - ע"א:). האם כמה חבורות או כמה אחים שאוכלים משלחן אביהם וכדומה צריכים לערב יחד. (ע"ב. - ע"ג:). עירוב כמה חצרות יחד. (ע"ג: - ע"ט:). כיצד מערבים ומשתתפים. (ע"ט: - פ"ב:). שני מקומות הסמוכים זה לזה ולא עירבו יחד, היכן מותר להם לטלטל. (פ"ג: - פ"ו:). מלוי מים מבזר ע"י מחיצה התלויה מעל הבור. (פ"ו: - פ"ז:). האם מותר לשפוך מים לחצר. (פ"ח). האם מותר לטלטל מגג לגג. (פ"ט. - צ"א:). טלטול בין חצרות, ובחצרות שיש בה פיצרה. (צ"א: - צ"ה:).

ו' פרק המוציא תפילין- דיני המוציא תפילין בשבת. (צ"ה: - צ"ז:). כמה דיני טלטול. (צ"ח. - צ"ט:). שימוש באילן בשבת. (ק:). דינים האסורים במדינה ומותרים במקדש. (ק"ב. - ק"ה:).

מבוי:

טלטול במבוי

מבוי במבוי,המבוי הוא חצר שפתוחים לה הרבה בתים, שכל אנשים שונים, והדירות הם קבועות ולא עראיות, אסרו חכמים לטלטל מבית לחצר או מבית לבית או במבוי, אא"כ יערו.

מדאורייתא אסור לטלטל בשבת ברשות הרבים (ד' אמות, או להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים), ורשות הרבים היינו מקומות שהרבים מהלכים שם או מתקבצים שם לשאורה, ויש בו רוחב ט"ז אמה, דומיא דדגלי מדבר, אבל מבוי שאינו רחב ט"ז אמה, וגם אינו פתוח לרה"ר אלא בצד אחד, מדאורייתא מותר לטלטל בו, ורבנן גזרו לאסור בזה שמא יבואו לטלטל גם ברה"ר, ובאופן שתיקנו בלחי או קורה, שזה הכר שזה לא רה"ר, מותר לטלטל בו. (רש"י). ולהלן (ב. - ג.) יבואר מהו השיעור של פתח המבוי בגובה ורוחבו, שבמבוי כזה מותר לטלטל, ושאר יתר דיני הכשר מבוי לטלטול ע"י לחי וקורה מבוארים בהמשך הפרק (ה. – ט"ו).

ג. שיעור פתח מבוי שמותר לטלטל בו-

לרבנן אסור לטלטל במבוי אם הניחו את הקורה גבוה מכ' אמה, או במבוי שפתחו רחב מי' אמות דסתם פתח הוא י' אמות, ויותר מזה הוי פירצה ולא פתח, וצריך למעט את רוחב הפתח ע"י נגיעת קנים כדי להתירו בטלטול, אמנם אם יש צורת הפתח –לחי מכל צד וקנה על גביהן מותר לטלטל במבוי אע"פ שפתחו רחב מי' אמות.

לרבי יהודה מותר לטלטל במבוי אע"פ שפתחו גבוה מכ', ובברייתא מבואר שכמו כן מותר לטלטל במבוי אע"פ שפתחו רחב מי' אמות.

הא דתני הכא ימעט ובסוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה תני פסולה, משום דסוכה דאורייתא דבעינן "למען ידעו דורותיכם", וכבר מימנת משה ניטנה מידה זה, ובבא חכמים לומר שאם לא עשה כן הסוכה פסולה, ומבוי כל חיובו בלחי או קורה זה דרבנן וכאן באים להתחיל ללמד דינו, וממילא א"א לומר פסול אלא מה צריך לעשות. רש"י. והתוס' (ד"ה סוכה) מבארים שלשון ימעט משמע חומרא בעלמא ומשמע דבדיעבד שפיר דמי, ולכן בדאורייתא דקדקו לכתוב פסולה, (ובגרי חנוכה תני פסולה אגב סוכה, אי נמי לומר שצריך לכתובתו לחלוץ ולהדליקה אפילו למי"ד הנחה עושה מצוה, דהרואה יאמר שלצורכו הדליקה). ואי בעית אימא בדאורייתא גם אפשר לומר תקנה, אלא שסוכה נפישין מילי סוכה שאין לה ג' דפנות וכו' תני פסולה שזה כולל את כל המקרים, וזה עדיף מאשר לפרט מה התיקון בכל מקרה, ולעולם ישנה אדם לתלמידיו בדרך קצרה, ומבוי דלא נפישין מיילי תני תקנתא.

ביאור המחלוקת לפי רב- לרב נחלקו ר"י וחכמים מאיזה פתח בבית המקדש לומדים שיעור פתח, דכתיב "ושחטו פתח אוהל מועד" והיינו ההיכל ששם היו מזבח הזהב והשלחן והמנורה, לחכמים קדושת האולם אינה שוה לקדושת ההיכל ואם עשה בואלם עבודות שצריכים היכל פסולות, וממילא הכונה לפתחו של ההיכל, שהיה גבוה כ' ורחבו י', ולר"י קדושת האולם שוה לקדושת ההיכל, וממילא הכונה גם לפתחו של האולם שהיה גבוה מ' ורחב כ'. וללישנא בתרא ר"י מודה

שאינן קדושת האולם שוה לקדושת ההיכל, אלא דריש מזדכתיב "אל פתח אולם הבית" (כתבו התוס' ד"ה אשכחן) שאין כזה פסוק, אבל ביוזקאל כתוב במקום אחד פתח הבית ובמקום אחר אולם הבית, והוי כאילו נכתבו בחד קרוא), שפתח האולם ג"כ נקרא פתח, וחכמים מפרשים שהכוונה לפתח הבית הפתוח לאולם והיינו ההיכל. ואע"פ שאיירי במשכן מ"מ מקדש איקרי משכן דכתיב "ונתתי משכני בתוכם", ומטעם זה לומדים ששלמים ששחטו בשחיתן לפני פתיחת דלתות ההיכל פסולים ממה שנתאמר בסוטה "ושחטו פתח אהל מועד" ועיקר הדרשה היא על המקדש, שהרי במשכן לא היו דלתות. אבל שאר דינים לא ילפינן מהדדי. (תוד"ה אשכחן). עוד כתבו התוס' ד"ה שלמים) שאף דילפינן מ"העולה" שאין להקריב שום קרבן לפני התמיד, והתמיד לא היה נשחט לפני פתיחת הדלתות, י"ל דאיירי בהקטרה ולא בשחיתו, אי נמי אינו מעכב, אי נמי איירי בנפתחו הדלתות וחזרו ונסגרו. (ומשכן איקרי מקדש דכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם").

ב: **למה לא לומדים מפתח שער החצר** - כתיב "אורך החצר מאה אמה ורוחב חמישים בחמישים וקומה חמש אמות", והפתח היה באמצע, ומשני צידי הפתח היו חמש עשרה אמה קלעים, ונמצא שפתח החצר היה עשרים אמה בגובה חמש אמות שזה היה גובה הקלעים כדכתיב "וקומה חמש אמות". והא דלא ילפינן מהתם שזה שיעור פתח, משום דלא איקרי פתח סתמא אלא פתח שער החצר, אי נמי גובה הקלעים בצד של הפתח היה ט"ו אמות ולרוחב הפתח לא ניתנה מידה, והא דכתיב "וקומה חמש אמות" היינו משפת המזבח ולמעלה, והמזבח היה גובהו י' אמה, והוצרכו הקלעים להיות גבוהים ה' אמה יותר מהמזבח כדי שלא יהיה כהן עומד עליו ועבודה בידו וכל העם רואים אותו במחוץ. וי"א שהקלעים שבצד הפתח היו גבוהים כ' אמה. וכתבו התוס' ד"ה ואיבעית) שאף שבפתח החצר היו כלונסאות תלויים על ווי העמודים, וא' חשיב צורת הפתח, צדורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כולם.

והא דלרבנן א"צ דלתות למבוי כמו שהיה בהיכל, מפני שלא היו הדלתות בהיכל אלא לצניעות.

ולדברי רב אף אם יש לו צורת הפתח אינו מועיל להכשיר ברחב מ"י אמות, וגורסים במשנה "צריך" למעט, שהרי פתחו של היכל היה לו צורת הפתח והיה רחב רק י' אמות.

וכן לא מהני אמלתרא להכשיר גובהו למעלה מכ', שהרי היה לאולם ה' אמלתראות של מילה (-עץ שגדלים בו מילין והיינו עפצים), זו למעלה מזו, וא"כ ה"ה בהיכל שתבניתו כתבנית האולם, ומ"מ היה גבוה רק כ' אמה. אמנם מודה רב שיש תנא שאינו לומד מפתחו של היכל, ולשיטתו אמלתרא מהני.

הגמ' חולקת על ביאור רב, ומבארת שר"י לומד מפתח מלכים שהוא גבוה הרבה, ועל כן אפי' יותר ממ' אמה א"צ למעט, וטעמא דחכמים משום הכירא שעשו תקנה למבוי זה כדי שלא יבואו לטלטל ברה"ר.

ג: **ברייתא מבואר שאם יש למבוי אמלתרא** (י"מ קיני כמין קיני עופות, וי"מ פסקי דארזא –כלונסאות של ארז ארוכים שמחמת חשיבותם אית להו קלא, וכ"ש קיני דאיירי דחשיבי ומילתא דתמיהה היא מסתכלי בהו אינשי וחזו לקורה), אפי' גבוה מכ' אמה א"צ למעט. וטעמא משום דקורה הצריכו רבנן להכירא, ובאמלתרא יש הכר אף למעלה מכ', וכמו שמצינו בסוכה שהפסול בגבוהה מכ' הוא משום דלא שלטה ביה עינא. והא דהוצרך התנא להשמיענו שנחלקו גם במבוי וגם בסוכה, משום שי"ל שבסוכה מהני אף ביותר מכ' כיון שהיא עשויה לישיבה, ורק במבוי שהוא עשוי להליכה ליכא הכירא בלמעלה מכ', מפני שהמהלך אינו מביט למעלה.

תמצית ההלכה -

הכשר מבוי לטלטול - מבוי שהוא פתוח לרה"ר או לכרמלית בצד אחד, אסור הפתח לטלטל בו, וא"כ עשה שפתחו איהו תיקון וכולהון. צורת הפתח מועילה בכל גוונא. מבוי שגובהו לפחות י"ט ואורכו לפחות ד"א, ופתוחים לו ב' חצרות של ב' בתים, ואורכו יותר מרחבו, ואין פתחו רחב מ"י אמה, אפשר להתירו ע"י לחי או קורה. לחי מועיל מדין מחציה, וצריך להעמידו בתוך ג'ט לקרקע ולכותל המבוי (ואפי' מחוץ למבוי מהני), וצריך שהלחי יגיע עד גובה י"ט, ואין לעביו שיעור, ואפשר לעשותו בכל דבר, וא"צ להעמידו שם לשם לחי אף צריך שיסמונ עליו מע"ש, וצריך שיהיה חזק ולא יתנווד ברוח. וקורה מועילה מדין הכר, וצריך להניחה לשם הכשר מבוי, וצריך שתהיה רחבה טפח וראויה להחזיק עליה אריחים, ותגיע מכותל לכותל, ותהיה נראית, ואין להעמידה מחוץ למבוי, או למעלה מכ' אמה (א"כ עשה לה ציור וכיוצ). וכתב הרמ"א שמבואות שלנו יש להכשירם ע"י צוה"פ, ולא ע"י לחי או קורה.

מקצת בתוך כ' ומקצת למעלה מכ' - לרבה במבוי כשר ובסוכה פסול, ואף שאפשר להשתמש בחלק שלמעלה מכ' להחשיב את הסוכה לצילתה מרובה מחמתה, כמו שבמבוי ע"י החלק שלמעלה מכ' נחשבת הקורה לקורה שאינה ניטלת ברות, מ"מ סוכה שהיא עשויה ליחיד אינו זוכר לשים לב שלא ניטל החלק של הסכך שהוא למטה מעשרים, אבל מבוי שהוא עשוי לרבים, מדכרי אהדדי שאם נרקב החלק של הקורה שהוא למטה מכ' צריך לתקנה. וביארו התוס' ד"ה א' דאיירי דיוקא והסכך למטה מכ' צילתו מרובה מחמתו, דבלאו הכי פסול, אלא שבלי הסכך שמלמעלה מכ' הסכך יוקלש ע"י הרוח ותהיה חמתו מרובה מצילתו. אי נמי י"ל שאף אם צילתו מרובה מחמתו רק בצירוף מה שלמעלה מכ' כשר, כיון שאין פסול בסכך שלמעלה מכ' מצד עצמו אלא מצד הגובה. אי נמי במבוי כיון שזה דרבנן לא אחמורו רבנן. ורב אדא בר מתנא אמר בשם רבה איפכא, שבמבוי פסול ובסוכה כשר, דסוכה דליחיד רמיא אנפשיה ומיזכר משא"כ מבוי דלרבים, או דמבוי דרבנן בעי חיזוק משא"כ. סוכה דאורייתא. רבה בר רב עולא אמר ששניהם פסולים. ורבא מכשיר בשניהם.

גודל האמה

שיעור אמה הוא כשיעור יד של אדם בינוני, מהאצבע האמצעית הנקראת אמה עד המרפק. אמנם יש אמה שהיא בת ו' טפחים, ויש אמה שהיא בת ה' טפחים, ולהלן יבואר בכמה דינים שמוזדים באמה הגדולה או באמה הקטנה לפי מה שיותר חמור.

ג: **גודל אמות מבוי סוכה וכלאים לפי אביי** -

אמת מבוי היא אמה בת ה' טפחים, לענין גובה המבוי כ' אמה, וכן לענין פסול מבוי שנפרץ אחד מכתליו י' אמות, שזה לחומרא, אבל שיעור גודל המבוי שניתן להכשירו בלחי וקורה שזה לקולא, אם שיעורו ד' אמות (ולא ד' טפחים ומשהו, דמבוי שאין ארכו יותר מרחבו אינו ניתן בלחי וקורה. תוד"ה כמאן) שיעורו באמה בת ו' טפחים לחומרא.

אמת סוכה היא אמה בת ה' טפחים, לענין גובה הסוכה כ' אמה, ודופן עקומה שאם יש בין הסכך הכשר לדפנות הסוכה פחות מד' אמות של סכך פסול, אמרינן שהסכך הפסול כאילו הוא מן הדפנות שנעקמו למעלה ובאו עד הסכך הכשר שזה לחומרא, ולרבי ששיעור הכשר סוכה הוא ד' אמות על ד' אמות (ולרבנן מספיק שתהא מחזקת ראשו ורובו שולחנו) שהוא לקולא משערים באמה בת ו' טפחים.

אמת כלאים היא אמה בת ו' טפחים, והיינו לחומרא לענין קרחת הכרם ששיעורה לבית שמאי כ"ד אמות על כ"ד אמות אם זה באמצע, ואם הקרחה היא מצד לצד צריך שיהיה רוחבה כ"ד אמות ולבית הלל ט"ז אמות, שאז מותר לזרוע שם שמרחיק כ"ד אמות עבודת הכרם והיינו ד' אמות, וס"ל דבעינן שאהרי שמורידים ד' אמות בכל צד, ישאר ח' אמות שאם נחלקם לשלש הצדדים יהיה מקום חשוב לכל צד, (ולב"ש לא חשיב שדה אלא בח' אמות, אי נמי ס"ל שכדי עבודת הכרם זה ח' אמות), וכן לענין מחול הכרם שאם יש בין הכרם לגדר ט"ז אמה לב"ש וי"ב אמות לב"ה (דכאן מורידים ד' אמות כיון שיש כרם רק בצד אחד, ומ"מ נוטנים ד' אמות לצד הכותל שאינם נזרעים משום דזוטא דכותל), שבזה מותר לזרוע שם שמרחיק כ"ד אמות עבודת הכרם, ולענין כרם שאין בין שורה לשורה ד' אמות כדי הילוך עגלה, ש"לר"ש אינו כרם ומותר לזרוע בכלם, (וכן ששיעור זה הוא לקולא, משערים באמה של ה' טפחים, וכן לענין גדר שנפרצה דעד י' אמות הוי כפתח ויותר מ"י אמות אסור כנגד הפרצה, משערים בשל ה' טפחים. תוד"ה והא). אבל לת"ק הוי כרם ורואים את האמצעיים הנוטעים במקום שצריך להיות רוח בין שורה לשורה כאילו הם אינם, ולדבריו בכלאים תמיד משערים באמה בת ששה טפחים.

שיטת רבא שכל האמות שאמרו חכמים הם של ו' טפחים, אלא שכל מקום שהוזכר לעיל אמה בת ה' טפחים משערים באמה מצומצמת –טפחים קטנים, לחומרא, ולא באמה שחוקת, ולדבריו רשב"ג בא לומר שאמת כלאים היא אמה שחוקת, אבל היא אמה בת ו' טפחים.

ד: **אמת היסוד ואמת הסובב** הם אמה בת ה' טפחים, דכתיב "ואלה מידות המזבח באמות, אמה ואמה וטופח (והיינו שיש אמות במידות המזבח שהם של ה' טפחים ועוד טפח, והאמות דלהלן הם רק ה' טפחים. ורבינו יקר מפרש שכונת הפסוק שהכתוב עוסק באמות קטנות שבאמה בת ששה טפחים יש אמה קטנה וטפח. ורש"י דוחה פירוש זה), ח'זיק האמה (ה-יסוד והיינו גובה היסוד, אבל רחבה אמה בת ששה) ואמה רוחב (סובב ורחבו אמה בת חמשה, אבל הגובה מהיטד לסובב הוא ה' אמות של ששה טפחים) וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד (-קרנות שהם אמה על אמה) וזה גב המזבח (-מזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו)".

תמצית ההלכה -

שיעורי אצבעות טפחים ואמות - האצבע שמשערין בה בכל מקום היא רוחב הגודל של יד, והטפח ארבע אצבעות, וכל אמה האמורה בכל מקום בין בשבת בין בסוכה וכלאים היא אמה בת ששה טפחים, ופעמים משערין באמה בת ששה טפחים דחוקות זו לזו, ופעמים משערין באמה בת ששה שוחקות ורווחות וזה וזה להחמיר, כיצד משך מבוי בארבע אמות שוחקות וגבחו עשרים אמה עציבות, רוחב הפרצה עשר אמות עציבות וכיוצא בהן לענין סוכה וכלאים. (רמב"ם הלכות שבת י"ז ל"ו).

שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני

כל ענין שאין לו רמז במקרא ואי אפשר ללמדו באחת המדות, באלה לבד באמרים הלכה למשה מסיני, ולפיכך כשאמרנו שיעורין הלכה למשה מסיני הקשינו על זה ואמרנו אין תאמר עליהם שהם הלכה למשה מסיני והרי השיעורים רמוזים בפסוק ארץ חטה ושעורה, והיתה התשובה על זה שהם הלכה למשה מסיני, ואין להם שום יסוד שילמדו ממנו באחת המדות, ואין להם רמז בכל התורה, אלא הסמיכים לפסוק זה כעין סימן כדי שישמרום ויזכרום, ואין זה מענין הפסוק, וזהו ענין אמרם קרא אסמכתא בעלמא. (רמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות).

מקור שיעורי התורה - כתיב "ארץ חיטה ושעורה וכו' ", ואמרו רב חנן שהפסוק נאמרו לשיעורים, ואף שהשיעורים הם הלכה למשה מסיני, מ"מ אסמכינהו רבנן אקראי ששבח הוא לארץ ישראל שיש בה פירות שיעורי תורה נתלן בהם, וכדלהלן: חיטה- הנכנס לבית מנוגע הוא טמא מיד, ואם יש בגדים בידי'ו גם הם טמאים מיד דכתיב "והבא אל הבית" וגם הם באו אל הבית, אבל בגדים שהוא לבוש בהם אין טמאים אלא בשהה כדי אכילת פרס (חצי מככר שהוא מזון ב' סעודות) מפת חיטים שהיא נאכלת מהר יותר מפת שעורים, שמי"ס ועי"ז אוכלה מהר, ואוכלה מהר בלפתן, מפני שהבגדים בטלים לאדם הלושם, שיעורה- עצם כשיעורה מטמאה במוגע ובמשא, ומ"מ אין מטמאה באוהל בכל עצם בלי בשר, אא"כ יש שם שדרה שלימה או גולגולת או רוב בניינו ב' שוקיים וירך אחת או רוב מניינו קכ"ה אברים. גפן- שיעור רביעית לחיוב מלקות בנזיר ששתה יין. רש"י. והתוס' ד"ה גפן) מבארים שהנזיר אכל חרצנים גזים או לוליב גפנים כדי רביעית יין שזה שיעור גדול יותר מרביעית מים, מפני שהיין סמיך יותר. וי"ג גפן כדי כזית יין לנזיר, ושיעורו בכזית ולא ברביעית. תאנה- כגרוגרת (- תנה לישטה) הלא יסורו הוצאה בשבת באוכלין. רימון- ניקב כלי עץ של בעלי בתים כמוציא רימון סתור אבל בפחות מנך טמא, מפני שבעה"ב חסים על כליהם ומשתמשים בהם לפירות גדולים יותר עד כמוציא רימון, אבל כלי אומן אין שיעורם כך. (והיינו ג' רימונים אחוים זה בזה שיצאו זה אחר זה, או שהכונה לרימון בשיעור בינוני, והיינו כאשר גדלים ג' רימונים יחד. תוד"ה שיעורן. וכלי חרס שיעורם כמוציא זית אא"כ ייחדם לרימונים. תוד"ה כל). זית- השיעור ברוב הדברים (-אכילת חלב דם נותר פיגול וטמא ונבילה ובהמה טמאה וטומאת מת באהל ומגע נבילות) הוא כזית. דבש תמרים- האוכל ככותבת הגסה ביום כיפורים.

ד: **חציצה בטבילה** - עיקר דין חציצה הוא מדאורייתא דכתיב "ורחץ את כל בשרו במים", וכן ילפינן שמי מקוה המכונסים, וע"פ שאינם מים חיים דהא לא כתיב חיים כשרים, ושיעור המים הוא שכל גופו עולה בהם דמשמע כל בשרו כאחד שזה אמה על אמה ברוב ג' אמות, ושיעורו כחכמים שזה מ' סאה, וכן ילפינן מ"מת בשרו" את הטפל לבשרו שחציצה בשיעור ג"כ חוצצת (שערה אחת קשורה חוצצת כיון שהיא מהודקת היטב, שלש אינם חוצצות כיון שאינם מהודקות ונכנס שם מים, שתיים איני יודע), ואמרו רבנן שמדאורייתא הלכה למשה מסיני אינו חוצץ אלא רובו המקפיד שאם ברוב השיעור יש דם יבש ודיו וטי' יבש וזפת יבש או שהוא קשור אחד אחד, והוא מקפיד על לכלוך זה שבראשו, חוצץ, אבל באינו מקפיד הוי כגופו ואינו חוצץ אפילו ברובו, (לרש"י זה דין דווקא בשיעור, והתוס' הוכיחו דאיירי בבשר), ורבנן גזרו על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד, ולא גזרו במיעוטו שאינו מקפיד משום שזה גזירה לגזירה.

תמצית ההלכה -

חציצה בטבילה - צריך לטבול את כל הגוף בפעם אחת, ושלא יהיה על הגוף שום דבר החוצץ ואפילו כל שהוא, ואם דרך בני אדם לפעמים להקפיד על דבר זה הוי חציצה אפילו אם הטובל אינו מקפיד עליו כעשוי, וכן דבר שרוב בני האדם מקפידים עליו הוי חציצה אפילו אם הוא עצמו לעולם אינו מקפיד, וכן היכא שרוב בני האדם אינם מקפידים אבל הוא מקפיד הוי חציצה, אבל אם רק מקצת מקפידים והיא לעולם אינה מקפידה לא הוי חציצה. ודבר הממסה את רוב הגוף הוי חציצה אפילו אם אין דרך להקפיד. וכתב הרמ"א שלכתחילה אין לטבול אף בדברים שאינם חוצצים גזירה אמרי דברים החוצצים, אמנם אם טבל עלתה לו טבילה. (שו"ע יו"ד קצ"ח).

מחיצות- שיעור גובה מחיצה הוא י' טפחים. לר"י דס"ל שאמות כלי המשכן כגון של הארון והשלחן והמזבחות הם ה' טפחים (ואמות הבנין כגון של הקרשים והיריעות הם של ו' טפחים), דין זה ושאר הלכות מחיצה זה הוא הלכה למשה מסיני, ולר"מ שגם אמות הכלים היו של ו' טפחים ילפינן שיעור מחיצה מהארון שהיה גובהו אמה וחצי שהם ט' טפחים, וביחד עם עובי הכפורת טפח, הוא ל' טפחים וכתבי "ויברתי איתך מעל הכפורת" ואמר רבי יוסי שלעולם לא ירדה שכניה למטה מעשרה דכתיב "השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם", ולדבריו אתאי הלקתא לגוד אחית וגוד אסיק וללבוד בפחות מגו' טפחים ולדופן עקומה.

המשך דין טלטול במבוי

מה שנתבאר לעיל שלרבנן מותר לטלטל במבוי ע"י לחי וקורה, זה אינו אלא אם גובה המבוי הוא לפחות י' טפחים, והקורה נמצאת לא יותר מגובה כ' אמה, וכן צריך שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוך המבוי, ולא יהיו בו פרצות בשיעור האוסר לטלטל, וכדלהלן.

ה' מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' אמה ימעט עד שיגיע לכ' אמה. שיעור רחבו של המיעוט ע"י הגבחה הקרקע מתחת הקורה כנגד רחבה, לרב יוסף טפח ולאביי ד' טפחים, ואין הכרח לבאר שנחלקו אם מותר להשתמש תחת הקורה חדודה החיצוני יורד וסותם, ויש הכר למי שעומד על אותו טפח, או שאסור להשתמש תחת הקורה חדודה הפנימי יורד וסותם, וממילא צריך להגביה את המבוי שלפני הקורה, וצריך ד' טפחים שהוא מקום ניכר וחשוב, ד"ל דלכו"ע מותר להשתמש תחת הקורה, ונחלקו אם הקורה היא משום הכר שלא יטלטלו בה"ר וכאן יש הכרח במה שמתמשים תחת הקורה, או שקורה היא משום מחיצה דאמרנן שחדה החיצוני יורד וסותם, ואם אינה רחבה ד"ט שזה שיעור רשות היחיד היו מחיצה שאינה ראויה לד' שאינה מחיצה. או שנחלקו אם בעינן הכר של מטה כהכר של מעלה, או שלכו"ע צריך שיהיה הכר של מטה כהכר של מעלה ונחלקו אם חששו שהגבחה תיפחת ע"י דריסת הרגלים לפחות מטפח, ולכן צריך יותר מטפח, והצריכו ד"ט שזה שיעור חשוב בכל מקום.

מבוי שהוא גבוה פחות מי' טפחים וחקק בו להשלימו ל'י לרב יוסף צריך לחקוק ד' טפחים במשך המבוי, ואף שלהפחית לגובה כ' די בטפח, התם משום הכר, אבל הכא צריך שיעור מבוי, ושיעורו לרב יוסף ד' טפחים, ולאביי ד' אמות דס"ל שזה שיעור מבוי.

מבוי שנפרץ מצידו אם יש כותל או פס סמוך לקורה בשיעור ד' טפחים בין הפירצה לפתח המבוי שזה שיעור משך מבוי, מותר אפ"י אם היתה הפירצה עד ל' אמות, דכיון שפתח המבוי עדיין משמש כפתח לאותם ד"ט אין קפידא שיהיה למבוי פתחים נוספים, (ולקמן ו. אוקמה לרב הונא בדאיכא גידודי -שנשתתיר מן הכתל ג' או ד' טפחים על כל פני הפירצה), אבל אם אין כותל ד' טפחים אין מותר אלא בפירצה עד ג' טפחים דאינה נחשבת פירצה משום דאמרנן לבדו, אבל בפירצה ג' חושישים שבני המבוי יצאו רק דרך שם ולא יהיה הכר ע"י הקורה, דין זה הוא גם לאביי שמצריך בתחילת מבוי ד' אמות, דהתם זה סוף מבוי והכא זה תחילת מבוי, רש"י מבאר שיש חילוק בין מבוי כשר שנפסל לבין מבוי שבאים עכשיו להכשירו, אבל התוס' (ד"ה סוף) כתבו שמבוי שנפסל צריך ד' אמות להכשירו, ורק אם נשאר ד"ט ולא נפסל די בד"ט.

אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו, והיינו שהבתים פתוחים לחצרות והחצרות פתוחות למבוי (חצר היינו מה שלפני הבית, ומה שאחורי הבית נקרא מוקצה או רחבה), ואף שצריך לפתוח ב' חצרות, ופתח כל תצר הוא לפחות ד' טפחים, משכחת לה אף במבוי בשיעור ד' טפחים כרב יוסף באופן שיהיו פצימין לפתח וגם לא יהיה כולו פרוץ, ואין לומר שהפתחים הם בדופן האמצעית והמבוי רחב, דהא אין מבוי ניתר בלחי וקורה אא"כ ארכו של המבוי יתר על רחבו אבל מבוי מרובע נחשב חצר וצריך פ"ו או פס משהו מכל צד, (ואף דא"כ צריך שאורך המבוי יהיה ד' ומשהו, אין לומר שהפתחים יהיו בארכו, דאותו משהו אין הפצימין יכולים לעמוד. תוד"ה ואי), י"ל דאיירי כשהחצרות פתוחות בקרן זוית באלכסון טפח מהדופן האמצעית וגו'ט בצידי המבוי, פתח אחד בכל צד. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה דפתח) ששיעור זה אינו מדויק, דבאלכסון של ג"ט על טפח אין ד"ט.

תמצית ההלכה-

לאיזה מבוי מועיל לחי או קורה- צריך שהכלים יהיו גבוהים מרקרקע המבוי י"ט מרווחים, ואם אינם גבוהים י"ט צריך לחוק בקרקעית המבוי ולהשלים ל"ט במשך ד' אמות בתוך המבוי, על פני כל רוחבו, ולפתוח עד פחות מגו"ט סמוך לכתלים. צריך שלא יהיה רוחב פתח המבוי יותר מי' אמות נוצמוצמות, אבל רוחב המבוי בתוכו אין בזה ני"מ. צריך שאורך המבוי יהיה לפחות ד"א מרווחות, והיוו פתוחים למבוי ב' חצרות, ובכל חצר יהיו ב' בתים.

ואורך המבוי, (והיינו דרך כניסתו) יהיה יותר מרחבו אפ"י משהו. (סימן שס"ג).

ה': לחי הבולט מדופני המבוי לתוך רוחב פתח המבוי (ולא לאורך הקיר), ולא נעשה לשם לחי, אם אורך הבליטה הוא פחות מד' אמות א"צ לחי אחר להתירו דקיימא לן כאביי שלחי העומד מאילוי כשר, (ולר"ת דפסק כרבא, מ"מ כאן מדובר לפי אביי), אבל יותר מד' אמות שזה שיעור מבוי, צריך לחי אחר להתירו, דאף למ"ד לחי משום מחיצה, צריך קצת הכר. (תוד"ה ארבע). לרב פפא יעמיד את הלחי בצד השני של פתח המבוי ולא באותו צד, דבאותו צד אינו לחי אלא תוספת על הבליטה, ואא"כ המבוי רחב ח' אמות, שאז היכן שיעמידנו יהיה כשר מדין עומד מרובה. (תוד"ה אותו). ולרב הונא בריה דרבי יהושע אף באותו הצד כשר אם הוסיף או פיחת -הגביהו או הנמיכו אי נמי שהוא יותר עבה או יותר דק מהבליטה הראשונה.

מבוי שפתחו פחות מוח' אמות והלחי סותם בו ד' אמות א"צ לחי אחר להתירו, והמבוי ניתר במה שהעומד מרובה על הפרוץ, שהרי אפילו חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה אם היא מרובעת או שרחבה יותר מאורכה, ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ (והיינו למ"ד שמבוי יכול להפרץ עד י' אמות, דאי יכול להפרץ עד ד"ט א"כ מבוי חמור מחצר, ואין ללמוד מבוי מחצר שיוכל להפרץ עד י' אמות, דכיון שמבוי ניתר בלחי וקורה, אינו מועיל אלא עד פירצה ד'. תוד"ה תאמר). אמנם במבוי ח' אל התיר מוכח פס זה שהוא יותר מד"ט וחצר מתרת בפס ד"ט, דשאני הכא שלא הוקבע שם לשם לחי, וכיון שיצא מתורת לחי יצא ג"כ מתורת פס, ואין כאן הכר דאמרנן שזה שיעור פתחו. רש"י. והתוס' (ד"ה אינו) מבארים דא"א שזה יועיל מדין פס, דפס מועיל בחצר משום מחיצה, אבל במבוי אפ"י למ"ד לחי משום מחיצה הכשירו חכמים דווקא בלחי. ולרב אשי אפ"י בח' א"צ לחי אחר להתירו, שאם העומד מרובה ניתר בלחי ד' מרובה, ואם הפרוץ מרובה חשוב לחי דנמצא שאין בלחי ד' אמות, ואם העומד והפרוץ שווים ספק דדבריהם להקל דשמא אינם שוים בדיוק, ואיסור טלטול במבוי הוא מדרבנן. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה וספק) שאף שבדבר הנעשה בידי אדם אפשר לצמצם לעשותו בדיוק חצי, מ"מ כיון שרק בטרוח גדול אפשר לצמצם לא הצריכו למדוד בספק דדבריהם כיון שזה ספק, והר"י שמעיה מבאר שאף בידי אדם א"א לצמצם.

ו. מבוי שנפרץ מצידו ויש ד"ט בין הפתח לפרצה, או בראשו שהמבוי היה רחב כ' אמה וסתמו ממנו עד שפחות ונפרצה פירצה אותה סתימה, לרב חנין בר רבא בשם רש"י יותר מעשר אמות אין הפירצה אוסרת לטלטל במבוי, (ומה שרב אסר בד"ט, ביקעה מצא להתגדר שהיו עמי אצות ומזולזלים במצוות והחמיר עליהם לעשות סייג כדי להרחיקם מן העבירה), ואם נפרץ בראשו בקרן זוית אפ"י ד' טפחים אוסרת, דבקרן זוית אין דרך לעשות פתח, (אמנם אם עשה פתח בקרן זוית עם מזוזות ומשקוף הוי פתח. תוד"ה דפתחא), וכן כשבקעי בה רבים נאסר בד'. ולרב הונא בכל גוונא הפירצה אוסרת בד' טפחים, אע"ג דלא בקעי בה רבים כגון שהפירצה היא למקום מטונף או מקולקל בפחתים וטיט, ורק בדאיכא גידודי' שנשתתיר מן הכותל ג' או ד' טפחים על כל פני הפירצה אינה פוסלת אלא ביותר מי' אמות. וכתבו התוס' (ד"ה אחד) שפירצה בראשו אינה אוסרת בד"ט אלא בקרן זוית, אבל בלאו הכי לא, דלא שבקי פתחא רבא ועיילי בפתחא זוטא.

מבוי עקום בצורת ר' ושני פתחיו פתוחים לרה"ר, לרב דינן כמפולש, וצריך צורת הפתח בעקמימותו, ולחי או קורה לשני פתחיו לרה"ר, דמה שהוא מפולש לצד השני של החי המבוי הוי כמפולש לרה"ר. ולשמדאל דינו כסתום וישעל לחי מכאן ולחי מכאן, וא"צ צורת הפתח אלא כששני הפתחים מפולשים זה כנגד זה. וי"א שצריך גם לחי בעקמימותו. (ומחצלת אינה מועילה לשם לחי, אא"כ חיבר אותה היטב. ח.נ). ואם רוחב המבוי במקום עקמימותו יותר מי', מודה שמואל שדינו כמפולש דלחי אינו מועיל ביותר מי', ולביאור הראשון ביותר מוי' הוי כמבוי אחד מפולש. בגמ' ח: מבואר שגם בעירו של שמואל חששו לשיטת רב.

עירוב רה"ר או מבואות המפולשים

מה שאפשר להכשיר מבוי לטלטול ע"י לחי או קורה, היינו דווקא מבוי שיש בו מחיצות מג' צדדים, אבל רשות הרבים, או מבוי מפולש (פתוח משני הצדדים) דינם שונה, וכדלהלן.

ו. עירוב רה"ר- אין מערבים רה"ר והיינו שיש בה רוחב ט"ז אמה ומצויים בעיר ס' רבוא ואין בה חומה או שב' פתחיה זה כנגד זה, (דבעינן דומיא דדגלי מדבר), אלא בדלתות שננעלות בלילה שאז דינה כחצר של רבים, ומערבים את כולה, ואם לא עירבו הוי כרמלית, כמו בירושלים ומחוזא.

מי שיש לו ב' בתים מב' צידי רה"ר, לרבי יהודה אפילו היכא שאין שם תקרה דנימא פי תקרה יורד וסותם, עושה לחי או קורה מכל צד ומותר לטלטל ביניהם כיון שיש שם ב' מחיצות שלמות, (וכתבו התוס' (ד"ה מז) שהכונה שיש שם ב' חצרות, דאין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו ב' חצרות פתוחות לתוכו. עוד כתבו התוס' (ד"ה וכן) שמבואר לקמן י. שרבי יהודה מתייר בזה רק עד רוחב י"ג אמה ושליש). ולרבנן אין מערבינן כך רשות הרבים. וכתבו התוס' (ד"ה והאמר) ד"ל שאף אם יש בצד אחד דלת הנענלת, לא הוי רשות היחיד, ורק היכא שיש ג' מחיצות גמורות הוי רה"ר.

עירוב מבואות המפולשים- לת"ק עושה צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, לחנניה נחלקו בזה ב"ש וב"ה, לב"ש עושה דלתות משני הצדדים וכשהוא יוצא ונכנס נועל, ולב"ה עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן, וא"צ לנעול את הדלת, ומ"מ לרב נחמן צריך שתהיה ראויה להנעל, ולרב הכנא גם אם א"א לנעול מועיל אם סגור במקצת. לרב הלכה כת"ק, לשמואל הלכה כחנניה, לרב הונא רב אמר הלכה ואין מורין כן אלא כחנניה דבעי דלתות, ולרב אדא בר אהבה הלכה ומורין כן. ובגמ' לקמן ז. מבואר דדווקא כשהמבוי מפולש בשני צידיו לסרטיא או פלטיא שהם רה"ר, אבל אם הוא מפולש בצד אחד או משני הצדדים לבקעה שהיא כרמלית שאיסורה מדרבנן, עושה צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן. ומעשה היה בנהרדעא במבוי עקום והיינו שהוא בצורת ח' ששני ראשיו פתוחים לאותה רה"ר, והחשיבוהו למפולש כשיטת רש"י, ואף שרוב במפולש הלכה כת"ק שמשפיקה צורת הפתח, הצריכו דלתות כשמואל.

תמצית ההלכה-

עירוב רשות הרבים או מבוי מפולש- רה"ר, (כגון רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ומפולשים משער לשער) אינה ניתרת אפי"י עישה צורת הפתח בשני הצדדים, אלא צריך לעשות לה דלתות משני הצדדים, ובהה היא נחשבת כולה לחצר אחת, ואין מבואותיה צריכים תיקון, ובזמננו מנהג העולם לתקן את רחובות העיר ע"י צורת הפתח, אף שיש רחובות רחבים ומפולשים משער לשער, ואף שהרבה פעמים דרך המלך עוברת בתוך העיר ואז זה רה"ר גמורה. ובהכרח סומכים בזה על דעת ה"א בסימן שנה"א דלא הוי רה"ר אלא מקום שבוקעים בו ס' רבוא שזה לא מצוי. אמנם באמת הרבה ראשונים חולקים על דעת ה"א הזה, ולכן אף שאין למחות ביד המקילים מפני שמעולם נהגו לסמוך על הפוסקים המתירים בזה, מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צוה"פ לבד. ומבוי מפולש והיינו מבוי הפתוח בשני צדדיו לרה"ר או לכרמלית או לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ואין ברחבו שיעור רה"ר והיינו ט"ז אמה, צריך לעשות לו בצד אחד צוה"פ, דהוי כסתום באותו צד, ובצד השני מספיק לחי (וצריך שאותו לחי ימעט את הפתח מי' אמות) או קורה. (סימן שס"ד).

ז. ההלכה במחלוקות ב"ש וב"ה- קודם שיצאה בת קול ואמרה שהלכה כב"ה, (וכן לרבי יהושע שאין משגיחין בבת קול), הרוצה יכול לנהוג או כב"ש או כב"ה, אבל ינהג כאחד מהם בין לקולא בין לחומרא, ואם ינהג כשניהם לקולא נקרא רשע, ואם ינהג כשניהם לחומרא נקרא "כסיל בחושך הולך", אבל אם אין החומרות סותרות כיון שאינם תלויים באותו טעם לא נקרא כסיל, וכן בשאר מחלוקות כעין מחלוקת ב"ש וב"ה, אבל לאחר הבת קול אין לעשות אלא כבית הלל. ומה שאין משגיחים בבת קול שאמרה שההלכה כרבי אלעזר, משום דהתורה אמרה "אחרי רבים להטות", אבל הכא ב"ה הם הרוב ולא הוצרכו על קול אלא משום דב"ש מחדדי טפי. תוד"ה כאן.

השדרה והגולגולת שחסרו הוי כשאר עצם כשעורה שאינם מטמאים באוהל, שיעור החסרון לב"ש בשדרה שתי חוליות ובגולגולת כמלוא מקדה, ולב"ה בשדרה חוליה אחת ובגולגולת כדי שינטל מן החי וימות, וכן הדין לענין להחשיב בעל חי לטריפה ובהו ב"ה לחומרא, אמנם לענין טריפה זה דווקא בקריבה וחולי, אבל בניטל מזהו ב"ש כב"ה. (תוד"ה כגון). מחלוקות אלו תלויות על כוונה ולא והמיקל בשניהם נקרא רשע והמחמיר בשניהם נקרא כסיל.

ר"ע ליקט וגם שבט אתרוגים מעץ האתרוג ונתן ממנו גם מעשר שני וגם מעשר עני, והיה זה בזמן שיוצאת השנה השניה שהיא מעשר שני ונכנסת השנה השלישית שהיא מעשר עני, (ואיתא בירושלמי שעשיר על תנאי וחיללו ונתנו לעניים. תוד"ה ונהג). ואף ששני החומרות סותרות דלב"ש בא' בשבט ר"ה לאילן וכבר נכנסה השנה השלישית, ולב"ה בט"ו בו ר"ה לאילן ואינה אלא שנה שניה, ר"ע מספקא ליה אם לב"ה ראש השנה הוא בא' שבט או בט"ו בשבט, וא"כ שתי החומרות הם כבית הלל.

מבוי הפתוח למקום הפתוח לרה"ר

כפי שנתבאר לעיל מותר לטלטל במבוי הפתוח לרה"ר בצד אחד ע"י לחי או קורה, אמנם אם יש לו ב' פתחים לרה"ר (מפולש) לא מועיל לו לחי או קורה. הגמ' דנה מה הדין כשהצד השלישי פתוח למקומות הפתוחים לרה"ר, אם מועיל לו לחי או קורה.

מבוי הכלה לרחבה (-חצר שאחורי הבתים שהיא מוקפת מחיצות)

אין המבוי צריך תיקון בצד הפתוח לרחבה, אף אם הרחבה ג"כ נפרצה לרה"ר כנגד פירצת המבוי, ואין בני הרחבה אוסרים על בני המבוי לטלטל בלא עירבו, ודסתה רחבה אין בה דיוורים ואין תשמישה תדיר.

ז: מבוי שנפרץ לחצר במלואו (-שנפרץ כל הכותל האמצעי)

והחצר פתוחה לרה"ר פחות מעשר אמות כנגד המבוי, לרב החצר מותרת בטלטול, דלגבי החצר הוי פתח כיון שכלפי החצר לא נפרץ במלואו, ואין מבוי אוסר לטלטל בחצרות הפתוחות לו, ואין רה"ר אוסרת כיון שיש פתח ביניהם, והמבוי אסור כיון שבני החצר יש להם דריסת רגל במבוי, והמבוי פתוח לחצר במלואו.

הגמ' הבינה דאיירי בין בעירבו בין בלא עירבו, ונחלקו בזה רב ושמואל, והאיסור של המבוי הוא בגלל שיש פירצה כנגדו לרה"ר והוי כמבוי מפולש, בלא עירבו נחלקו בדין נראה מבחוץ ושוה מבפנים אם דנים את זה לפירצה כיון שלעומדים בפנים זה פרוץ במלואו, או שדנים את זה לפתח כיון שלעומדים מבחוץ אינו נראה פרוץ במלואו, רב מתיר כדן מבוי שנפתח פתח בינו לחצר של המבוי אוסרת את המבוי ואף שחצרות הפתוחות למבוי אוסרות את המבוי, שאני הכא שמתחילה אין אותה חצר רגילה במבוי), ושמואל אוסר כיון שלבני המבוי זה פרוץ במלואו, ונחלקו בזה לקמן ט: לגבי חצר קטנה שנפרצה לגדולה, ורב אוסר רק אם נכנסים כותלי הקטנה לגדולה, שאז גם לעומדים בגדולה זה נראה פרוץ במלואו, וע"עירבו נחלקו בדברי רב ו' יוסף שאמר שרק אם המבוי מסתיים באמצע הרחבה וממילא רוחבה של הרחבה עורך על המבוי בשני הצדדים מותר לטלטל בו, משום שאז דנים שהמבוי מסתיים ברחבה, ולא יבואו להתיר גם מבוי מפולש, אבל אם הוא מסתיים בצידי הרחבה אסור, ורב אוסר אפילו כשמסתיים באמצע רחבה כיון שהעומד במבוי רואה משני צידיו רה"ר, והרבים עוברים מרה"ר זו לרה"ר זו דרך המבוי והרחבה.

הגמ' שואלת א"כ למה במבוי הכלה ברחבה מותר לטלטל ואין אסור לא מצד דהוי כמבוי מפולש ולא מצד בני הרחבה. והגמ' מתרצת שהמבוי אסור רק בלא עירבו, אבל בעירבו מותר, ואין אסור מצד דהוי כמבוי מפולש, דאיירי שהפירצה אינה כנגד המבוי. וברחבה אין ואף ש'אסור את הטלטול במבוי. רש"י. אבל התוס' (ד"ה בעירבו) מבארים דאיירי הכא ברחבה שיש בה דיורים, ובוה אם נפרץ המבוי לאמצע הרחבה או החצר ויש פירצה לרה"ר כנגדו ודאי אין דינו כמבוי מפולש, ואם המבוי כלה לצידי הרחבה אין להתיר אא"כ נימא שבנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי.

ח. לרב יוסף דווקא כשהמבוי כלה לאמצע הרחבה מותר, אבל אם כלה לאחד מצידי הרחבה אסור. ולרבה גם בכלה לאמצע הרחבה דווקא כשאין פירצת המבוי מכוונת כנגד הפירצה לרה"ר אבל במכוונות אסור, ורב ג"כ לא התיר כשהפרצות ממש זו כנגד זו, ודווקא בנפרצה לרחבה דרבים אבל לרחבה דיחיד אסור, שמוא ימלך ויבנה שם בתים ברוחב העורך על רוחב המבוי ונמצא המבוי כלה בצידה של רחבה.

תמצית ההלכה-

מבוי שנפרץ לחצר והחצר נפרצה בצדה השני לרה"ר, בני החצר מותרים לטלטל בחצר אפי' אם לא לא עירבו עם בני המבוי, ואפי' אם שתי הפרצות הם זה כנגד זה, ואפי' אם רבים עוברים שם, ובלבד שלא תהיה אחת הפרצות יותר מ' אמות. אבל בני המבוי אוסרים לטלטל במבוי, אפי' אם שני הפרצות אינם זה כנגד זה, ואפי' אם אין הרבים עוברים דרך החצר למבוי, כיון שבני המבוי והחצר לא עירבו יחד, אא"כ המבוי לא נפרץ במילואו, או שכותלי המבוי לא נכנסים לתוך החצר, ואם עירבו בני החצר עם בני המבוי, והפירצה בין המבוי לחצר אינה בצד החצר, ואין שני פרצות החצר מכוונות זו כנגד זו, והחצר היא של רבים, מותר לטלטל שם, אבל בלא אחד מהותנאים הנ"ל (יחיד, פירצה בצד, פרצות מכוונות) אסור. ואם המבוי נפרץ לרחבה שהיא פחותה מבית סאתים, או יתר מבית סאתים אך היא הוקפה לדירה, דינו כאילו נפרץ לחצר וכנ"ל, אבל לא הרחבה יותר מבית סאתים ולא הוקפה לדירה, הוי כנפרץ לכרמלית, וצריך תיקון אפי' אם כותלי המבוי לא נכנסים לרחבה והגיפופין נראים מבחוץ. (סימן שס"ה).

טלטול בחצר שנפרצה- חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה ואין הפתח רחב מעשר אמות, הגדולה מותרת בטלטול דכיון שכלפיה הפתח אינו במילואו, הוי פתח, ושתי חצרות שיש פתח ביניהם אינן אוסרות זו על זו, והקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה וכלפיה אינו פתח אלא פירצה. ואפילו אם עוברים רבים בחצר הגדולה מותרת, כדמצינו שחצר שהרבים נכנסים לה ברוח אחת ויוצאים ברוח השניה הרי היא כרה"ר לענין טומאה דספיקו טהור, חצר זו איננה מקום יחוד וסתירה, וכרה"י לענין שבת, ואם פתחיה זה כנגד זה, לרב מותר בין לזרוק מרה"ר לרשות זו בין לטלטל בה, ולרבה בדעת רב אסור.

טלטול במבואות שונים

כפי שנתבאר מבוי המותר בלחי וקורה הוא מבוי שיש לו מחיצות מג' צדדים, הגמ' דנה בכמה מקרים אם זה נחשב שיש למבוי ג' מחיצות או לא.

מבוי שצידו אחד ים וצידו אחד אשפה והצד השלישי סתום כשאר מבואות והצד הרביעי פתוח לרה"ר ומתוקן בלחי וקורה, והאשפה גבוהה י"ט וכן שפת הים גבוהה י"ט, רבי לא הורה בו איסור כיון שיש שם מחיצות, ולא הורה התו שמא תינטל האשפה (אמנם באשפה של רבים אין חוששים לזה, כדמצינו שמותר לזרוק מחלון (דרך למעלה מ"י"ט שזה מקום פטור, וי"ג שופכין. תוד"ה זורקין) לתוך אשפה ברה"ר הגבוהה י' טפחים) ויעלה הים שירטון. ללישנא קמא רבנן שהיו דבורו של רבי אסרו לטלטל שם מחמת החששות הנ"ל, והלכה כדבריהם, וללישנא בתרא חכמים התירו ואין הלכה כדבריהם.

מבוי שסופו מגיע לים- מרימר הניח מחיצות במבואות סורא שהיו מפולשים לים, שמא יעלה הים שירטון וימשיכו לטלטל במבואות.

דין מבוי עקום נתבאר לעיל ו .

ח: מבוי העשוי כנדל והיינו שמלבד שהוא פתוח לרה"ר יוצאין ממנו הרבה מבואות שהם פתוחים לרה"ר אחר, (ואין פתח אחד כנגד הפתח השני. תוד"ה מבוי). לאביי יעשה צורת הפתח למבוי הגדול באחד משני ראשיו, ולמבואות הקטנים יעשה לחי או קורה. ולרבא צריך לעשות לכל המבואות הקטנים צורת הפתח במקום חיבורם למבוי הגדול (שהרי אפילו בנהרדעא חששו לדעת רב שמבוי עקום צריך תיקון בעקמומיותו), ובצד השני עושה לחי או קורה.

מבוי שכותלו בצד אחד ארוך יותר מהכותל שבצד השני, י"א שאם הבליטה היא פחות מד' אמות יניח את הקורה באלכסון ומותר להשתמש עד כנגד הקורה, דקורה משום מחיצה ובאלכסון נמי הוי מחיצה, (ואף שאין שם אלא ב' מחיצות, ס"ל דקורה משום מחיצה, ומהני אפילו מדאורייתא, אי נמי כיון דלא בקעי ביה רבים לא גזרו רבנן לאסור שם טלטול. תוד"ה מניח), אבל אם הבליטה היא יותר מד' אמות יניח את הקורה כנגד המקום הקצר. ולרבא גם בפחות מד"א יניח כנגד הקצר, דקורה משום הכר ובאלכסון לא הוי הכר דהרואה שמטלטלים מחוץ לכותל הקצר של המבוי יסבור שמטלטלים ברה"ר. ולרב כהנא אם האלכסון הוא יותר מ'י' לכו"ע יניח כנגד הקצר, דכל תחת הקורה הוי פתח ואין פתח יותר מ"י אמות.

טלטול בפתח המבוי ודיני הקורה

מבוי שהתירוהו בטלטול ע"י לחי וקורה, מותר לטלטל בכל המבוי מהלחי או הקורה ולפנים, והגמ' דנה האם מותר לטלטל תחת הקורה או במקביל ללחי. וכן יתבאר מה הדין אם הניח את הקורה מחוץ למבוי, או כשאינה לכל רוחב הפתח.

טלטול תחת הקורה- רב ורבי חייא וריו"ח מתירים להשתמש תחת הקורה, ושמואל ורבי שמעון ברבי וריש לקיש אוסרים. הגמ' אומרת שאין הכרח לבאר שנחלקו אם קורה מועילה משום הכר או משום מחיצה ותודה הפנימי יורד וסותם, ד"יל שלכו"ע קורה משום הכר ונחלקו אם ההכר הוא מבחוץ לבני רה"ר, והצד החיצוני הוא ההכר, או שההכר הוא מבפנים לבני המבוי, והצד הפנימי הוא ההכר. או שלכו"ע קורה משום מחיצה ונחלקו אם חודה הפנימי יורד וסותם או חודה החיצוני.

טלטול בין הלחיים- לרב חסדא לכו"ע אסור לטלטל בין הלחיים, כיון שאפשר לעשות לחי בשיעור משהו, ועלולים להוציא משם לרה"ר. (תוד"ה הכל). לאביי ריו"ח סובר שאסור לטלטל בין הלחיים, ולרבא ריו"ח סובר שמוותר לטלטל בין הלחיים.

תמצית ההלכה-

טלטול בפתח המבוי- מבוי הפתוח לרה"ר מותר להשתמש תחת הקורה או כנגד הלחי או להכניס משם לבפנים, ומ"מ אין לטלטל שם אלא במקרה, אבל אסור לשבת שם בקביעות עם חפץ ביד, שמא יתגלגל החפץ לרה"ר או לכרמלית והוא יביאנו אלי, ואם יש צוה"פ בפתח המבוי אפשר דמותר לשבת שם עם חפץ, אמנם בצוה"פ שלנו שהיא גבוהה הרבה ודאי אסור. ואם המבוי פתוח לכרמלית אסור לטלטל תחת הקורה או כנגד הלחי יותר מד"א או להכניס משם למבוי, דאמרינן שפתח המבוי נעשה כרמלית משום דמצא מין את מינו ונייעור. (סימן שס"ה).

קורה תלוויה מחוץ למבוי ע"ג יתידות- לרב חסדא למתירים להשתמש תחת הקורה משום שחודה החיצוני יורד וסותם כאן אסור מפני שחודה החיצוני אינו סמוך למבוי, ולבדו אין

אומרים אלא במחיצה ממש, ולאוסרים דס"ל שחודה הפנימי יורד וסותם, מותר חודה הפנימי סמוך למבוי, ולרבא בזה לכו"ע אסור דבעינן קורה ע"ג מבוי.

ט. היתה קורתו משוכה או תלויה באויר ואין ראשיה מגיעים לכותלי המבוי, כשר עד ג' טפחים ולרשב"ג עד ד' טפחים דס"ל בכל זוכתא שעד ד"ט אומרים לבד. י"מ שמשוכה זה מצד אחד ותלויה משני צדדים, וקמ"ל שאומרים לבדו משתי רוחות, ורב אשי מפרש שהניח יתדות בראש המבוי לכיוון מעלה ומתעקמות זו מול זו ואין בגובהם ועקימתם ג' וקמ"ל דאמרינן לבדו וחבטו דבעינן שתהיה הקורה ע"ג הכתלים, (ואף דבסוכה מובאר שבדבר שיש בו רוחב טפח אומרים חבט אף ביותר מג"ט, הכא ביותר מג"ט אין הכר, תדע דהא קורה המשוכה מבחוץ אפילו בפחות מג"ט אין אומרים לבדו. תוד"ה שאין).

מקום שאין בו ד"ט על ד"ט והוא גבוה ג"ט והוא נמצא בין רה"י לרה"ר, כיון שאין לו חשיבות מקום הוי מקום פטור ומותר לכתף עליו בין מרה"י בין מרה"ר, ובלבד שלא יעבירו דרכו מרשות לרשות שמא יתירו הוצאה בשבת.

טלטול בחלל פתח המבוי- מבוי שיש בכניסתו פצימין רחבים והם הלחיים שלו, אסור לטלטל בתוך חלל פתח המבוי אא"כ הניח שם לחי אחר, אע"פ שאין שם ד"ט. לאביי בדעת ריו"ח הדין כך אפילו במבוי הפתוח לרה"ר, ולרבא דווקא כשהפתח פתוח לכרמלית צריך לחי, דמצא מין את מינו ונייעור, אבל אם פתוח לרה"ר מותר.

מבוי שרצפו בלחיים וביניהם יותר מג"ט ופחות מד"ט, לרשב"ג (הנ"ל) דס"ל שאומרים לבדו עד ד' מותר לטלטל בין הלחיים רק עד חודו הפנימי של הלחי הפנימי, ולרבנן שאומרים לבדו רק בג' מותר עד חודו הפנימי של הלחי החיצון. לאביי בדעת ריו"ח הדין כך אפילו במבוי הפתוח לרה"ר כנ"ל, ולרבא איירי דווקא בפתוח לכרמלית, אבל בפתוח לרה"ר מותר להשתמש גם בין הלחיים. ולרב אשי איירי שרצפו בלחיים במשך ד' אמות, ש'לרשב"ג שאומרים לבדו הרי בין הלחיים זה כמבוי נוסף וצריך לחי להתירו, י"מ שרק אותו מקום צריך לחי אחר, אבל מחודו הפנימי ששם ניכר הלחי א"צ לחי אחר, וי"מ שכל המבוי צריך לחי אחר, (וס"ל לריו"ח שלחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נדון משום לחי דמסתמא הניח את הלחי משוך מעט החוצה (ולתוס' הוא משוך פנימה) כדי שמבחוץ יראו שזה לחי ולא חלק מעובי הכתלים, כדרך מעמיד לחיים), ולרבנן שלא אומרים לבדו אין כאן מבוי נוסף.

דיני לחי שאינו ניכר בחוץ או בפנים

בדרך כלל לחי הנמצא בפתח המבוי הוא ניכר בין לעומדים בפתח המבוי ובין לעומדים ברה"ר, הגמ' מבארת מה הדין כשאינו ניכר אלא רק בחוץ או רק בפנים.

ט: לחי הנראה רק מבפנים או רק מבחוץ- לחי הנראה מבפנים ושוה מבחוץ (עיין רש"י ותוס' בקטע הקודם) נדון משום לחי. אבל לחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים י"א שנדון כלחי, (וכן כותל שחלקו צר יותר משאר הכותל, מהני משום לחי בין בנראה פגימת הכותל במקום שהוא מתקצר מבפנים ושוה מבחוץ, בין בנראה מבחוץ ושוה מבפנים), וכן הלכה, וי"א שאינו נדון כלחי.

תמצית ההלכה-

לחי הנראה רק לעומדים בתוך המבוי ולעומדים בחוץ זה נראה כחלק מהכותל, או שנראה רק לעומדים בחוץ ולא לעומדים בפנים, כשר, אבל אם אינו נראה לעומדים בפנים, ואף לעומדים בחוץ זה נראה כחלק מהכותל, לא מהני. (סימן שס"ג).

חצר גדולה שנפרצה לקטנה הגדולה מותרת והקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה. למ"ד לחי הנראה מבחוץ ושוה מפנים נדון משום לחי מותרת אף הקטנה, שהוי מבחוץ נראים כותלי הגדולה, ורק אם כותלי החצר הקטנה נכנסים בתוך החצר הגדולה שהים או שלש אמות, ויש מרחק ג"ט בין כותלי הגדולה לכותלי הקטנה דלא אמרינן לבדו, הקטנה אסורה, ואם מצד אחד יש לבדו ומהצד השני אין לבדו, זה תלוי במחלוקת אם חצר שנפרצה לרה"ר ואין הפירצה יותר מ' אמות ניתרת בפס אחד (אפילו בחצר מרובעת. תוד"ה רבי) או בשני פסין. אמנם לרבי יוסי דס"ל שלחי צריך להיות רחב ג"ט, כ"ש שגם פסי החצר צריכים להיות ג"ט.

יְלַחֵי הַמְמַשִּׁיךְ עִם דַּפְנוּ שֶׁל מְבוּי- שמעמיד חודו של לחי צמוד לעובי הדופן, ומבפנים זה נראה כמאריך את דופן המבוּי, ומבוּחוץ נראה כלחי כיון שהדופן רחב יותר מהלחי, **אם הלחי פחות מד' אמות** הוי לחי ומותר להשתמש במבוי עד חודו הפנימי של הלחי, ואם הלחי יותר מד' הרי הוא כהמשך הכותל ואינו לחי.

שיעור פתח המבוי

נתבאר במתני' (ב.) שמבוי שפתחו רחב מ' אמות, נחלקו חכמים ור"י אם אפשר להכשירו בלחי וקורה או לא. הגמ' מבארת עד כמה כשר לדעת ר"י, ואיך אפשר להכשיר פתח גדול לדעת חכמים.

פתח מבוי הרחב מ' אמות צריך למעטו. ולרבי יהודה כשר אף ביותר מ' אמות, רב אחאי רצה לומר שלר"י כשר עד י"ג אמה ושליש, דאפילו פסי ביראות בורות מים שברה"ר שהם עמוקים עשרה ודינם כרה"י, שאסור למלא מהם מים לרה"ר, שהתירו בהם חכמים פרוץ מרובה עד העומד אינו כשר אלא עד י"ג אמה ושליש כשעשה ד' ד' ומדמך בד' פיעות, והגמ' דוחה שדווקא בפסי ביראות אינו כשר אלא עד י"ג אמה ושליש, כיון שהתירו פרוץ מרובה, אבל כאן אפשר יותר כיון שפרוץ מרובה פסול, אי נמי כאן לא הקילו יותר מעשר, ודווקא שם הקילו בגודל הפתח כמו שהקילו בפרוץ מרובה.

יְ: כיצד מכשירים מבוי שפתחו רחב מ' אמות-
בברייתא איתא שמבוי שהוא רחב כ' אמה נועץ קנה באמצעיותו, וללוי אין הלכה כאותה משנה דאתי אירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לקנה, אלא יעשה כמו שאמר רב יהודה שמבוי שהוא רחב ט"ו אמה עושה פס גבוה י' וארכו ד' אמות ומעמידו לאורכו של מבוי, וכיון שד' אמות הם שיעור מבוי נמצא שיש כאן ב' מבואות, (שיטת התוס' (ד"ה עושה) שאם המרחק מהפס עד הכותל האמצעי של המבוי הוא יותר מ' אמות צריך לעשות שם צורת הפתח, כדון מבוי עקום, ולריצב"א אין כאן דין מבוי עקום), או שירחיק שתי אמות ויעשה פס ג' אמות ונמצאו ה' האמות הראשונות סתומות ע"י עומד מרובה, ויניח שם גס לחי. תוד"ה ועושה), וברחב כ' יעשה כך בשני הצדדים, או שיעשה פס רחב ו' אמות וירחיקנו ד' אמות מהכותל ויתר צד אחד ע"י עומד מרובה, (ואין פירושם שישכנסו למבוי מהפתח הקטן ויתבטל תורת פתח מהפתח הגדול ובטל לחי המתוקן בו ונמצא המבוי בלי תיקון, דאין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן, אא"כ הוא מקצר בכך את דרכו כמבוי שנפרץ בציוד). ולא מהני שיעשה פס אמה ומחצה וירחיק ב' אמות ויעשה פס אמה ומחצה, דאף אי נימא שעומד מרובה על הפרוץ מב' רוחות חשיב עומד, מ"מ אתא אירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, ועל כן לא יעשה פס אמה וירחיק אמה ועוד פס אמה וירחיק וכו', אף אם פרוץ כעומד מותר. ויכול להרחיק אמה ולעשות פס אמה ומחצה וכו' והכי שפיר טפי שלא תהא פירצה ב' אמות כאחד אלא דכולי האי לא אטרחוהו רבנן.

תמצית ההלכה-

מבוי שהוא רחב כ' אמה אפשר להכשירו ע"י צוה"פ, ואם אינו רוצה לעשות צוה"פ, שיש באמצע המבוי פס רחב ד"א, וזו נחשב כל צד כמבוי בפני עצמו, ויתן לחי מכאן ולחי נוכאן, או לחי נוכאן וקורה מכאן, או קורה לכל רוחות המבוי, וצריך שהקורה לא תהיה רחוקה ג"ט מהפס שבאמצע, וכן צריך שבכל מבוי משני אלו יהיו כל תנאי מבוי בלא המבוי השני (דאל"כ אין מועיל שם קורה אלא ב' לחיים של ב' משהויין), ומן הפס עד הכותל האמצעי של המבוי, צריך לעשות צוה"פ, כיון שיש שם דין מבוי עקום. עוד אפשר להכשיר מבוי רחב מוכ' אמה ע"י שישאר באמצע פתח רחב י' אמות, ויתירו בלחי או קורה שיניח באותם י' אמות, ואת הה' אמות שבשני הצדדים יתיר ע"י עומד מרובה על הפרוץ (ובזה עומד כפרוץ לא מותר), כגון שירחיק ב' אמות מהכותל ויעשה פס ג' אמות (והוא יכול להיות ע"י הרבה קנים שאין ביניהם ג"ט), וכדו', או שירחיק ד"א ויעשה פס ו' אמות, וצריך להוזהר להכנס רק בפתח הגדול, אא"כ עשה צוה"פ לפתח הגדול, ובסתמא אין חוששים שילכו בקטן ולא בגדול. (סימן שס"ג).

פרוץ כעומד לענין טומאה- איתא בברייתא שעור העסלא (-כסוי בית הכסא) והחלל שלו מצטרפים יחדיו לשיעור טפח שאם יש תחתיו כזית מת וכלים מטמאים באהל. לרב דימי איירי שיש ב' אצבעות מכל צד וחלל ב' אצבעות באמצע, לרבי יש אצבע ומחצה מכל צד וחלל אצבע באמצע, לרב דימי אין בזה אצבעות, אלא שהוא שיער באצבעות קטנות ורבין שיער בגדולות – אגודל. ולאבי נחלקו אם מצרפים את שתי הצדדים לשיעור עומד מרובה על הפרוץ או לא, דאי לאו הכי לרבין היה מספיק אצבע ושליש מכל צד ובאמצע. ורב דימי דחה

שא"כ לדבריו מספיק אצבע ושני שלישים מכל צד וב' אצבעות וב' שליש באמצע, ואם יש מחלוקת אז נחלקו בדין פרוץ כעומד. וכתבו התוס' (ד"ה עור) שאין להחשיב האויר כסתום מטעם לבד, דהלכתא גמירי לה גבי טומאה דלא אמרינן לבד. עוד כתבו התוס' (ד"ה ואצבעיים) דלא אמרינן אתי אירא דהאי גיסא ואירא דעלמא ומבטל ליה, דלא אמרינן הכי אלא במחיצות קבועות, וריצב"א מפרש דלא אמרינן הכי אלא באויר שרוצים להחשיבו כסתום.

י"א. הגמ' מסתפקת אי מהני אמלתרא להכשיר מבוי רחב מ'י, כמו שזה מועיל להכשיר למעלה מוכ'.

כמה כללים בהתר צורת הפתח

העושה במקום מסוים צורה של פתח, והיינו עמודים בשני הצדדים ומלמעלה, זה נוהג לאתור מקום דין של מחיצה לענין שבת וכדומה, וזה מכשיר לפעמים גם במקום שלא מועיל לחי או קורה, וכדלהלן.

צורת הפתח מועילה אף **למבוי הגבוה מוכ' אמה** וא"צ למעט גבוה. וכתבו התוס' (ד"ה איפקא) שהנדון כאן הוא במבוי שאין מועיל לו לחיים, כגון במבוי מפולש או ביותר מעשר אמות או לרבי יוסי דס"ל שהלחי צריך להיות רחב ג"ט, דאי לאו הכי אף ללא צורת הפתח כשר, כיון שהקנה מנאן וקנה מנאן הוי כלחי משהו.

צורת הפתח בפרוץ מרובה על העומד- הגמ' מנסה להוכיח שצורת הפתח אינה מועילה בפרוץ מרובה על העומד אפילו בפתחים קטנים מ"י אמות, מדאיתא בברייתא שדפנות שריבה בהם בד' הצדדים פתחים וחלונות מותר לטלטל בתוכם ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ. והגמ' דוחה דאיירי שם בפתחי שימואי – שווממים, וי"מ מקולקלים, (וי"מ פתחי ארץ ישראל שהוא ארץ בני שם. תוד"ה פתח), והיינו שאין אבני המזוזות ישרות דאין זו צורת פתח, וי"א שאין לפתח תקרה.

צורת הפתח לפתח הרחב מ' אמות, ודין צורת הפתח שעשאה מן הצד- רב יהודה שנה לפני רב משנתינו שצורת הפתח לפתח הרחב מ' אמות א"צ למעט, ואמר לו רב שגורסים במשנה שצריך למעט. והנה שיטת רבי יוחנן שהמניח צומרה ע"ג עמודים בד' צדדים מהני לענין כלאים כדתנן אם היה גדר בנינים זה סומך לגדר מנאן וזה סומך לגדר מנאן, ואינה מועילה לענין טלטול בתוכו בשבת דשבת תמורה מכלאים, ולריש לקיש מהני גם לענין שבת, דעת ריצב"א (תוד"ה אילימא) שבשבת מדובר שיש ב' מחיצות גמורות, ורק ב' רוחות הם ע"י צוה"פ, (ובשם רבי יהודה ברבי חנינא אמר ר"ל שרק לענין כלאים הוי מחיצה ולא לענין שבת. ולמסקנת הסוגיא י"ל דאיירי ביותר מעשר שגם ר"ל מודה בזה. תוד"ה הכא), והגמ' מסתפקת למה לפי רבי יוחנן זה לא מועיל לענין שבת, אם משום דאיירי בפתח רחב מ' אמות וס"ל כרב שאין צוה"פ מועילה בזה, או דאיירי בפתח עד י' אמות, אלא שעשה את הצוה"פ מן הצד באמצע העמוד ולא על ראשו, ונחלקו אם צורת הפתח שעשאה מן הצד שמועילה לכלאים אינה מועילה לשבת (כדעת רב חסדא), או שהיא מועילה. והגמ' שואלת שמצינו במקום אחר שריו"ח אוסר גם לענין כלאים, ובהכרח דהתם איירי בצוה"פ שעשאה מן הצד, ונמצא שבענין שבת לא מהני ביותר מ' אמות אף מלמעלה, והגמ' דוחה שריו"ח מדבר בעשאה מן הצד, ובזה ביותר מ' אמות לא מהני אף לכלאים, ובפחות מ' אמות מהני לכלאים ולא לשבת, אבל מלמעלה מהני לענין כלאים אף ביותר מ' אמות כמבואר בברייתא, וי"ל דה"ה לשבת.

י"א: לרב חסדא צריך שהצוה"פ תהא **בריאה** כדי להעמיד דלת כל שהיא, ואפ"י של קשין של שיבילים.

לר"ל צורת הפתח **צריכה הכר ציר** והיינו שאע"פ שא"צ שיהיה שם דלת, צריך שיהיה חור שצוי הדלת נכנס בו כדי שתהיה ראויה לדלת.

צורת הפתח שאמרו קנה מנאן וקנה מנאן וקנה על גביהם. לרב נחמן אין הקנים **צריכים ליגע** ולרב ששת צריכים ליגע, הגמ' מביאה ראיה כרב נחמן.

תמצית ההלכה-

תנאי צורת הפתח- צורת הפתח היינו שנותן קנה מנאן וקנה מנאן, וקנה או חבלים על גביהן, ויש בזה כמה פרטי דינים. א' העמודים שבצד צריכים להיות גבוהים י"ט, וחזקים כדי לקבל דלת כל שהיא אפ"י של קש או של קנים, ושהרוח לא תניידם. אמנם הקנה העליון יכול להיות אפ"י מגמי ואפ"י בכל שהוא סגי, ואין קפידא שהרוח לא תנידו כל זמן שאינו נקע ע"י הרוח, ויש חממרים שהרוח לא תזיז את החבל העליון ושלא יהיה החבל נכפף למטה בעיגול. ב' החבל העליון יכול להיות גבוה מהעמודים שבצד אפ"י כגוה אמות, דאמרינן גודן אסיק. ג' צריך שהחבל העליון יהיה בדיוק מעל העמודים שבצדדים, אבל אם הוא רחוק אפ"י כל שהוא ואפ"י רק

מעל עמוד אחד פסול. וכן אם חיבר את החבל העליון מן הצד לא מהני, ואם תחב את החבל בתוך חקיקה שעשו בעמודים, אם העמודים עודפים מלמעלה מצדד הפרמ"ג דלא מוקשי, ואם אינם עודפים מרגי, וכן אם נועץ מסמור בראש הקנה, או אם את החבל שפיר דמי. ואם כרך את החבל סביב העמוד עד שהחבל עלה מעל העמוד ג"כ כשר. י' אם העמודים אינם באותו גובה מהני אפ"י כשההבדל ביניהם גדול, ואפ"י כשהחבל העליון נמצא בשיפוע. (סימן שס"ב).

חיוב מזוזה בפתח העשוי ככיפה- שער העשוי ככיפה, אם יש ברגליו י' ברוחב ד"ט קודם שמתחיל להתעגל חייב במזוזה אע"פ שהעיגול מספיק בין התקרה העליונה למזוזות, והיינו כרב נחמן שא"צ ליגע, ואם אין ברגליו ג' ברוחב ד"ט פטור דפחות מגו"ט גובה ארעתא סמיכתא היא, וכן באינו גבוה י' פטור דכל פחות מ"ט לאו כלום הוא ואינו פתח, ואם יש ברגליו ג' וגבוה י' ואינו רחב ד', בעיגול, ויש בו כדי לחייב ד' בלי שראש העיגול יפול, והיינו כשבנין השער רחב, לר"מ חובק דחוקקים להשלים, ולרבנן פטור דאין חוקקים להשלים וממילא אין למעלה ד"ט ואין פתח פחות מד"ט. וכתבו התוס' (ד"ה כ"י) דהא דאמרינן שאמ זרק אבן למעלה מ"י"ט והלכה ונחה בחור כל הדוא, זה תלוי במחלוקת אם אומרים חוקקין להשלים, איירי דווקא בחור המפועל לרה"י ובצד של רה"י הוא רחב ד', דעלוא הכי אין אומרים חוקקין להשלים, כמבואר בסוגיא.

מה צריך לעשות כדי להתיר טלטול

לאחר שנתבארו הרבה מדיני הכשר מבוי לטלטול ע"י לחי וקורה, מביאה הגמ' את המחלוקת אם צריך את שניהם או שמספיק אחד מהם, או שצריך ב' לחיים, ומבארת באיזה אופן נחלקו, ומה הדין מדאורייתא, ואיך מתוירים לטלטל בחצר שנפרצו חלק ממחיצותיה.

י"ב. **כיצד מכשירים מבוי לטלטול-** מבוי סתום, לב"ש צריך לתקנו ע"י לחי וקורה, ולב"ה מספיק או לחי או קורה, ולרבי אליעזר צריך ב' לחיים, והגמ' מסתפקת אם לדבריו צריך גם קורה או לא. בשם רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד (ר"מ) לפני ר"ע שמבוי שרוחב פתחו פחות מד' אמות לכו"ע מועיל בו לחי או קורה, והמחלוקת היא בין ד' אמות לי' אמות. ולר"ע נחלקו ב"ש וב"ה אף בפחות מד' אמות. ואם המבוי פחות מד' טפחים, י"א שא"צ הכשר כלל ומותר לטלטל בו, ואיתא להלן (י"ג.) ש"יאי"א (ת"ק או ר"ע) שאף בזה נחלקו ב"ש וב"ה. עוד איתא התם שר"ע אמר שההלכה כתלמידו של רבי ישמעאל, והגמ' שואלת שהרי ר"ע עצמו חולק, והגמ' מרצת שר"ע אמר כך רק כדי לחדד את התלמידים ששיבחו בפניהם כדי שישומו ליבם לתורה ויאמרו לפול מליבם, וי"א שאמר שנראה כאותו תלמיד.

בכמה מחיצות הוי רה"י מדאורייתא- הגמ' אומרת שלב"ש אף אם מקום שיש לו ג' מחיצות אסור מדאורייתא לזרוק ממנו לרה"ר, מ"מ מהני טלטול במבוי עם ג' מחיצות צריך מדרבנן ד' מחיצות ומשה"י בעינן לחי וקורה. ולב"ה אף אם מקום שיש לו ב' מחיצות אסור מדאורייתא לזרוק ממנו לרה"ר, מ"מ לטלטול צריך ג' מחיצות.

תיקון חצר שנפרצה- חצר שנפרצה למקום האסור לה, לר"א ורבי צריכה ב' פסים, ולת"ק דרבי מספיק פס אחד, ורב נחמן פסק הלכה כר"א (וכתבו התוס' (ד"ה ורב נחמן) דאיירי בחצר מרובעת, אבל אם ארכה יתר על רחבה די בלחי משהו), ולריו"ח ושמואל אם עושה פס צריך שיהיה בו רוחב ד', ואם עושה ב' פסים די במשהו. לרבי אליבא דרבי יוסי שיעורו לחי הוא ג"ט צריך ג"ט מכל צד. וי"א בשם שמואל שצריך או רוב דופן או ב' פסין, והגמ' אומרת שמדובר בחצר שהיא ז' טפחים, דד' טפחים הם רוב דופן, ואף שרב אחלי אמר שבפתח פחות מד' טפחים א"צ שום תיקון, י"ל דאיירי במבוי ולא בחצר, או שדבריו שנויים במחלוקת תנאים.

לשון ים הנכנס לחצר דרך פירצה ככותל, רב יהודה התיר למלא מהמנים ע"י פס אחד, ובברייתא איתא שאין ממלאים ממנו מים בשבת משום שאסור לטלטל מכרמלית לרה"י, אא"כ עשו לו מחיצה גבוהה י', ואם הפרצה רק י' אמות א"צ שהרי נשתייר מנאן ומנאן, ואיירי באית ליה גידודי שנשאר מהגדר שנפרצה גובה י' אלא שהמים כיסוה ועל כן מותר לטלטל בחצר עצמה ורק למלא אסור. רש"י. והתוס' (ד"ה הכא) הקשו מה ההבדל בין מלוי לטלטול, וביארו שבחצר עצמה מותר לטלטל כיון שהגדודי ניכרים לבני החצר, אבל מהחצר לבית אסור למלא מים או לטלטל דבר אחר, כיון שהגידודי לא ניכרים לבני הבית שהם רחוקים. וריב"ז מפרש שהחצר נפרצה בערב שבת, והמים כיסו בשבת את הגידודי ונכנסו לחצר, דבחצר מותר לטלטל כיון שהותרה בשבת זו, אבל מהמים אסור למלא כיון שהם נכנסו באמצע השבת. והשר מקוצי מפרש שכשהגידודי מוכסים אסור גם לטלטל בחצר,

וכשהם מגולים מותר גם למלא לבית. וריצב"א מפרש שהמלוי אסור שכמו יצא הדלי חוץ למחיצות החצר, והטלטול בחצר מותר. ורשב"ם ור"ת מפרשים שיש מחיצה בין המים שבחצר לשאר החצר, ולכן אסור למלא, אבל בשאר החצר מותר לטלטל, ואין לחוש שיעלה הים שרטון, דאיירי שהם גבוהים הרבה או שהם מאד רחוקים משפת הים.

י"ב: מתי מבוי נחשב רה"י מדאורייתא - הצרות של רבים שמותר לטלטל בחצרות עצמם, אבל חכמים אסרו להוציא מהבתים לחצרות, כיון שהבית הוא פרטי והחצר היא של כולם ונמצא מוציא מרשות לרשות דאסור שמא יוציא מרה"י לרה"ר, ומבואות שאינם מפולשים, בין עירבו בין לא עירבו הזורק לתוכם חייב. ואם המבוי מפולש ואינו ראוי לשיתוף, לרב יהודה ורבה אם הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב דקסברי ג' מחיצות דאורייתא, ואם הכשירו בקורה פטור, דלחי משום מחיצה וקורה משום הכר, ולרבא אף לחי משום הכר, ולכן הזורק למבוי מפולש שהוא צריך לחי ודבר אחר – צורת הפתח, פטור אף אם יש שם לחי. אמנם רבי יהודה דס"ל שמי שיש לו ב' בתים מב' צידי רה"ר יכול לעשות לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן, סובר ששתי מחיצות הוי רה"י דאורייתא, ולרבנן אין מערבים רה"ר בכך.

איזה מבוי וחצר ניתרים בלחי וקורה - מבוי הניתר בלחי וקורה הוא מבוי שארכו יותר מרחבו, ובתים וחצרות (– לרש"י שתי חצרות עם בית בכל חצר, ולתוס' צריך ב' בתים בכל חצר) פתוחים לתוכו, אבל מבוי שארכו כרחבו אינו ניתר בלחי משהו, ואינו ניתר בקורה טפח, דהוי כחצר, וחצר אינה ניתרת בלחי וקורה אלא בפס ד', דס"ל דפסי חצר צריכים ורחב ד', ואין חילוק בין מבוי מרובע למבוי עגול, ואם אורך החצר יתר על רחבה אפי' משהו ניתרת בלחי וקורה כשאר מבוי, ולשמואל צריך שיהא ארכה פי שניים מרחבה, ואע"פ שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכה מועיל לחי וקורה, ודווקא מבוי שהוא קרוב יותר לרה"ר צריך בתים וחצרות. תוד"ה ובת"ם.

תמצית ההלכה -

חצר שאורכה יותר מרוחבה אפי' כל שהוא, הרי דינה כמבוי וניתרת בלחי או קורה, ואע"פ שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכה, כיון שאינה פתוחה לרה"ר אלא למבוי, ואינו נדון משום חצר אלא כשאורכה (מקום הכניסה) ורוחבה שוה, או שרוחבה יותר מאורכה. (סימן שס"א).

המשנה הביאה שתלמיד אחד אמר לר"ע דבר בשם רבי ישמעאל, והגמי מבארת שאותו תלמיד הוא ר"מ ששימש את שניהם, ומביאה מה היה עם ר"מ במחלוקת לגבי הטלת קנקנתום לתוך דיו, ומה הדין בכתיבת פרשת סוטה עם קנקנתום, ומוזה עוברת הגמי לדון בדין כתיבת פרשת סוטה או גט שלא לשמה או לשם אשה אחרת, ומביאה כמה מימירות על גדלותו של ר"מ, ומבארת למה נקבעה ההלכה כבית הלל.

י"ג. הטלת קנקנתום לתוך הדיין - לרש"י קנקנתום הוא אדרימנט, ולרשב"ם זה קרקע ירוקה הנקראת וידריל, וכן פסק ר"ת שמותר לתת אדרימנט בס"ת. ר"מ סיפר שכשהיה לומד אצל ר"ע (שבתחילה בא לשמש את ר"ע ולא היה יכול לעמוד בפניו כיון שהיה חריף מאוד, והלך ושימש את רבי ישמעאל משניות שקיבל מרבתי, ואח"כ הלך לר"ע לפלפל ולדקדק במה שלמד), היה מטיל קנקנתום לתוך הדין ולא אמר לו דבר, וכשבא אצל רבי ישמעאל ואמר לו שהוא בלבל, אמר לו שיהיה זהיר במלאכתו ושמלאכת שמים היא, שאם הוא מחסר או מייתר אותה אחת הוא מחריב את כל העולם כולו אם יחסר א' מ"דו' אלוקים אמו', או שבמקום לכתוב "וייברך ד' " יכתוב וידברו, (או שבמקום "בראשית ברא" יכתוב בראו, או במקום "הוה על הוה" יכתוב את האחרון עם י'. תוד"ה או), אמר לו ר"מ שלא רק שאינו טועה בחסרות ויתרות מפני שהוא בקי, אלא שאינו חושש שמא יבוא זבוב וישב על הקצה של האות ד' ותיעשה ר' כיון שהוא מטיל קנקנתום לתוך הדין, ואמר לו שזה פסול דכתיב "וכתב ומחה" בעיני כתב שיכול לימחות וקנקנתום רישומו ניכר מאוד, (וי"א שרבי ישמעאל אסר ור"ע התיר). ובברייתא איתא שלר"מ לכל כתיבה מטילים קנקנתום חוץ מפרשת סוטה, ואף לזו הכתובה בס"ת לא יטיל כיון שהיא כשרה למחיקת סוטה, ורבי יעקב סבר שרק פרשת סוטה שבמקדש אין מטילים בה קנקנתום לתוך הדין, דס"ת אינה כשרה למחיקת סוטה, ורבי ישמעאל למד את כל התורה מסוטה, אי נמי מדרבנן. תוד"ה חוץ.

לשמה בפרשת סוטה ובגט - כתב פרשת סוטה לשם אשה אחת ואמרה טמאה אני ופטורה, י"א שהמגילה כשרה להשקות בה אחרת, וי"א שפסולה, ואין מכאן ראייה אם פרשת סוטה שבס"ת כשרה, די"ל שלשניהם כשרה ושאני הכא שכתבה לשם אשה אחרת, ומ"מ אם כתבה להתלמד פסולה,

ושאני ס"ת שכתוב בסתמא לדעת שאם יצטרכו ישתמשו בזה לסוטה, ואף שגט פסול בכהאי גוונא, י"ל שזה פסול מדרבנן, אי נמי בגט לא ניחא ליה לבעל משא"כ בסוטה. (תוד"ה אבל), וי"ל שלשניהם פסולה ושאני הכא שכתבה לשם סוטה. ובגט לכו"ע בעינן כתיבה לשם אותה אשה, דכתיב "וכתב לה", וס"ת לרב יוסף פסול לגט, ולרב פפא י"ל דכשר. שם. והא דכתיב בסוטה "ועשה לה" הכונה למחיקה, והא דאין מוחקין לה מן התורה, היינו משום דכתיב "וכתב את האלות האלה". תוד"ה עשייה.

י"ג: רבי מאיר לא היה כמותו, ולא קבעו הלכה כמותו מפני שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו מפני שהיה נותן טעם הגון גם על דבר שאינו להלכה. לא ר"מ שמו אלא רבי נהוראי, ונקרא מאיר מפני שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה, (ורבי נהוראי שמו רבי נחמיה או ר"א בן ערך ונקרא נהוראי מפני שהנהיר עיני חכמים בהלכה). רבי אמר שהוא מיוחד מחבריו מפני שראה את ר"מ מאחוריו שהיה יושב מאחוריו כשלמד ממנו, ואם היה רואהו מלפניו היה מיוחד יותר, דכתיב "והיו עיניך רואות את מוריך". וסומכוס תלמידו של ר"מ היה אומר מ"ח טעמים על כל דבר טמא או דבר טהור. והיה תלמידו ותיק ביבנה שהיה מטהר את השרץ בק"נ טעמים, (וכתבו התוס' שאינו הריפות לטהר מה שהתורה טימאה, ולא לר"ת הכונה שלמד שכזית מנבלת שרץ לא יטמא במשא). ורבינא רצה לטהרו ק"ו מנחש שממיית אדם ובהמה ומרבה טומאה בעולם ובכל זאת הוא עצמו טהור, ואינו נכון כיון שההריגה היא מעשה קוץ בעלמא.

מחלוקות ב"ש וב"ה וקביעת ההלכה כב"ה - ג' שנים נחלקו ב"ש וב"ה, עד שיצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלוקים חיים והלכה כב"ה, והטעם מפני שהיו נוחים ועלובים, ושונים דבריהם ודברי ב"ש כשכהויו ב"ש מביאים ראייה מפסוק ובי"ה למדו מפסוק אחר הוי בי"ה דורשים גם הפסוק של ב"ש ולא היה קל בעיניהם, ומקדימים דברי ב"ש לדבריהם (כדאיתא במחלוקת לגבי היושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית), ללמדך שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו, וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו, כל המחזר אחר הגדולה היא בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה היא מחזרת אחריו. כל הדוחק את השעה להעשיר ולהתגדל למרות שזה לא מצליח לו, היא דוחקתו, וכל הנדחה מפני שעה היא עומדת לו שיעליה לאחר זמן.

נחלקו ב"ש וב"ה אם נח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא או הפוך, ונמנו וגמרו שנח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו שכבר עשה ויתודה וישוב, וי"א ימשמש במעשיו הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה. וכתבו התוס' (ד"ה נוה) ש"ל שצדיק נח לו שנברא ואשריו ואשרי דורו.

דיני הקורה

לעיל נבטאר שאפשר להתיר לטטול במבוי ע"י נתינת קורה בכניסה למבוי, וכאן הגמי' מבארת באיזה רוחב וחוזק צריכה הקורה להיות, ודינים נוספים בדיני הקורה.

י"ד. רוחב הקורה - הקורה צריכה להיות רחבה טפח, שזה שיעור שאפשר לתת מעט ט"ט בכל צד ולהעמיד בה אריח שרחבו טפח ומחצה, שבשיעור זה היא נראית כדבר קבוע שאפשר לבנות עליה. וכל שיש בהקפו ג"ט יש בו רוחב טפח. ואם הניח ב' קורות סמוכות שרק ביחד הם יכולות לקבל אריח, לת"ק אם הם מקבלות יחד אריח לרחבו שזה טפח כשרות, ולרשב"ג אם הם מקבלות ביחד אריח לארכו שזה ג"ט, כשרות. ואם שתי הקורות אינם באותו גובה של המבוי ואם היו סמוכות היה בהם כדי לקבל אריח, לרבי יוסי ברבי יהודה כשרות אם שתי הקורות ב' י' טפחים לכ' אמה, דס"ל כרבי יהודה אביו שאומרים רואין אותה כאילו היא של תמכת אע"פ שהיא של קש או קנים, אבל לענין הכשר קורה למעלה מכ"ל לא ס"ל כוותיה, וכתבו התוס' (ד"ה ובלבד) שלפי המבואר בסוכה כ"ב שזו אמורים חבוט רמי דבבר שאין רחבו טפח, איירי הכא שהם סמוכות ולו פחות מג"ט, ולרבנן אפילו בתוך ג"ט פסולה דבעינן קורה הראויה לקבל אריח.

חוזק הקורה - לת"ק הקורה צריכה להיות חזקה כדי לקבל אריח, ולרבי יהודה אם היא רחבה א"צ שתהיה חזקה, ואף אם היא של קש או קנים שזה מין שאינו יכול לקבל אריח, או עקומה שאין אריח יכול לעמוד עליה, או עגולה אבל יש בה רוחב טפח, כשרה. ולרב צריך שתהיה הקורה רחבה וחזקה כדי לקבל אריח, אך אם היא רחבה ד"ט א"צ שתהיה חזקה,

שיטת רשב"ם (תוד"ה אתנייה) שלפי רב אין מחלוקת בין ת"ק לר"י, אבל שיטת התוס' שרוב הופך את השיטות במנתי', ושיטת ר"ת שרוב מדבר לפי חכמים, וזה כמו גירסתנו במשנה, וזוה הוכיחו התוס' שאין הלכה כרב שאמרו לעיל י"א. שצורת הפתח אינה מועילה בפתח הרחב מי' אמות, שהרי כאן המשנה נשתנה כגירסתו של רב ושם לא, וכן פסקו הגאונים ובהלכות גדולות.

מעמדי הקורה אם הניחה ע"ג יתדות לרבה בר רב הונא אינם צריכים להיות חזקים כדי לקבל קורה ואריח אלא רק קורה, כיון שלא מניחים אריח על הקורה, ורק בקורה עצמה צריך קביעות כיון שהיא נועדה להכר, ולרב חסדא צריכים מעמידה להיות חזקים כדי לקבל קורה ואריח.

הניח קורה ע"ג כותל ופרס עליה מחצלת שהיא גבוהה ג"ט מן הקרקע, קורה אין כאן כיון שהיא מכוסה, ומחיצה אין כאן כיון שהגדיים בוקעים בה.

קורה הנוגעת רק בצד אחד של הכותל או ב' קורות שאין נוגעות זו בזו, אם המרחק פחות מג' כשרה, ולרשב"ג עד ד' כשרה.

קורה עקומה שעקמימותה למעלה מכ' אמה או למטה מי' טפחים, רואים מקום העקמימות כאילו אינו, ואם אין בין זו לזו ג"ט כשרה, ואף אם העקמימות מוחוץ למבוי כשרה, ולא חוששים שיבוא להמשך אחריה מוחוץ למבוי.

תמצית ההלכה

דיני הקורה - המניח קורה בפתח מבוי שאינו מפולש מותר לטלטל בו, מפני שהקורה היא היכר שלא יבואו לטלטל ברה"ר. צריך להניח את הקורה לשם הכשר מבוי, ותהיה רחבה טפח וראויה להחזיק עליה אריחים, ותגיע מכותל לכותל (ועד ג"ט אומרים לבד), ותהיה נראית, ואין להעמידה מוחוץ למבוי (אפילו צמוד למבוי), או למעלה מכ' אמה (א"כ עשה לה ציור וכיוו). וכתב הרמ"א שטמבואות שלנו יש להכשירם ע"י צוה"פ, ולא ע"י לחי או קורה. (סימן שס"א).

כל שיש בהקפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח, שהרי יש שעשה שלמה היה "עשר באמה משפתו עד שפתו" –חלל שלו מלבד עובי דפנותיו, ועל הקפו נאמר "וקו שלושים באמה יסוב אותו סביב", ואע"ג דכתיב על שפתו "ועביו טפח", מ"מ היה זה דק מאוד כ"פרח שושן" שלמטה עביו טפח ולמעלה משהו, ואותו משהו אינו נכלל בשיעור ל' אמות של הקפו, דמדדו מבפנים, והקשו התוס' (ד"ה והאיכא) שמשמעו כאן השיעור מצומצם. ולפי חכמי המידות אין החשבון מדויקדק. עוד מבארת הגמי' ששיעור הים שעשה שלמה היה מאה וחמישים פעמים שיעור מקוה טהרה, ושיעור מקוה הוא מ' סאה דכתיב "ורחץ במים (משמע מים מחוברים יחדיו שזה מי מקוה) את כל בשרו" מים שכל גופו נכנס בהם, שזה אמה על אמה בגובה ג' אמות ושיעור חכמים שזה מ' סאה, וק"נ פעמים שיעור ג' פעמים אמה על אמה (אמה מרובעת) זה ת"ג אמות מרובעות, ואם הים היה מרובע בגודל עשר על עשר היה בו ת"ק אמות מרובעות, ואם היה עגול יש בו שע"ה אמות מרובעות, שהרי המרובע הוא רבע יותר מהעיגול כדאיתא במתני' שכל שיש בהקפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח, וצ"ל שג' האמות התחתונות היו מרובעות ובהם היה שלש מאות אמות מרובעות, וב' העליונות היו עגולות (כתב תיב' "שפתו עגול") ובהם היה ק"נ אמות מרובעות שזה רבע פחות מ' אמות שיש בריבוע, וכתב "אלפים בת כיל" והיינו ו' אלפים סאין דבת זה ג' סאין, והא דכתיב "מחזיק בתים ג' אלפים" היינו כשהיה גדוש, והגודש מוסיף שליש (ונ"מ למקח וממכר, אם התנה לתת סאה גדושה או לתקן כלי המידה. תוד"ה ש"מ), וכדמצינו ששידה וכדו' המחזיקים מ' סאה בלח שזה ס' סאה ביבש אינם מקבלים טומאה מפני שהם גדולים יותר מדאי אין תורת כלי עליהם לפי שאינם מיטלטלים מלאים וריקים, ובכלי שגבהו כחצי ארכו ורחבו קאמר.

דיני הלחי

לאחר שנתבארו לעיל דיני הקורה המתירה לטלטל במבוי, מבארת הגמרא את דיני הלחי, גודלו, מקומו, לחי העומד מאיליו, ולחי העשוי מבעלי חיים.

י"ד: גודל הלחי - הלחי צריך שיהיה גובהו י' טפחים, ורחבו ועוביו כל שהוא ואפי' כחוט הסרבל, ולרבי יוסי ורבי צריך שיהיה רחבו ג' טפחים, ויש מחלוקת אמוראים אכן לפסוק הלכה, והלכה כמנהג העולם לעשות לחי משהו, וכן בהלמי אין הלכה כרבי יוסי שאסר, אלא מותר לעשות מי מלח בשבת בשביל לתת על עופות צלויים, ואם נותן מלח על העופות ואח"כ נותן עליהם משקין מותר גם לרבי יוסי. תוד"ה פוק.

עשה לחי לחצי מבוי מותר לטלטל בחצי המבוי הפנימי, ולא חוששים שישתמש בכולו.

הגביה הלחי ג"ט מן הקרקע, או שהרחיקו מהכותל ג"ט, לא עשה כלום, ואף לרשב"ג דס"ל שעד ד' טפחים אמרינן לבוד הכא פסול, דהוי מחיצה שהגדיים בוקעים בה.

השותה מים לצמאו מברך לפניו שהכל נהיה בדברו, ולר"ט מברך לפניו בורא נפשות רבות, והלכה כמנהג העולם.

ט"ו. לחי העומד מאיליו ולא בקעוהו והזמיניהו ללחי, אם לא סמכו עליו מאתמול שהיה שם לחי אחר ונפל לכו"ע לא הוי לחי, ואם סמכו עליו מאתמול אחרי שכבר עמד, לאביי הוי לחי דס"ל דלחי משום מחיצה ומחיצה העשויה מאיליה הויא מחיצה, ולרבא לא הוי לחי דלחי משום הכר ולא הוי הכר אלא בעשאו לכך. ולדברי רבא הא דאיתא בברייתא שאבנים הבולטים מכותל המבוי כשרים ללחי אם אין ביניהם ג"ט, איירי בעשאם לכך, וקמ"ל שלא אומרים שהם עשויות להמשיך לבנות את הכותל דא"א לדבך בנין חדש בישן בלי זה. והגמ' מביאה מעשה שרב אמר שדקל אינו כשר ללחי כיון שלא סמכו עליו מאתמול, ומבואר שאם סמכו עליו כשר, אלאמא הלכה כאביי, וזה אחד מהמקומות י"ל קג"ש שהלכה כאביי.

מחיצה העומדת מאיליה לכו"ע כשרה, ולכן אילן או גדר או חיצת הקנים (קנים מחוברים הנטועים כמחיצה עם רווח של פחות מג"ט ביניהם) הנמצאים סמוך לבאר מים מהני מדין דיומד, ואילן המייסך על הארץ שאין נופו גבוה ג"ט מהארץ ועיקרו גבוה י"ט מטלטלים תחתיו (עד בית סאתים, אבל ביותר אין מטלטלים אף אם נטעו לכך, משום דהוי דירה שתשמישה לאויר שמוחוץ לה, שהיא עשויה לשמורי השדות להציל מפני החמה, ולא דירה היא כיון שעל כרחו הוא דר שם, אבל מקום שתשמישו לדירה מהני אפי' בית י' כורים), והשובת (-שקידש עליו היום וקנה שביתה) בתל שהוא גבוה י"ט או בנקע עמוק י"ט, או ששבת בקמה קצורה ויש מסביבו שיבולים שהניח מלקוצרם והם גבוהים י"ט ויש בהם ד' אמות עד בית סאתים, מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה. וכן העושה סוכתו בין האילנות הסוכה כשרה אף אם לא נטעם לכך, אמנם בסוכה מוקי שחיבר שם הוצא ודפנא. כדי שלא יקשה לרב אחא בר יעקב דס"ל שמחיצה שזזה ברוח אינה מחיצה, ולפי זה משם אין ראהי להכשיר מחיצה העומדת מאיליה, אי נמי איירי התם אפילו כשרוב המחיצה מהאילן. תוד"ה תא שמע. עוד כתבו התוס' (ד"ה תל) שגם המי"ד שצריך מחיצה העשויה בידי אדם, היינו שדבר שאינו ראויו להעשות בידי אדם כגון בעלי חיים פסול, אבל תל ונקע וכדו' כשרים.

ט"ו: בעלי חיים כשרים ללחי ומטמאים משום גולל אפילו אם המת ניטל משם, דכתבי' וכל אשר יגע על פני השדה" לרבות גולל (- כסוי דף שנותנים על המת) ודופק, ולר"מ בעלי חיים אינם כשרים ללחי ולסוכה ולפסי ביראות ואין מטמאים משום גולל דכל מחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה.

תמצית ההלכה-

דיני הלחי- המניח לחי בפתח מבוי שאינו מפולש מותר לטלטל במבוי, מפני שהלחי נחשב כמחיצה, וצריך להעמיד את הלחי בתוך ג"ט לקרקע ולכותל המבוי (ואפי' מחוץ למבוי מהני). וצריך שהלחי יגיע עד גובה י"ט, ואין לעבוי שיעור, ואפשר לעשותו בכל דבר, ואי"צ להעמידו שם לשם לחי אך צריך שיסמכו עליו מע"ש, וצריך שיהיה חזק ולא יתנווד ברוח. (סימן שס"א).

מדיני גט- לריה"ג אין בעלי חיים כשרים לגט, דכתבי' וכתב לה" לרבות כל דבר, ומדכתבי' "ספר" שמשמע קלף לומדים שצריך דבר שאינו בעלי חיים ואינו אוכל. ולחכמים בעלי חיים כשרים, ד"ספר" לספירת דברים הוא דאתא, ומי"וכתב לה" דורשים שאינה מתגרשת בכסף אם נתן לה כסף ואמר לה התגרשי בו אלא בכתביה, דלא נילף מהקש הויה ליציאה, ולאביי מסברא אינה מתגרשת בכסף, דאין סיניגור נעשה קטיגור, והוא לומד למעט חליצה. (תוד"ה בכתביה). וריב"ג לומד דין זה מספר כריתות, ומדכתבי' כריתות ולא כרת לומד שצריך שהעגט יכרות בינו לבניה, ולא יתנה שלא תלך לבית אביה הלשון וכדומה (אבל אם התנאי הוא לל' יום הוי גט מיד, כיון שאחר ל' יום היא תהיה כרותה ממנו. וכתבו התוס' (ד"ה על) שאף אם מת אביה אינה כרותה, דכל יוצאי חלציו קרוים בית אביה). ורבנן לומדים דין זה מכריתות, וכרת כריתות לא משמע להו).

דיני מחיצות

הגמ' סיימה לבאר דיני היתר לטלטל במבוי ע"י לחי וקורה וכו', וכעת עוברת הגמ' לבאר דיני מחיצות, והיינו שכיון שרשות היחיד שמוותר לטלטל בתוכה אף יותר מוד' אמות היינו מקום המוקף מחיצות גבוהה י' טפחים, צריך לבאר מה נחשב מחיצה לענין זה (ולענין כלאים), ומה הדין כשלא כל המקום מוקף מחיצות. וכדלהלן.

שיירה שחנתה בבקעה והקיפוה בכלי בהמה, (ובברייתא איתא שהקיפוה בגמלים ואוכפות עביטין (-כר שחתת האוכף) שלפינן (-משאות) קנים קלחים של ירקות) מותר לטלטל בתוכה, ובלבד שהגדר תהיה גבוהה י' טפחים, ולא יהיה הפרצות יתירות על הבנין אפילו אם הם פחות מעשר אמות, ולא יהיו שם פרצות יותר מעשר אמות אפילו אם כל השאר מוקף מחיצה, אבל עשר אמות הרי זה כפתח.

ט"ז. מה הדין בפרוץ עומד- לרב פפא מותר, דאגמריה רחמנא למשה (שהרי מחיצות והלכותיהן הם הלכה למשה מסיני) שלא יהיה הרוב פרוץ. ולרב הונא בריה דרב יהושע אסור, דאגמריה רחמנא למשה שצריך לגדור את הרוב. וכתבו התוס' (ד"ה פרוץ) שמשמע מכאן שאפשר לצמצם שיהיה חצי חצי בדיוק. הגמ' מוכיחה ממתני' כדברי רב פפא, דתני ולא יהיו פרצות יתירות על הבנין, ולא תני ולא יהיו פרצות כבנין, ואף שמברייתא משמע כרב הונא בריה דרב יהושע הלכה כרב פפא, משום דדייקא מתני' כוותיה.

דין פרוץ עומד לענין סכך- המקרה סוכתו בשפודים או בארוכות המייטה שאין מסככים בהם כיון שהם כלים והם מקבלים טומאה, אם יש רווח ביניהם כמותם כשרה, הגמ' אומרת שלרב הונא בריה דרב יהושע איירי במעדיף לתת כשר יותר מן הפסול, או שאם הם נתונים שתי יתן את הסכך ערב או איפכא שאז בהכרח יהיה הסכך הכשר מרובה מהפסול, דאלי"כ הוא יפול. רש"י. והתוס' (ד"ה רש"י) הביאו גירסת ר"ח שקושיית הגמ' היא והא אי"א לצמצם, והיינו למלא את כל הרווח, ואי"כ קשה לענין, ולפי היתרוצוים אז כל הרווח מלא. עוד כתבו התוס' שרבא מכשיר במעדיף ולא חושש שמאל לעדיף.

דיני מחיצה לענין כלאים- מחיצה העשויה מקנים עומדים שאין בהם ג"ט, צריך שלא יהיה ביניהם ג"ט שלא יוכל גדי לקפוץ ביניהם בבת אחת, אבל ברווח פחות מג"ט כשר אפילו בפרוץ מרובה על העומד, דאמרינן לבוד וכולו הוי עומד. מג' ועד ד' ולא ד' בכלל צריך שלא יהיה ביניהם כמותם ואף שהרווח הוא ג' טפחים, כיון שהעומד מרובה וא"א לומר דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומנטל ליה, הוו להו פתחים, (ולרב פפא איירי בנכנס ויוצא), דאם הפרוץ מרובה אסור לזרוע אף כנגד העומד דלא אלים עומד פחות מדו"מ להתיר לזרוע כנגדו. (לאביי זה לדברי רבנן שרק ג' הוי לבוד ומ"מ להתיר לטלטל כנגדו צריך ד', ולרבא זה לדברי רשב"ג האומר לבוד בד' טפחים, והיינו דווקא למעלה כעין קורה, אבל למטה אם יש ביניהם ג"ט לא אמרינן לבוד, דהוי מחיצה שהגדיים בוקעים בה). מדו' ועד י' יו' בכלל, צריך שלא יהיה ביניהם כמותם, ואם היה פרוץ כעומד, כנגד העומד מותר שיש כאן שיעור חשוב של מחיצה, וכנגד הפרוץ אסור, ובעומד מרובה בכל השיעורים הנ"ל, מותר אף כנגד הפרוץ, וביותר מו' אם יש פריצה בגודל זה הכל אסור. **נפריצה ביותר מו' אסור**, ואם נתן בפריצה ענף מלמעלה מותר דצורת הפתח מועילה בכלאים גם ליותר מעשר.

עשית מחיצה של שתי או ערב

סתם מחיצה היא של שתי וערב, ומחיצה שהיא רק של שתי (קנים עומדים) או רק של ערב (חבלים שוכבים) צריך להגיע לדין לבוד כדי להכשירה, וגם באופן זה י"א שזה קולא מיוחדת באופנים מסוימים ולא בכל מקום זה מועיל, וכדלהלן.

ט"ז: מקיפים ג' חבלים זה למעלה מזה, ובלבד שלא יהיה בין חבל לחבירו ובין התחתן לקרקע ג' טפחים אלא משהו פחות, וצריך שיהיה שיעור עובי החבלים יותר מטפח כשיעור ג' משהויון, כדי שהכל יחד יהיה י' טפחים. מקיפים בקנים עומדים, ובלבד שלא יהיה בין קנה לחבירו ג' טפחים.

עומד מרובה בשתי (-כגון קנים) כשר, ובערב (-כגון חבלים) אם יש בין החבלים יותר מג' טפחים בין למטה בין למעלה ובין באמצע פסול, למטה פסול משום דהוי כמחיצה שהגדיים בוקעים בה שזה פוסל אפילו אם יש מלמעלה מחיצה י"ט, דמחיצה תלויה אינה מותרת, למעלה פסול משום שהאויר שמעל החבל העליון עד הרקיע מצטרף לאויר שלמטה בין העליון לאמצעי שהוא יותר מג'ט, ומבטל את המחיצה, ובאמצע פסול משום דהוי עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות. ואם עשה פחות

מג"ט וחבל משהו, ופחות מג"ט וחצי וחבל משהו, ופחות מג"ט וחבל חצי טפח ומשהו, שמא י"ל שאינו כשר כיון דאתי למיטעי. (תוד"ה א').

ורב המנונא **מסתפק** בהביא מחצלת ז' חוקק בה ג' אבל נשאר משהו למטה, והעמידה בפחות מג' לקרקע, דהוי עומד מרובה על הפרוץ מרוח אחת, ואין אויר מבטל עומד המרובה ממנו. ולרב אשי הספק היה במחיצה תלויה שהביא מחצלת עשרה והעמידה ג"ט או יותר מהקרקע, ולמעשה לא הכשירו מחיצה תלויה אלא במים כגון למלא מים לגוזזטרא שמעליהם.

מתי מועילה מחיצה של שתי או ערב- לרבי יהודה מחיצה שאינה של שתי וערב אלא או שתי או ערב אינה מועילה אלא לשיירא (ג' אנשים) שנותנים להם כל צרכם, או ליחיד לשטח של פחות מבית סאתים, אבל ליחיד יותר מבית סאתים לא אע"פ שהוקף לדירה. ולחכמים מהני אף ליחיד יותר מבית סאתים לפי הצורך ואף יותר מו' סאין, ובלבד שלא יהיה בית סאתים פנוי מכלים דאפילו הקיפו הקיפו ד' סאין לג' בני אדם ויש שם ב' סאין פנוי מכלים לא מהנו המחיצות, (ואין הכונה פנוי מאדם שמחשבים ב' סאים לכל אדם), ואם הקיפו ז' פנוי משמישי בשש מותרים בהכל, ואם משתמשים בחמש אסורים בהכל. ולרבי יוסי ברבי יהודה מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה ואינה מועילה אף לשיירא לכל צרכם אבל מחיצה היא לבית סאתים לאחד ולשניים ולבית שש לשיירה. ויחיד בישוב, לת"ק אסור כיון שהוא יכול לעשות מחיצה טובה, ולחכמים מותר.

י"ז. שיירא של ג' ומת אחד מהם בשבת או שהיו ב' ונתוספו עליהם בשבת- לרב הונא שבת גורמת ואם כשנכנסה שבת היה אסור נאסרה כל השבת, ואם כניסת השבת היה מותר הותרה כל השבת, (וכן בעירבו ב' חצרות או ב' תניות יחד דרך הפתח או החלון, ונסתם, הואיל והותרה הותרה ומותרים לטלטל דרך חלונות אחרים שהם פחותים מד' טפחים), ולרב יצחק דיורים של אותה שעה גורכים.

הגמ' מבארת שאין מחלוקתם שייכת למחלוקת בענין חצר או בית שנפרצו מב' רוחות בשבת או מבוי שניטלו קורותיו או לחייו, (רש"י בכתב ידו גורס קורתו או לחיו, ואע"פ שלרבי יהודה יש מבוי שניטר בב' קורות או ב' לחיים כגון מבוי מפולש, מי"מ גם אם ניטלה קורה אחת או לחי אחד אסור לטלטל שם. תוד"ה קורותיו) שלרבי יהודה מותרים לאותה שבת דשבת הואיל והותרה הותרה, ואסורים לשבתות הבאות, ולרבי יוסי אם אסורים (-כשם שאסורים) לשבתות הבאות אסורים גם לאותה שבת, דלרב הונא י"ל ששאני התם שאין מחיצות, ולרב יצחק י"ל דשאני התם שאין שנינו במספר הדיורים, והלכה כרב הונא ששבת הואיל והותרה הותרה, ואם עירב לצורך שנה ונסתם הפתח אפילו באמצע השבוע ואח"כ נפתח בשבת מותר. תוד"ה עירב.

תמצית ההלכה-

מחיצה ע"י שתי בלא ערב, כגון מקלות התקועות בקרקע ואין בין מקל למקל ג"ט (ואינם נדים ברוח), או ערב בלא שתי, כגון כמה חבלים זה למעלה מזה ואין בין החבלים ג"ט, מועילה ליחד או שניים ששבתו בבקעה לקיף עד בית סאתים, ואם הקיפו יותר אסור לטלטל בכל ההקף יותר מדו"א אפי' אם הם צריך זאת להשתמישיהם, וכן אסור לטלטל משם לכרמלית גמורה, ואפי' הגיעו לשם עוד ישראלים אחר כניסת השבת, נשאר המקום באיטור באותה שבת. ואם היו שם כניסת השבת ג' ישראלים דינם כשיירה (אבל עכו"ם אינו מצטרף, וי"א שגם קטן לא מצטרף), ומותר להם להקיף ע"י מחיצה גרועה אפי' שטח גדול, ובלבד שלא יהיה במקום המוקף שטח של בית סאתים פנוי. ואפי' אם מת אחד מהם אחר כניסת השבת, מותרים באותה שבת, אבל לא בשבת הבאה. (סימן שס"ו).

ד' דברים פטרו במחנה

לאחר שנתבאר מה הקילו חכמים לענין טלטול ליוצאים בשיירה, מבארת הגמ' מה הקילו חכמים לאנשי מחנה היוצאים למלחמה.

גזל עצים- מחנה היוצאת למלחמה מותרים בגזל עצים יבשים וכ"ש בלחים, ואף שכבר התנה יהושע להתיר לרעות ביער חבירו ולא יקפיד בעל היער, דלאו לקצירה קאי, או לקחת עצים משדותיו, לא התיר אלא בקוצים מחוברים לחים, במחנה מותרים אף בעצים תלושים יבשים שתלשו הבעלים לצורכם להסיק בהם, דבעלמא הוי גזל.

י"ז: לר"י בן תימא **חונים בכל מקום, ובמקום שנהרגו שם נקברים** אף אם יש להם קוברים, אבל מת מצוה קונה מקומו מתקנת יהושע רק אם אין לו קוברים יושיים, (כדמצינו שכתן נטמא למת מצוה אם קורא ואין עונים אותו). מת מצוה המונח על המיצר מצד לצד, שניתנה רשות לפנותו מפני כהנים ועושי טהרות, מפנהו לימין הדרך או לשמאלה, לשדה

בור ולא לשדה ניר, ולשדה ניר ולא לשדה זרע, ואם שניהם שוים יפנה לאיזה שירצה.

פטורים מרחיצת ידים במים ראשונים, אבל מים אחרונים חובה מפני מלח סודומית שטובל בו אצבעו. ועכשיו אין נוהגים במים אחרונים משום שאין מצוי מלח סודומית, אי נמי לפי שאין רגילים לטבל האצבע במלח אחרי האכילה. (תוד"ה מים). המודד מלח צריך ליטול ידיו.

מותרים בדמאי (ספק מעושר, וחומרא דרבנן היא, דרוב עמי הארץ מעשרים) לב"ה, וכן העניינים מותרים, ולב"ש אלו ואלו אסורים בדמאי. ובירושמי י"א דאיירי בנכרים, ולפ"ז החידוש הוא שלמרות שטבל אסור בהנאה בדמאי הקילו. תוד"ה ואת.

פטורים מעירובי חצרות אבל בעירובי תחומין חייבים, דתני רבי חייה לוקים על עירובי תחומין דבר תורה, דכתיב "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ולוקים גם כשהאיסור הוא בלשון אל, כדמצינו שלוקים על "אל תפנו אל האילים" לפי המ"ד שלוקים על לאו שאין בו מעשה, אי נמי עקימת שפתי הוי מעשה. (תוד"ה אל). ואף שאין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת ביי"ד אף היכא שהתרו בו למלקות ולא למיתה, דהאזהרה ניתנה למיתה ולא למלקות, והוצאה מרשות לרשות יש בה מיתת ביי"ד, הכא כתיב אל יצא ולא כתיב אל יוציא ואין כאן לשון הוצאת משוי. רש"י. והתוס' (ד"ה לאו) מבארים שהפסוק כולל איסור הוצאה, דפשטיה דקרא משמע שלא יצא עם כליו ללקוט את המן כדרך שעושים בחול, וכונת הגמ' כאן שגם למ"ד תחומין דאורייתא היה מקום לומר שלא לוקים כיון שזה כולל גם איסור הוצאה, ומשני שעיקר הפסוק מדבר בתחומין ולכן לוקים.

עושיין פסין:

הקדמה לפרק שני- בפרק ראשון נתבאר דיני מביי שאסור מדרבנן לטלטל בו ללא לחוי וקורה, ונתבאר דיני הלחי והקורה, ומה הדין בכל מיני סוגי מבואות, וכן נתבאר כמה אופנים שבהם נחשב המוקס למוקף מחויצות. בפרק שני יתבאר באיזה אופן הקילו החכמים מלאי מים מבאר הנמצאת באמצע רה"ר, עוד יתבאר בפרק זה דיני קרפף.

פסי ביראות

אסור להוציא מרה"י לרה"ר בשבת, ועל כן בור מים שהוא עמוק עשרה טפחים ורוחבו ד' טפחים אסור לדלות ממנו מים בשבת לרה"ר, א"כ הוא ממלא לתוך חלל המוקף בדיומדין, וכדלהלן.

בארות מים שברה"ר שהם עמוקה י"ט ורחבים ד"ט, שזה רשות היחיד, ואסור למלא מהם מים בשבת, לרבי יהודה מותר למלא מהם מים ע"י עשית פסים שגובהם י' טפחים ורוחבם ששה ועובים כל שהוא, והיינו שיעשה ד' דיומדין (דיו עמודין) הנראים כשמונה, והיינו שבכל פינה יעשה כמין ר' שנטטה אמה לכל צד, ונמצא שבכל צד יש משני הצדדים דופן אמה. ולר"מ צריך לעשות עוד ד' פסים פשוטים שרוחבם אמה באמצע כל צד. וכתבו התוס' (ד"ה עושין) דאף דבעינן שלא יהיה פרוץ מרובה על העמוד, הכא כיון שיש אמה מכל צד הוי כפתח. עוד כתבו התוס' (ד"ה וארבעה) דלא אמרינן לר"מ דאתי איריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, דלגבי עולי רגלים הקילו ואוקמוה אדאורייתא.

מרחק הפסים מהבאר- מותר להקריב את הפסים לבאר ובלבד שיוכל להכנס בפנים פרה עם ראשה ורובה ולשתות, וראשה ורובה של פרה זה ב' אמות (י"ט), ובפחות מזה חוששים שהוא ימשך אחר פרתו ויוציא דלי מחוץ למחיצה. ומותר להרחיק כמה שירצה, ובלבד שירבה בפסין שלא יהיה ביניהם י' אמות לר"מ, וי"ג ושליש לר"י. ולר"י אפשר להקיף עד בית סאתים.

י"ח. באיזה בארות ובורות מועילים דיומדין- לר"ע מקיפים בפסים באר הרבים והיחיד שאין המים נגמרים שם, ובור הרבים שאם יגמרו המים יזכירו זה לזה שאסור לטלטל שם, אבל לא בור היחיד, וי"ל דמתני' כר"ע, ונקטת ביראות ולא בורות כיון שבהם מועיל אף בבאר של יחיד. ולרבי יהודה בן בבא אין מקיפים בפסים אלא באר הרבים דבעינן מים הראויים לאדם (תוד"ה בור, השני), וי"ל דמתני' כריב"ב, וביראות היינו ביראות דערלמא, אבל ביראות דיחיד לא. ושיטת חנניה שא"א להקיף בור של מים מכוסטים אלא ע"י חבלים ולא ע"י פסים, דלפעמים נגמרים המים ואסור לטלטל שם, דלא הותרו ביראות אלא כדי שיהיו מים לבהמות עולי רגלים. ויתכן שמודה חנניה למתני' שבבאר מים חיים מועיל פסים.

תמצית ההלכה-

לא התירו הפסים האלו אלא בארץ ישראל ולבהמת עולי רגלים בלבד והוא שיהיה באר מים חיים של רבים, אבל אדם ירד לבאר וישתה או ערקה לו מחיצה מקפת לבאר גבוהה עשרה טפחים ויעמוד בתוכה וידלה וישתה, ואם היה הבאר רחב הרבה שאין אדם יכול לירד בו הרי זה ידלה וישתה בין הפסין. וכן בור הרבים ובאר היחיד אפילו בארץ ישראל אין ממלאין מותן אלא אם כן עשו לתן מחיצה גבוהה עשרה טפחים. (רמב"ם שבת י"ז). ובשו"ע לא הזכיר דינים אלו.

דיומדין היינו שני עמודים, ד"דיו" היינו שנים בלשון יוני. ואגב זה הגמ' מבארת דין מעשר באילן שטוען פירות ב' פעמים בשנה (דיפורא), ואין היתה בריאת אדם וחיה לרבי ירמיה בן אלעזר דס"ל שאדם הראשון נברא עם דיו פרצופין או למי"ד שנבראה מן הזנב, ואגב זה מבארת הגמ' את האיסור ללכת אחרי אשה, דלמי"ד שהאדם נברא עם ב' פרצופים מסתבאר שהזכר הלך מלפנים, והגמ' מביאה עוד כמה מימרות מדברי רבי ירמיה בן אלעזר.

תאנים רעות שנלקחו מעם הארץ א"צ לעשרם שמפני שהם רעות לא חס עליהם מלעשרם, חוץ מדיפורא (דיו פירות – שטוען פירות ב' פעמים בשנה) שהוא חשוב.

בריאת אדם וחווה

י"א שאדם הראשון נברא עם ב' פרצופים, דכתיב "אחור וקדם צרתני", וכתיב "וייצר" עם ב' יודין, וכתיב "זכר ונקיבה בראם", (ומסתבר שאדם היה ראשון) והקב"ה חילק את האדם לשתיים, ו"ויבן אלוקים את הצלע" הכונה לפרצוף, ו"ויבן" היינו שקילעה הקב"ה לשערותיה של חווה והביאה אל האדם, וי"מ שבנאה הקב"ה לחוה כנבנין של אוצר שיהיה רחב מלמטה כדי לקבל את הולד, (ו"ויביאה אל האדם" היינו שעשה הקב"ה שושבינות לאדם הראשון שהשתדל בחיתונו לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת חופה, ומכאן לגדול שיעשה שושבינות לקטן ואל ירע לו).

וי"א שהצלע זה זנב, ו"אחור וקדם צרתני" היינו אחרון למעשה בראשית וקודם לפורענות, והיינו שבמבול האדם נענש ראשון, דכתיב "וימח וכו' מאדם עד בהמה", (אבל בקללה בתחילה נתקללה הנחש ואח"כ חוה ואח"כ אדם), והא דכתיב "וייצר" עם ב' יודין היינו אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי, והא דכתיב "זכר ונקיבה בראם" הכונה שבתחילה עלה במחשבה לברוא שתיים ולבסוף לא נברא אלא אחד דכתיב "כי בצלם אלוקים עשה אותו", והא דכתיב "ויסגור בשר תחתנה" הכונה למקום החתך.

י"ח: תשובה שעשה אדם הראשון על חטאו- אדם הראשון חסיד גדול היה, וכיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית ופירש מן האשה והעלה זרזי תאנים על בשרו מזהה ושלושים שנה, שבהם היה בנדוי – זנוף, שגער בו הקב"ה דכתיב 'המן העץ וכו' וקללו, ובאותם ימים הוליד רוחין שדין ולילין – מיני מזויקן משכבת זרע שראה לאנוסט.

אחורי אשה – אסור ללכת אחורי אשה ואפי' היא אשתו דהוי גנאי, ואם נזדמנה לו לפניו על הגשר יסלקנה לצדדים ויעבור לפניה, וכל העובר אחרי אשה אשת איש בנהר שהיא מרימה את בגדיה והוא סמתכל בבשרה, אין לו חלק לעוה"ב. ומה שמצינו שאלקנה שהיה נביא ואחד מבי' נביאים שנקראו איש אלוקים ואלישע ומנוח הלכו אחרי האשה, היינו אחרי דבריה ועצתה, (וי"א שמנוח עם הארץ היה). מוטב ללכת אחורי ארי ולא אחורי אשה אשת איש, ואחרי אשה ולא אחרי עבודת גילולים שמה ימשך אחריה, ואחרי עכו"ם ולא אחרי בית הכנסת בשעה שמתפללים מפני שהוא נראה ככופר. וכתבו התוס' (ד"ה ולא) דאיאת בתוספתא שפתח הבתי' כנסיות הוא במזרח כמו במשכן, ונראה דקסבר האי תנא שהשכינה במערב והיו משתחיים למערב, או שהיו ממזרח לארץ ישראל וירושלים שלכיוון שם מתפללים. אמנם כתבו שאינו נראה שאחורי בית הכנסת היינו לצד הארון, אלא הכונה לצד פתח בית הכנסת שזה מאחורי העם.

המרצה מעות לאשה מיידו לידה או מידה לידו בשביל להסתכל בה, אפילו הוא דומה למשה רבינו שקיבל תורה מהר סיני, לא ינקה מדינה של גיהנום.

אומרים מקצת שחבו של אדם בפניו ואינו דרך ארץ לומר כולו מפני שנראה כמחניף, וכולו שלא בפניו.

והנה עלה זית טרף בפיה- אמרה היונה לפני הקב"ה יהיו מזונותי מרים בידיך ולא מתוקים כדבש בידי בשר ודם –נה.

כל בית שנשמעים בו ד"ת בלילה שוב אינו נחרב.

מיום שחרב בית המקדש ופסקו הכהנים מלברך בשם המפורש, דיו לעולם להשתמש בשם של ב' אותיות- י'ה, בין לשבח לפני

הקב"ה בין לברך איש את חבירו, דכתיב "כל הנשמה תהלה י'ה" כלומר זה השם שכל הנשמה כולה ראויה להשתמש בו, ושם המפורש ושל ד' אותיות ניתן רק לכתבים.

נתקללה בבל נתקללו שכניה מקללתה, נתקללה שומרון נתברכו שכניה מקללתה. ואף דכתיב "ושממו עליה אויביכם", הכא היו שם בני יהודה, אי נמי הכונה שאינה מוציאה פירות כמו בזמן שישראל עליה. תוד"ה נתברכו.

י"ט. גיהנום - שלא כמידת בשר ודם מידת הקב"ה, שמי שנתחייב מיתה למלך רוצה לקללו, ואצל הקב"ה לא די ששותק אלא שמשבח ודומה לו כאילו הקריב קרבן. עוברי רצון הקב"ה מעמיקים להם גיהנום. פושעי ישראל מצדיקים עליהם את דין גיהנום, ואין אור של גיהנום שולט בהם, ואפילו ריקנים שבהם מלאים מצוות כרימון, (והא דכתיב "עוברי בעמק הבכא" איירי באותה שעה שמתחייבים בגיהנום, ואברהם בא ומוציאם משם ומקבלם, חוץ מישראל שבא על בת עכו"ם שהיא מושכת ערלתו ואין אברהם מכיר), אבל של עכו"ם אפי' על פתחו של גיהנום אינם חוזרים בתשובה, דכתיב "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי" משמע פושעים עכשיו, ולרב כהנא הכונה שהיו פושעים מעיקרא. ג' פתחים יש לגיהנום, במדבר בים ובירושלים (וי"ל שזה במקום שיוצא עשן בגי בן הינום בין ב' תמרות שהם ציני הר הברזל הכשרות ללולב). וז' שמות יש לו- שאול, אבדון, באר שחת, בור שאון, טיט היון, צלמות, ארץ התחתית, ומכונה גיהנום מפני שזה גלא עמוקה שחנני יורד לה על עסקי חיים (-ערוית), ומכונה תפתה מפני שכל המתפתה מיצרו יפול שם. פתח גן עדן אם בא"י בית שאן שפירותיו מתוקים משאר ארץ ישראל, אם בערביא בית גרם, אם בין הנהרות דומסקנין, בבבל לאביי מעבר ימינא לרבא הרפניא.

המשך סוגית דיומדין

הגמ' חוזרת לעסוק בהתר המיוחד למלא מים מבור שהוא רה"י הנמצא ברה"ר, כאשר ממלא לתוך חלל המוקף בדיומדין. והגמ' מבארת מתי צריך להניח עוד פסים בין הדיומדין, והאם תל המתלקט או מחיצה מקנים כשרים לדיומדין.

י"ט: המרחק בין הדיומדין- לר"מ יכול להרחיק בין הדיומדין כמלוא שתי רבקות שבכל אחת ג' בקר, ורוחב כל פרה זה אמה ושני שלישי אמה, ונמצא שהשיעור הוא עשר אמות, וכ"ש שבפחות מהני. ולרבי יהודה בכל רבקה יש ד' בקר, שזה בין שלש עשרה לארבע עשרה אמות והיינו י"ג אמה ושליש. ונמצא שבבור רחב שמונה אפילו לר"מ לא בעינן פסים פשוטים, ואם הבור רחב שתיים עשרה לכר"ע בעינן פסין פשוטים, והשמונה ועד שתיים עשרה לר"מ בעינן ולר"י לא בעינן. והבהמות צריכות להיות קשורות זו חומרא שבזה ממעט הרווח שביניהם, אחת נכנסת ואחת יוצאת שזה קולא (עשר שוחקות לר"מ, ולא מצומצמות).

ו' ספיקות שישאל אביי את רבה-

א' האריך בדיומדין כשיעור פשוטין לר"מ עד שהרווח ביניהם היה י' אמות, האם צריך פשוטין להכר, או שהעיקר שאין ביניהם רווח י' אמות, לל"ק אין ראייה מדברי המשנה, ולל"ב מדקתני ובלבד שירבה בפסין ולא קתני ובלבד שירבה פסין מבואר שאפשר גם להאריך בדיומדין.

ב' לר"י אם מועיל פשוטין ביותר מי"ג ושליש שהרי ר"י לא הזכיר פשוטין כלל, וי"ל שבפשוטין אתי איריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, ומאיך שפשוטין יש יותר הכר מדיומדין.

ג' תל המתלקט י"ט מתוך ד' אמות אם מועיל כדיומד שהרי לענין שבת הוי רשות היחיד (ואם המדרון משופע פחות, אפי' יש בו גובה י' אמות הוי כארעא סמיכתא). ואמר רבה לאביי שאבן מרובעת אמה על אמה מועילה כדיומד כאילו נחקקה בפנים לצורת ר', אם אחרי החקיקה יש בה שיעור דיומד, ורואים כאילו תחקק. ואבן עגולה לת"ק אינו מועיל, ולרבי ישמעאל בנו של ריו"ח בן ברוקה מועילה כדיומד כאילו תחלק מבחוץ שתהיה ישרה ולא עגולה ותחקק מכפנים, (ולת"ק תרי רואין לא אמרינן). ותל המתלקט כאבן עגולה.

ד' חיצת הקנים שעשאה לכאן ולכאן כעין דיומד שההפרש ביניהם פחות מג' ספק אם נדון משום דיומד, אבל אם הקנים מחוברים למטה, לל"ק נדון משום דיומד, וכן מועיל אילן או גדר, ולל"ב אביי הסתפק כשהקנים מחוברים למטה ויש ביניהם ג', אבל כשאין ביניהם ג' אע"פ שאינם מחוברים למטה מועיל לדיומד.

כ. ה' חצר שראשה נכנס לבין הפסים אם מותר לטלטל מהחצר לשם ומשם לחצר. ורבה אמר שבחצר אחת מותר, ואם שתי חצרות פתוחות לשם אסור, ואם עירבו דרך הפתח שבמחיצה שביניהם, לרב הונא אסור שמא יאמרו שעירוב מועיל לבין הפסין כמו שאר שיתופי מבואות שמועיל גם אם אין פתח בין החצרות, ובאמת חכמים תיקנו שיתוף רק במבוי סתום שאורכו יתר מרוחבו, אבל פסים המפולשים מארבע צדדים לא מועיל לתת שם עירוב, ורק אם יש פתח ביניהם מותר, ולרבא מותר, ואם הדרן וערבן - שנפרצה בסוף החצרות פירצה גדולה מועיל לכוי"ע.

ו' יבשו המים בשבת מהו לטלטל בין הפסים. ולדעת רבה אסור, דלא נעשית מחיצה אלא בשביל המים, ואף לאבי דס"ל שבת הואיל והתרה הותרה, שאני הכא דליכא מחיצה. (תוד"ה מחיצה). ואם חזרו ובאו מים בשבת מותר, דכל מחיצה העשויה בשבת בשוגג או מזיד או אונס או צרון שמה מחיצה, (ואמנם במזיד אף שהזורק לתוכה בשבת חייב דרה"י מעליא היא, אסור לטלטל בה דרבנן גזרו עליה).

הזורק לבין פסי הבריאות חייב, ואפי' עביד כעין פסי הבריאות ברה"ר ואין שם בור, ואפי' בקעי בה רבים לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, (ולרבי יהודה אתו רבים ומבטלי מחיצתא ויסקל דרך הרבים לצדדים).

שתיה מרשות אחרת בשבת- לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר או יעמוד ברה"ר וישתה ברה"י, דחיישנן שמא ימשך גופו למקום הלוי ויציא הכלי עימו, (ולא חשיב הוצאה מרשות לרשות במה שהוא שותה, כיון שהמים נחים כבר בפיו הנמצא ברשות שהמים היו שם. תוד"ה לא), אלא יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה, וכן בגת אם ראשו ורובו בגת א"צ לעשר (אפילו במוזגו בחמין), אבל המוציא מן הגת הוי שתית קבע החייבת במעשר.

כ: **המשקה בהמתו הנמצאת ברשות אחרת** מהכלי, ללישנא קמא אם האדם מחזיק את הכלי שהיא שותה בו ואינו מחזיק את הבהמה באפסר בצוארה שלא תוכל לעקם ראשה לחוץ, בעיני ראשה ורובה דאי לאו הכי חיישנן שתעקם את ראשה ויוליך את הכלי אחריה, ואם האדם מחזיק את הכלי ואת הבהמה, יש להסתפק אי בעינן ראשה ורובה. וממנה שמצינו **שלא ימלא אדם מים בשבת ויתן בפני בהמתו** ויאחז הכלי בידו בזמן שהיא שותה, ואיירי שאינו מחזיק אותה, (אלא ממלא ושופך והיא שותה לבד) אין ראיה, דהתם איירי בהמה העומדת בבית וחלונות פתוחות לה לרה"ר (ולתוס' איירי שהבהמה עומדת ברה"ר) ויש לפניה אבוס ברה"ר גבוה י' ורחב ד' שזה רשות היחיד, וראשו אחד של האבוס נכנס לבין הפסים, ואשמעינן שלא ימלא מהבור ויגביה הכלי על ראש האבוס והוא עצמו ילך ברה"ר, אף שמוותר לעמוד ברה"ר ולטלטל ברה"י, דחיישנן שיתקלקל האבוס ויצא לרה"ר לתקנו ויקח איתו את הדלי, ואף שעל הוצאת הדלי לרה"ר אינו חייב, כיון שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך ולא הוי מלאכת מחשבת (ורק בנתכיון לכך ולא ידע שזה שבת חייב), וממילא חכמים לא גזרינן שמא יבוא לידו, כך מ"מ חוששים שאח"כ יקח את הדלי מרה"ר ויכניסו לרה"י. וממנה שמצינו שמוותר להאביס גמול (שכאם אינו אוזח בצוארו אינו יכול לתחוב) שראשו ורובו בפנים ליכא ראיה דבנקיט מנא ונקיט לה בעינין ראשו ורובו, דבשני גמל שצוארו ארוך וממילא אף כשרוב גופו מכפנים אם יעקם צוארו יגיע לרשות הרבים.

וללישנא בתרא אם הוא מחזיק את הכלי ואת הבהמה מותר דווקא כשראשה ורובה בפנים, ואם הוא מחזיק את הכלי ולא את הבהמה הגמ' מסתפקת אי מהני ראשה ורובה. וממנה שמצינו שלא ימלא אדם מים בשבת ויתן לפני בהמתו ליכא ראיה, כדלעיל.

כ"א. תנאי ההתר בפסי ביראות-

לא הותרו פסי ביראות אלא לבהמת עולי רגלים בלבד, אבל לצורך שתית אדם אסור למלא מים, כיון שהאדם יכול לרדת לבור ולשתות שם, אמנם אם מילא לבהמה ונשארו שם מים, מותר לאדם לשתות מהם, אי נמי נעשית הפסים צריכה להיות דווקא לצורך בהמה, ואם עשה לצורך בהמה מותר אף לאדם. (תוד"ה מיד'). ואם הבור רחב ואינו יכול לטפס מותר אף לאדם.

דווקא בבאר של מים חיים מותר אבל במכונסים אסור, דבעינין שיהיו המים ראויים לאדם, דכיון שמחמת המים זה מחיצה, בעינין מים חשובים.

מותר להחזיק את הכלי בשעה שהבהמה שותה, אם ראשה ורובה בפנים.

בבבל י"א שהותרו פסי ביראות משום דשכיחי מתיבתא, אבל בשאר חו"ל דלא שכיחי מתיבתא שתלמידים ילכו מעיר

לעיר ללמוד תורה אסור דלא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים וכיוצא בהם שהולכים לדבר מצוה, וי"א שאף בבבל לא הותרו פסי ביראות כיון דשכיחי מיא ולא הותרו פסי ביראות אלא מפני הדוחק.

בורגנים - י"א שבבבל אין הבורגנים מצטרפים לשיעור העיר לענין תחומין, כיון דשכיחי בידקי, אבל בשאר חו"ל מצטרפים, וי"א שאף בשאר חו"ל לא, כיון דשכיחי גנבי שגונבים אותם וממילא אינם חשובים להיות בתים, ואם יש מתוותא (לרש"י הכונה לעיירות רחבות שנשתיירו בהם מחיצות בתים. ולתוס' הכונה לכפרים קטנים, ופעמים גם עיר גדולה קרויה מתא, וממילא אם כתוב בגט מתא פלוני אין לחוש אם זו עיר גדולה או קטנה) בתוך ע' אמה ושיריים מצטרפות.

גודלה של תורה- דוד ואיוב אמרו שהתורה רחבה מאד ולא פירשו גודלה, וכן יחזקאל לא פירש גודלה, וזכריה פירש ואמר שארכה עשרים אמה של הקב"ה ורחבה עשר ואם יפשטו את המגילה יהיה גם רחבה עשרים, והיא כתובה בשני הצדדים נמצא גודלה ארבעים על עשרים, ואילו מידת העולם הוא זרת שזה חצי אמה על חצי אמה, נמצא העולם אחד משלשת אלפים ומאתים מהתורה.

כ"א: והנה ב' דודאי תאנים וכו'- תאנים הטובות אלו צדיקים גמורים, ותאנים הרעות אלו רשעים גמורים, ואלו ואלו עתידים שיתנו ריח.

הדודאים נתנו ריח- אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא. ועל פתחנו כל מגדים- אלו בנות ישראל שמגידות פתחיהם לבעליהם, וי"א שאוגדות פתחיהם לבעליהם.

גזירות דרבנן- אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה הרבה גזירות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי וקיימתים. הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה, שכל העובר על דברי סופרים חייב מיתה על כולם, אבל נעשה ולא תעשה יש בהם שאין בהם חיוב מיתה, ומה שלא נכתבו משום שהם "ספרים הרבה אין קץ", ולא ניתנו בהלכה למשה מסיני כדי שלא ישתכחו. (תוד"ה מפני). ורישא דקרא הוא "דברי חכמים כדרבנות" אלו דברי תורה שנמסרו למשה על פה ונחלקו בהם חכמי ישראל לאחר שנתמעט הלב ושכחו. כל המלעג על דברי חכמים נדון בצואה רותחת. כל ההוגה (-מחזו) בדברי תורה טועם טעם בשר. מעשה ברבי עקיבא שהביאו לו לבית האסורים מים שלא הספיקו אלא לנטילת ידים או לשתיה, ונטל מהם ידיו ואמר מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דברי חבירי, ואף שאפילו היוצאים למלחמה פטורים מנטילת ידים וכ"ש במקום סכנה, מחמיר על עצמו היה. (תוד"ה מטוב). ואם בילדותו כך בזקנותו על אחת כמה וכמה, ואם בבית האסורים ציער עצמו כל כך שלא בבית האסורים על אחת כמה וכמה.

אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה "לכה דודי נצא השדה (אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהן גזל ועריות ושבועת שוא ושבועת שקן, אלא בא נצא השדה ואראך תלמידי חכמים שעוסקיך בתורה מתוך הדחק) לנינה נכפרים (בא ואראך אותם שהשפעת להן טובה והן כפור בך) נשכימה לכרמים (אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות) נראה אם פרחה הגפן וכו' (אלו בעלי מקרא ובעלי משנה ובעלי גמרא) שם אתן את דדי לך (אראך כבודי וגודלי שבח בני ובנות)".

שלמה המלך- בשעה שתיקן שלמה עירובין לאסור להוציא מרה"י לרה"י חבירו, שלא יבואו להוציא מרה"ר לרה"י, ונטילת ידים סיג לטהרות, יצאה בת קול ואמרה "בני אם חכם לבך ישמח ליבי גם אני", וכן אסר שניות לעריות, וע"י כך אווזים ישראל במצוות רוחקים מעבירות. שלמה אמר על כל דבר של תורה שלשת אלפים משמלים, ועל של סופרים ארף וחמשה עשרים. ולימד סימני טעמים, ואסברה במאי דדמי ליה. היתה התורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים ובא שלמה ועשה לה אזנים.

כ"ב. קווצותיו תלתלים שחורות כעורב- שיש לדרוש על כל קוץ תילי תילים של הלכות, ואתה מוצאם במי שמשכים ומעריב עליהם לבית המדרש, ורבה אמר במי שמשחיר פניו כעורב, ורבא אמר במי שמשים עצמו אכזרי על אשתו ובניו.

הרשעים מקבלים שכרם מידי הקב"ה בעולם הזה כאדם שנושא משוי ומבקש להשליכו, והקב"ה מאריך אף מלהענישם וזה לטובה שיש להם שהות לחזור בתשובה, (תוד"ה ארך), אבל צדיקים גמורים הקב"ה מאחר מלשלם שכרם לעולם הבא.

עד איזה שיעור אפשר להקיף בדיומדין- שיטת רבי יהודה שא"א להקיף ע"י דיומדין אלא בית סאתים, ושיעור זה הוא על הבור עצמו, והבור יכול להיות ארוך וצר, אבל ההקף של פסי הבריאות יכול להיות יותר מבית סאתים ובלבד שלא יהיו מרוחקים מן הבור יותר מכדי ראשה ורובה של פרה (תוד"ה א), דאדם נותן עינו בבורו ולא במחיצתו. ולרשב"א אף בבית סאתים אין מותר ע"י פסי ביראות אלא בבור מרובע, ולא בארוך וצר. ולחכמים דין בית סאתים נאמר רק בגינה וקרפף שאין הקפן לדירה, אבל כאן אפשר להקיף אפי' בית כור או כוריים, כדיר סהר מוקצה וחצר שהקפן לדירה, ופסי ביראות כיון שהמים ראויים לשתית אדם חשיב תשמיש דירה, כלל אמר רשב"א כל שמשמשו לדירה אין שיעור להקיפו, וכל דירה שתשמישה לאויר מותר רק עד בית סאתים.

האם הילוך הרבים מבטל דין מחיצות- אם היתה דרך רה"ר עוברת בין הפסים, לר"י יסקנה לצדדים, דהילוך הרבים מבטל דין מחיצות, ואף שבב' בתים משני צידי רה"ר סובר ר"י שאפשר לעשות לחי וקורה בשני הצדדים ולטלטל ביניהם, שאני התם שיש ב' מחיצות גמורות בצדדים. ולחכמים הפסים כשרים אף אם לא סילק את דרך רה"ר לצדדים, (וריו"ח דס"ל שירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבים עליה משום שה רה"ר חולק על החכמים) (אבל לר"י אף שירושלים רתבה ט"ז אמה, ופסים מועילים רק עד י"ג אמה ושליש, מ"מ כיון שיש לירושלים צורת הפתח זה מועיל גם בשיעור זה. ואף לרב דס"ל שצורת הפתח אינה מועילה ביותר מי' אמות, היינו מדרבנן ולא מדאורייתא. (תוד"ה והא). עוד כתבו התוס' (ד"ה חייבים שלר"י ירושלים דינה כרה"ר אף שבשתי מחיצות היו רה"י, מפני שירושלים היתה מפולשת מד' צדדים. אי נמי ס"ל לר"י שצריך מדאורייתא ג' מחיצות, וכיון שיש ב' מחיצות שלימות אין הרבים מבטלים את הלחי וקורה שבבצ השליש, דס"ל דלחי וקורה משום מחיצה), ומ"מ ס"ל לחכמים בב' בתים משני צידי רה"ר שאסור לטלטל ביניהם ע"י לחי וקורה, ושאני פסים שהם נחשבים כד' מחיצות.

כ"ב: האם הילוך הרבים במקום שאינו נח להליכה מבטל דין מחיצות- לרבנן דס"ל דהילוך הרבים אינו מבטל דין מחיצות, כ"ש שכך הדין במקום שאינו נח להילוך, אבל לרבי יהודה דס"ל שהילוך הרבים מבטל דין מחיצה, אפי' היכא דלא ניחא תשמישתיה כגון תל המתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות ורבים מהלכים בו, ואפי' עולים לו בחבל ובמעלות בית מרון שהם צרים ויש שם מעבר רק לאדם אחד, לא חשיב מחיצה, וחייבים עליו משום רה"ר. וכן חצר הרברים נכנסים בצד אחד דרך פתחים או פרצות של י' אמות ויוצאים בצד השני דלא ניחא תשמישתיה שהפתחים קצרים ויש יגודים באיסקופה, ומבואות המפולשות לבורות שיחין ומערות, לרבי יהודה היא רה"ר לשבת ולטומאה, ולרבנן רה"י לשבת ורה"ר לטומאה. ושבילי בית גלגול שזה עליה גבוהה חקופה וכיוצא בהם שאין עבד יכול ליטול סאה חטים ולרוץ לפני סרדיוט, הוי רה"י לשבת אפי' לרבי יהודה, משום שהיושע היה אוהב ישראל, ותיקן לישראל דרכים במקום שתשמישו נה, אבל מקום שאין תשמישו נח מסרו ליחוד, וממילא בשאר אצות לר"י הוי רה"ר לשבת. ומתנו התוס' (ד"ה יהושע) שדווקא במקום שאין נח תשמישו כלל מסרו יהושע ליחוד, אבל מבוי מפולש לבורות וחצר שרבים נכנסים בצד אחד ויוצאים בצד השני הוי רה"ר לרבי יהודה.

ארץ ישראל אין חייבים עליה משום רה"ר לרבי יוחנן אלא רק מדרבנן, ולא משום שיש סולמא דצור בצד אחד וחריץ בצד השני, דא"כ בבל הוי רה"י משום שבצד אחד נמצא פרת ובשני חידקל, וגם שאר העולם מוקף באוקיינוס, ומחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה נחשבת מחיצה בשטח גדול כ"כ, ואפי' רבנן מודים שבזה רבים מבטלי מחיצתא. (תוד"ה דילמא), אלא הכונה למעלות ומורדות שבא"י דלא ניחא דריסה דידהו ואינן מודים לדגלי מדבר שהענן היה מיישר אותה, (והיינו בארץ ישראל ואלבא דרבי יהודה, שמקומות כאלו מסר יהושע ליחוד וכנ"ל, אבל בחו"ל חייב, ולרבנן אף בחו"ל פטור דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא. שם).

פסים לבור ובאר דיחיד וזרבים- לר"ע פסים מתירים לטלטול בבור הרבים מפני שאם יאמרו המים זיכורו זה לזה שאסור לטלטל, ובבאר הרבים, ובבאר היחיד דלא פסקי מיא, אבל בור היחיד צריך דווקא מחיצה עשרה טפחים. ולרבי יהודה בן בבא אין עושים פסים אלא לבאר הרבים בלבד דאיכא תרתי למעלותא, ולשאר עושים חגורה (לרש"י הכונה להקף של חבלים, ולתוס' הכונה למחיצה) גבוהה י"ט, וכן הלכה.

סיכום חודשי שבת קמ"ט. – עירובין כ"ב:

דברים האסורים בשבת או יו"ט מדרבנן – אסור לקרוא בשבת רשימת אורחים וכדו' מתוך הכתב, שמא ימחקו, ושמא יקרא בשטרי הדיוטות, ואם זה כתוב ע"ג הכותל במקום גבוה יש בזה מחלוקת, וכן יש מחלוקת אם מותר לקרוא לאור נר הנמצא במקום גבוה. אסור להסתכל במראה של מתכת בשבת, שמא ישיר נימין המדולדלים, ובקבועה בכותל יש מחלוקת, ובמראה שאינה של מתכת מותר. אסור לקרוא בשבת כיתוב שתחת צורה של חיות או בני אדם, ואסור להסתכל בדיוקנא אפילו בחול. (קמ"ט). מותר לחלק בשבת מנות לבני ביתו, אפילו אם יש מנות קטנות וגדולות, אבל בבני חבורה המקפידים זה על זה יש בזה חשש מידה משקל ומנין והלוואה ביו"ט, ולהלל עוברים אף משום ריבית, ואם יש מנות קטנות וגדולות אסור גם בחול משום משחק בקוביא. מותר להטיל גורלות כדי לחלק קדשים של יו"ט, אבל של ערב יו"ט אסור. (קמ"ט). אסור לשכור פועלים בשבת או לומר לאחר לעשות זאת אפילו אם הוא נכרי, ולומר לחבירו הנראה שתעמוד עימי לערב (שזה הרהור), לרבי יהושע בן קרחה מותר וכן הלכה, (ולת"ק אסור), וכן מותר להרהר בחפציו בשבת. מותר לחשב בשבת חשבונות של מצוה (כולל תינוק ליארס או ללמדו אומנות) ופיקוח נפש וצרכי רבים, וכן מותר לחשב חשבונות שאין בהם נ"מ למעשה. (קנ"ג). אסור לאדם לומר שיעשה דבר שאסור לעשותו בשבת, אבל באופן שיש אפשרות שיהיה מותר לעשותו, ומותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי. אסור ללכת בשבת להחשיך על התחום כדי לעשות דבר שאסור לעשותו בשבת, אבל דבר שיכולה להיות אפשרות לעשותו בהתר או לצרכי מצוה מותר, ומותר לקרוא לבהמה הנמצאת מחוץ לתחום, ואם החשיך בהתר מותר במוצאי שבת להביא פירות מחוץ לתחום (י"א לאחר הבדלה בתפילה ועל הכוס, וי"א שמספיק לומר המבדיל בין קודש לחול). (קנ"ג). אסור להשתמש במלאכה שעשה נכרי בשבת עבור הישראל, ואם יש ספק עבור מי עשה לרב אסור ולשמאל מותר. ובמוצאי שבת אסור בכדי שיעשה. (קנ"א). מותר לעשות בשבת צרכי המת כגון לסוכו ולהדיחו (אף שאסור לסוך ולהדיח קרקע), אבל אסור להזיז בו אבר (וכן אסור לסגור את עיניו, ואם עושה כך בשעת יציאת הנפש הרי זה שופך דמים), ומותר לגרום שלא יזוז בו אבר. (קנ"א). מי שהחשיך בדרך ועמו כיס של מעות, מעיקר הדין אסור אפ"י לתתו לנכרי, אולם קיים להו לרבנן שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ויבוא לטלטלו ד' אמות ברה"ר, ועל כן התירו לו להצילו לפי הסדר דלהלן – א' יתנו לנכרי. ב' יניחו על החמור, ויניחו על החמור כשהיא מהלכת וכשהיא עומדת יטלו ממנה, כדי שלא יעבור משום מחמר ע"י שיעשה החמור עקירה והנחה. ג' יתנו לשוטה. ד' יתנו לחרש או קטן. ה' יוליכו פחות פחות מד' אמות. מציאה שעדיין לא זכה בה, אין שייך בה ההתרים הנ"ל, ואם כבר זכה בה, ללישנא קמא מותר, וללישנא בתרא הגמ' מסתפקת בזה. היתה חבילה מונחת על כתיפו רץ עד שמגיע לביתו, וכשיגיע לביתו ישליכה כלאחר יד. (קנ"ג). מחמר – אסור להוליך בהמה טעונה בשבת בשיעור עקירת יד ורגל, דכתיב "לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך", י"א שבשוגג חייב חטאת, וי"א שפטור גם ממלקות, ובמזיד י"א שחייב סקילה וי"א שפטור. (קנ"ד). הפורק משא מבהמתו בשבת, כלים שאינם מוקצה נוטלים בידו, וכלים שהם מוקצה מתיר את החבלים והשקים נופלים מאליהם, ואפ"י כשיש הפסד מועט, ואם יש הפסד מרובה, אם הם כלים קטנים שומטם ע"ג כרים וכסתות ומשם לקרקע

כדי שלא יבטל כלי מהיכנו. אסור להשתמש בבעלי חיים או באילן בשבת, לרבה מותר להשתמש בצדי בהמה או אילן, ולאביי צדדים אסורים לכו"ע, ובצדי צדדים מחלוקת, ולרבה המחלוקת היא גם בצדדים, ואם מזיז את האילן אסור גם בצדי צדדים, ולהלכה בצדדים אסור ובצדי צדדים מותר. (קנ"ד). לרב הונא מותר לטרוח עבור מאכל בהמה להכשיר אוכל שהוא כבר ראוי לאכילה, אבל אסור לשוויי אוכל, ולרב יהודה מותר לשוויי אוכל, אבל אסור לטרוח באוכל מוכן. (קנ"ה). אסור להאביס בהמה והיינו להכניס לה כמות גדולה של אוכל למקום שאינו יכול להוציאו, אבל למקום שיכול להוציאו מותר. אסור לתת מים ליוני שובך ועליה מפני שאין מזונותיהם עליו, וי"א שטעם האיסור משום שהמים מצויים להם. הנותן מים לתוך קמח יש מחלוקת אם יש בזה משום מגבל בשבת, וכן יש מחלוקת אם שייך גיבול במורסן ובקלי או שמוותר לגבל בשינוי. (קנ"ה). לרב מנשיא אסור לתת לבהמות יותר ממה שהם צריכות לאכול, ורב יוסף ועולא מתירים. (קנ"ו). חכם מתיר נדרים בשבת לצורך השבת אף אם היה אפשר להתיר לפני שבת, ובעל מייפר בשבת, למ"ד שמיפר מעת לעת מייפר רק לצורך השבת, ולמ"ד שרק באותו יום ששמע יכול להפר מייפר כל נדר ששמע בשבת. (קנ"ז).

עניינים שונים – כל שחבירו נענש על ידו או שהוא דובר שקרים, אינו נכנס במחיצתו של הקב"ה. הגמ' מביאה כמה דברים בגנותו של נבוכדנצר. (קמ"ט). כל המורחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים. (קנ"א). כמה דברים על ימי הזקנה (קנ"ב). זקני ת"ח כל זמן שמזקינים חכמה נוספת בהם, ועמי הארץ טיפשות נוספת בהם. כל צדיק בגן עדן נותנים לו מדור לפי כבודו. קשה רימה למת כמחט בבשר החי. נפשו של אדם מתאבלת עליו ז' ימים. כל דבר שאומרים בפני המת יודע, עד שיסתם הגולל, וי"א עד שיתעכל הבשר. נשמת הצדיקים גנוזה תחת כסא הכבוד, ושל הרשעים בכף הקלע, של רשעים ובינוניים נמסרים לדומה של רשעים אין לה מנוח ושל בינוניים יש לה מנוח. עתידים צדיקים דהוו עפרא, ומי שאין בו קנאה אינו מרקיב אלא שעה קודם תחית המתים, (קנ"ב). מהספדו של אדם ניכר אם הוא בן עוה"ב, שאם יחממו את השומעים הם יכבו. איהו בן עולם הבא, כל שדעת רבותינו נוחה הימנו. כתיב "שוב יום אחד לפני מיתתך" וכיון שאין האדם יודע באיזה יום ימות נמצאו כל ימיו בתשובה. (קנ"ג). יש מחלוקת אם מזל היום שנוולד בו גורם לתכונות האדם או מזל בשעה שנוולד בה. י"א שיש מזל לישראל, וי"א שאין מזל לישראל ואפשר לשנותו ע"י זכות. (קנ"ג).

דינים שונים – אסור להרהר בדברי תורה בבית המרחץ. אסור לקרות ק"ש כנגד אדם ערום אפילו אם הוא נכרי. (קנ"ג). אסור לישן בבית יחידי. (קנ"א). מת שאין לו מנחמים, הולכים י' בני אדם ויושבים במקומו. (קנ"ב). בעל חי שאכל בשר של מת ומת, אם האוכל כבר נתעכל אינו מטמא, והיינו ג' ימים בכלב, ובעופות ודגים בשיעור שיפול לאור וישרף. (קנ"ה).

מסכת עירובין ב. – כ"ב:

מה נחשב רשות היחיד מדאורייתא – שטח המוקף ד' מחיצות הוי רשות היחיד לענין שבת, ומותר לטלטל בתוכו יותר מד' אמות, והמוציא ממנו לרה"ר או מנכנס מרה"ר אליו חייב. ואם המוקף מוקף ג' מחיצות י"א שהוא רה"ר מדאורייתא לענין איסור הוצאה, (ולטלטל בתוכו עיין בדיני מבוי שאינו מפולש), וי"א שאינו רה"ר. ואם הניח באחת המחיצות הנצרכות לחי או קורה, זה תלוי במחלוקת אם לחי או

קורה מועילים משום מחיצה או משום היכר בעלמא. (י"ב). רה"ר אין מועיל בה עירוב אלא בדלתות שננעלות בלילה. מי שיש לו ב' בתים מב' צדי רה"ר, לר"י יכול לעשות לחי או קורה מכל צד, ולרבנן לא מהני. (י:).

מבוי שאינו מפולש (והיינו שהוא פתוח לרשות הרבים רק מצד אחד), אסור מדרבנן לטלטל בו אא"כ יניח בפתחו לחי או קורה לפי ב"ה, ולב"ש צריך גם לחי וגם קורה, ולרבי אליעזר צריך להניח ב' לחיים. (י"א:). וי"א שאם פתח המבוי פחות מד' אמות לכו"ע מועיל בו לחי או קורה, וי"א שבפחות מד"ט א"צ הכשר כלל, וי"א שאף באופנים אלו נחלקו. (י"ב). איזה מבוי אפשר להתיר בלחי וקורה – המבוי שבאים להכשירו בלחי וקורה, מלבד שצריך שלא יהיה מפולש, צריך לרבנן שלא יהיה פתוח יותר מ' אמות, ולר"י אף ביותר מ' אמות מהני, (ב), והגמ' (י) דנה אם השיעור לר"י הוא י"ג אמה ושליש (כמו בדיומדין) או לא. וצריך המבוי להיות ארוך לפחות ד' אמות, גבוה לפחות י' טפחים (ואם היה פחות וחקק בו להשלימו ל"ט, לרב יוסף די שיחקוק שיעור ד' טפחים, ולאביי צריך ד' אמות. ה), וצריך שיהיו בתים וחרצות פתוחים לתוכו, וצריך שיהיה ארכו יותר מרחבו, (ה). מבוי שהוא רחב כ' אמה, י"א שיעניץ באמצע קנה, וי"א שיעשה באמצע פס ד' אמות לתוך חלל המבוי, או שיסתום חלק מפתח המבוי ע"י עומד מרובה על הפרוץ. (י:).

מבוי המפולש בשני צדדיו לרה"ר, לת"ק צריך צוה"פ בצד אחד ולחי או קורה בצד השני, ולחנניה ב"ש מצריכים בזה דלתות נעולות משני הצדדים ולב"ה בצד אחד יעשה דלת וא"צ לנועלה אך צריך שתהיה ראויה להנעל, ובצד השני לחי או קורה. (י:). ואם המבוי מפולש לכרמלית, עושה צוה"פ מצד אחד ולחי או קורה בצד השני. (ז).

דיני טלטול במבואות שונים – מבוי שנפרץ באחד הצדדים, לרב חנין בר רבא אם הפירצה עד י' אמות מותר עדיין לטלטל במבוי (אא"כ הפירצה היא בקרן זווית), ולרב הונא פירצה ד' טפחים אוסרת, ורק אם נשאר מעט מהכותל אפשר עד י' אמות. מבוי בצורת ר', לרב דינו כמפולש וצריך צוה"פ בעקמימותו, ולשמאל רק אם רוחבו שם יותר מ' אמה צריך צוה"פ. (ו). מבוי העשוי כנדל (שיוצאים ממנו מבואות המסתיימים ברה"ר אחרת) לאביי למבוי הגדול יעשה צוה"פ ולשאר המבואות לחי וקורה, ולרבה יעשה בכל המבואות הקטנים צוה"פ ובצד השני לחי וקורה. (ח). מבוי המסתיים ברחבה (חצר אחורית) אין המבוי צריך תיקון באותו צד, אך י"א שרק היכא שהמבוי מסתיים באמצע הרחבה מותר, וי"א שצריך שלא תהיה פירצת הרחבה מכוונת כנגד המבוי, ותהיה הרחבה של רבים. ואם המבוי נפרץ לחצר במלואו והחצר פתוחה לרה"ר, לרב מותר לטלטל בחצר ולא במבוי, והגמ' אומרת שאם עירבו מותר לטלטל גם במבוי. (ז). מבוי שצידו אחד אשפה וצידו אחד ים, יש מחלוקת אם חוששים שהאשפה תינטל (אם היא של רבים) והים יעלה שרטון ולא יהיו למבוי מחיצות, או שאין חוששים לזה. (ח).

דיני הקורה – לרבנן הקורה צריכה להיות לא יותר גבוה מכ' אמה, ולר"י מותר אף ביותר, (לרב המחלוקת היא אם שיעור פתח נלמד מפתח ההיכל של ביהמ"ק או מפתח האולם, והגמ' מביאה ביאור אחר שלר"י כמו שפתח מלכים הוא יותר מכ' אמה ה"ה פתח מבוי, ולרבנן קורה יותר מכ' פסולה כיון שאין בזה הכר, ונ"מ בין הביאורים אם קורה שיש בה אמלתרא כשרה לרבנן למעלה מכ' או לא). דין פסול למעלה מכ' מצינו

גם בסוכה, ואם הקורה או הסכך מקצתם למעלה מכ' ומקצתם למטה מכ', לרבה במבוי כשר ובסוכה פסול, ו"א בשמו הפוך, רבה בר רב עולא אמר ששניהם פסולים. ורבה מכשיר בשניהם. (ב. ג. א. ג.) אם היתה קורת המבוי למעלה מכ' אמה ובא להגביה את הקרקע למטה כדי שהקורה לא תהיה למעלה מכ', לרב יוסף מספיק שיגביה רוחב טפח מתחת הקורה, ולאביי צריך להגביה רוחב ד' טפחים. (ה.) מבוי שכותל אחד שלו בולט לחוץ יותר מהשני, י"א שיכול להניח את הקורה באלכסון, ו"א שצריך להניח את הקורה ישר כנגד הכותל הקצר, ואם ההבדל ביניהם הוא יותר מד' אמות, או שהאלכסון הוא יותר מ' אמה, יניח כנגד הקצר. נחלקו בגמ' אם מותר לטלטל מתחת הקורה אבל בין הלחיים אסור, ויש מתירים גם בין הלחיים. עוד נחלקו מה הדין כשהקורה נמצאת סמוך למבוי מבחוץ. (ח.) קורה שהיא גבוהה מהמבוי או שאינה מגיעה עד כותל המבוי (או שיש ב' קורות ואינם נוגעות זו בזו. י"ד.) עד ג"ט אומרים לבד או חבוט רמי או שניהם, ולרשב"ג עד ד"ט אומרים לבד. (ט.) רוחב הקורה צריך להיות לפחות טפח, ואפי' עגולה, וכל שיש בהקפה ג"ט יש בה רוחב טפח (הגמ' לומדת דבר זה מים שעשה שלמה בבית המקדש). אם יש ב' קורות פחות מטפח, לת"ק צריך ששתיהן יחד יהיו טפח, ולרשב"ג אם אין ביניהם ג"ט כשרות, ורבי יוסי ברבי יהודה מכשיר גם אם אינם באותו גובה. לת"ק הקורה צריכה להיות חזקה כדי לקבל אריח, ולר"י א"צ שתהיה חזקה, ולרב רק ברחבה ד"ט א"צ שתהיה חזקה. מעמידי הקורה צריכים להיות חזקים בכדי להחזיק את הקורה, וי"א כדי להחזיק קורה ואריח. קורה שפרסו עליה מחצלת פסולה, ואם המחצלת לא מגיעה לתוך ג"ט לקרקע אין בה משום מחיצה. קורה שחלקה מחוץ למבוי או למעלה מכ', צריך שיהיה לבד בלי החלק הפסול. (י"ד.)

דיני הלחי - לחי סתומם יותר מד' אמות משיעור הפתח, צריך לחי נוסף להתיר לטלטל במבוי, ו"א שצריך להעמידו דווקא בצד השני, וי"א שיכול להעמידו באותו צד אם הגביהו או הנמיכו מהלחי הראשון, אמנם אם הפתח הוא פחות ח' אמות, ו"א שלחי ד' אמות מועיל מדין עומד מרובה (ק"ו מחצר, ולמ"ד שמבוי שנפרץ ד"ט אסור לטלטל בו, א"א ללמוד מחצר מפני שבחצר מותר עד יותר מ' אמות), ולרב פפא גם אם הפתח ח' א"צ לחי נוסף להתיר לטלטל במבוי. (ה.) לחי הנראה רק מתוך המבוי כשר, ואם הוא נראה רק מחוץ למבוי מחלוקת. (ט.) גובה הלחי י"ט, ורחבו ועביו כל שהוא (וי"א שרחבו ג"ט), וצריך שיהיה בתוך ג"ט לקרקע ולכותל המבוי. לחי העומד מאיליו לאביי כשר ולרבה פסול, ואם לא סמכו עליו מערב שבת פסול לכו"ע. בעלי חיים יש מחלוקת אם הם כשרים ללחי. הניח לחי באמצע המבוי, מותר לטלטל רק מהלחי ולפנים. (י"ד - ט"ו:).

צורת הפתח והיינו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, מועילה גם למבוי שהוא גבוה מכ' אמה, ואם הפתח רחב מ' אמות, במתני' איתא שצוה"פ מועילה, ורב גורס שאינה מועילה. המניח זמורה ע"ג עמודים בד' צדדים, לענין כלאים הוי מחיצה, ולענין שבת לר"ל מהני ולר"י ח' לא מהני, והגמ' מסתפקת אם המחלוקת היא בעשאה מן הצד או בפתח הרחב מ' אמות. לרב חסדא אם עשה את הקנה העליון בצד ולא ע"ג הקנים ממש, או שאין הצוה"פ חזקה כדי להעמיד דלת כל שהיא, לא מהני. ויש מחלוקת אם הקנה העליון צריך לדעת בקנים שבצדדים. לר"ל צוה"פ צריכה הכר ציר. (י"א.)

דיני מחיצה - שיעור גובה מחיצה הוא י' טפחים, ודין זה הוא הלכה למשה מסיני, או שהוא נלמד מגובה הארון. (ד.) מחיצה העומדת מאיליה כשרה. פירצה ששיעורה יותר מ' אמות פוסלת את המחיצה, אבל

ב' אמות או פחות הוי פתח ואינה פוסלת, אמנם צריך שיהיה העומד מרובה על הפרוץ, וי"א שמשפיק שהעומד יהיה כמו הפרוץ, (וכן נחלקו לענין סכך פסול וכשר, וכן נ"מ לענין כלאים שאם הפרוץ כמו העומד מותר לזרוע רק כנגד העומד, ואם העומד מרובה מותר גם כנגד הפרוץ. (ט"ו.) שיעור שחנתה בבקעה אפשר להקיפה בכלי בהמה אם יש בזה שיעור מחיצה. מחיצה של שתי או של ערב, כשאין בין קנה או חבל לחבירו ג' טפחים, לר"י מועילה לשיירה עד ו' סאין לג' אנשים, (ואם מתו או נתוספו באמצע השבת, יש מחלוקת אם הדין נקבע בכניסת השבת או דיורים של אותה שעה גורמים) וליחיד זה מועיל עד בית סאתים, ולחכמים מהני ליחיד אף ביותר מבית סאתים, ובלבד שלא יהיה בית סאתים פנוי מכלים, ולרבי יוסי ברבי יהודה אף לשיירה צריך דווקא שתי וערב. ויחיד בישב לת"ק מותר ולחכמים אסור. (ט"ז: י"ז.) אם רבים מהלכים בין המחיצות, לרבנן לא בטל מהם שם מחיצות, וכ"ש שבאין ההילוך נח הוי מחיצה, ולר"י בטל מהם שם מחיצות (א"כ ש' ב' מחיצות שלימות), ואפי' במקום שההילוך אינו נח. (כ"ב.)

דיני טלטול בחצר - חצר פרטית המוקפת מחיצות מותר לטלטל בה או ממנה לבית ולהיפך. ואם היא משותפת לכמה בתים אסור לטלטל ממנה לבתים ללא עירובי חצרות, ואם נפרצה למקום האסור עליה בטלטול צריך לתקן מחיצה זו, ו"א ע"י פס וי"א ב' פסים, וכן נחלקו אם שיעור הפס הוא כל שהוא או ד"ט. (י"ב.) חצר שאורכה פי שניים מרוחבה ניתרת בלחי וקורה כמבוי, וי"א שמשפיק שאורכה יותר על רוחבה משהו. (י"ב:).

פסי ביראות - בור או באר מים שהם עמוקים י"ט ורחבים י"ט אסור למלא מהם מים ולהוציא לרה"ר בשבת. ואם עשה בארבעת הפניות עמודים בגובה י"ט הנוטים טפח לכל צד (דיומדין) התירו חכמים למלא באופן זה מים מבאר של מים חיים לצורך בהמתם של עולי רגלים (ולאדם אסור א"כ אינו יכול לרדת לשם בעצמו, ובחול"ל אסור גם לבהמה, ובבל י"א שמותר משום דשכיחי מתיבתא, ויש אוסרים משום דשכיחי מיא), ור"ע מתיר למלא גם מבאר היחיד או מבור הרבים אבל לבור היחיד צריך לעשות מחיצה י"ט, ולחנניה מקיפים בור ע"י חבלים. לר"י אין להרחיק בין הפסים יותר מ"ג אמה ושליש, ולר"י י' אמות, ואם הרחיק יותר צריך לעשות פסים נוספים באמצע (והגמ' דנה אם מועיל להאריך את הדיומדין לר"מ, ואם מועיל לר"י להוסיף פשוטין). הפסים צריכים להיות במרחק של לפחות ב' אמות מהבאר, כדי שתיכנס הפרה לשם ראשה ורובה. ומותר להרחיק את הפסים מהבאר כמה שירצה (אם מרבה פסים באופן שאין ביניהם מרחק בשיעור הנ"ל), ולר"י אין להקיף אלא בור בשיעור בית סאתים ועוד ב' אמות מחוצה לו עבור הבהמה. אבן מרובעת שיש בה כדי להחזק בשיעור דיומדין מועילה בתוך דיומדין, ובעגולה או בתל המתלקט י"ט מתוך ד' אמות מחלוקת. הזורק לבין פסי הביראות חייב, ואם זה ברה"ר זה תלוי במחלוקת אם הילוך הרבים מבלט שם מחיצה או לא. אם רבים מהלכים בין המחיצות, לר"י צריך לסלקם לצדדים, ולחכמים א"צ. (י"ז - כ"ג.)

מדיני הוצאה - אסור לעמוד ברשות אחת ולשתות ברשות אחרת א"כ מכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה. המשקה את בהמתו, אם האדם מחזיק רק את הכלי לליק בעינין שראה ורובה יהיו ברשות שלו, ולל"ב יש ספק אם זה מועיל, ואם האדם מחזיק גם את הבהמה, לל"ק יש ספק אם צריך ראשה ורובה, ולל"ב צריך ראשה ורובה.

שיעור אמה יש מקומות שזה ה"ט כגון האמות של כלי המשכן (לר"י, אבל לר"מ הם היו של ששה טפחים), ויש מקומות שהם של ו"ט כגון האמות של

המשכן עצמו (ד:). אמנם האמה של היסוד והסובב היו של ה"ט (ד), והיכן שהוזכר אמה בדברי חכמים, לאביי הולכים בכל מקום לחומרא (כגון שאם פתח המבוי גדול מ' אמות לפי ה' טפחים אסור לטלטל בו, אבל משך מבוי להכשירו בלחי וקורה אם שיעור ד' אמות משערים לפי ו' טפחים, וכן לענין סוכה וכלאים וכו'), ולרבה כוונת חז"ל לאמה בת ו' טפחים, אלא שיש טפח שוחק ויש טפח עצב ואוליין לחומרא. (ג:).

דינים שונים - שיעורי התורה הם הלכה למשה מסיני (ומה שלומדים מארץ חיטה ושעורה וכו' זה אסמכתא בעלמא), וכן חציצה בטבילה, אע"פ שעיקר דין חציצה בגוף או בשיער (אחת קשורה חוצצת שתיים ספק ג' אינו חוצץ) ושיעור המים במקוה זה דאורייתא, והלכה למשה מסיני שרק ברובו המקפיד זה חוצץ, ומדרבנן חוצץ אף ברובו שאינו מקפיד או במיעוטו המקפיד. ודין מחיצה י' טפחים י"א שזה נלמד מהארון וי"א שזה הלכה למשה מסיני, ודיני גוד ולבוד ודופן עקומה זה הלכה למשה מסיני. (ד.) לפני שיצאה בת קול שהלכה כב"ה, או לרבי יהושע דס"ל שאין משגיחין בבית קול, או בשאר מחלוקות, אפשר לנהוג כאחד השיטות, ולא כשני השיטות במחלוקות התלויות באותו טעם (כגון המחלוקת בשיעור שדרה וגולגולת שחסרו שאינם מטמאים באהל ובחי אינם נחשבים טריפה), ולאחר שיצאה בת קול שהלכה כב"ה אין לנהוג כב"ש. (ז.) נפסקה ההלכה כב"ה מפני שהיו נוחים ועלובים ושונים דברי ב"ש לפני דבריהם. (י"ג:).

פתח העשוי ככיפה, אם יש בו גובה י"ט ברוחב ד"ט בלא העיגול חייב במזוזה, ואם יש רק ע"י חקיקה לר"מ חייב ולרבנן פטור. (י"א:). נחלקו רבי ישמעאל ור"ע אם מותר להטיל קנקנתום בתוך הדיו. ולפרשת סוטה הנכתבת עבור הסוטה אין מטילים קנקנתום, ולפרשת סוטה הכתובה בתורה מחלוקת, וזה תלוי אם אפשר להשתמש בה לצורך סוטה, עוד מצינו מחלוקת מה הדין בכתב לשם אשה אחרת, ובגט לכו"ע פסול. (י"ב:). לרבנן בעלי חיים כשרים לגט, ולר"ה ג פסולים. אין אשה מתגרשת בכסף. המגרש בתנאי שלא תלך לבית אביה לעולם אינה מגורדת, אבל אם התנאי הוא לזמן מגורשת. (ט"ו:). מחנה היוצאים למלחמה מותרים לקחת עצים אפילו יבשים (ושאר אדם מותרים להרעות בהמותיהם ביערות, ולקחת מיני קוצים מהשדות), ופטורים ממים ראשונים (אבל במים אחרונים חייבים), ומותרים בדמאי, ומעירובי חצרות, וחייבים בעירובי תחומין, ולר"י בן תימא מותרים לחנות בכל מקום, ובמקום שנהרגו שם הם נקברים (ומת מצוה קונה מקומו רק אם אין לו קברים). (י"ז:). אסור ללכת מאחורי אשה ואפי' מאחורי אשתו, והמרצה מעות מידו לידה כדי להסתכל בה לא ינקה מדינה של גיהנום. (י"ח:).

מימרות שונות - ר"מ לא היה בדורו כמותו, ולא קבעו הלכה כמותו מפני שלא ירדו לסוף דעתו. ונקרא מאיר (אף ששמו נהוראי) מפני שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה. ורבי אמר שהוא מחודד מחבריו מפני שראה את ר"מ מאחוריו. כל המשפיל עצמו הקב"ה מגביה, והמגביה עצמו הקב"ה משפילו. והדוחק את השעה השעה דוחקתו, והנדחה מפני שעה היא עומדת לו. נח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו. (י"ג:). יש מחלוקת אם אדם נברא עם ב' פרצופים ומאחד מהם נבראה חוה, או שחיה נבראה מהזנב. אדם הראשון ישב בתענית ופירש מן האשה ק"ל שנה כתשובה על חטאו. אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו. (י"ח:). פושעי ישראל מצדיקים עליהם דין גיהנום. גיהנום יש לו ג' פתחים וז' שמות. (י"ט:). הגמ' מבארת שיעור גודלה העצום של התורה וחומרם של גזירות דרבנן. (כ"א.)